

Udlændinge-, Integrations-
og Boligministeriet

Styrelsen for International
Rekruttering og Integration

FOREBYGGELSE AF EKSTREMISME

Mentorindsats, forældrecoaching og pårørende netværk

Løsningsfokuseret arbejde
med tilværelseskompetencer

METODEMANUAL

Kolofon

Tekst: Udarbejdet i et samarbejde mellem Styrelsen for International Rekruttering og Integration, Seminarer.dk og Aarhus Universitet v. professor Preben Bertelsen.

Layout og grafisk design: Seminarer.dk

ISBN: 978-87-93445-00-0

Publikationen findes kun i elektronisk udgave.

Udgivet af:

Styrelsen for International Rekruttering og Integration

Njalsgade 72A

2300 København S

Telefon: + 45 72 14 20 00

E-mail: siri@siri.dk

www.uibm.dk

I Indholdsfortegnelse

Indledning	5
Ekstremisme og radikaliseringsproces	6-7
Forebyggelse og handlemuligheder	8-9
Løsningsfokuseret Arbejde med Tilværelseskompetencer	10
Signs of Safety og værktøjet Balanceret Risikovurdering	11-15
Tilværelsespsykologien	16-23
En tilværelsespsykologisk forklaring på radikaliseringsprocessen	24-31
En tilværelsespsykologisk tilgang til forældreopgaven	32-35
Den Løsningsfokuserede Tilgang	36-40
Løsningsfokuseret konflikthåndtering	41-46
Det inddragende netværksmøde	47-51
Mentorindsatsen	52-58
Forældrecoach-indsatsen	59-71
Mentor-koordinatorens og forældrecoach-koordinatorens metoder og værktøjer	72-77
Bilag 1	78
Bilag 2	79-83
Bilag 3	84
Bilag 4	85
Bilag 5	86
Bilag 6	87
Bilag 7	88-89
Bilag 8	90-92
Noter	93-95

Hvem kan bruge denne manual?

Manualen henvender sig til de aktører, som er med til at tilrettelægge og gennemføre lokale indsatser vedrørende mentoring, forældrecoaching og facilitering af pårørendenetværk. Det vil sige:

- Mentorer, som er fagpersoner og andre, der indgår i et kortere eller længerevarende mentorforløb med en person, der er en del af et ekstremistisk miljø eller i risiko for radikalisering.
- Mentor-koordinatorer, som er fagpersoner, der skal fungere som coaches og daglige koordinatorer for mentorer.
- Forældrecoaches, som er fagpersoner og andre, der skal coache forældre og facilitere netværk for pårørende til unge, der er en del af et ekstremistisk miljø eller i risiko for radikalisering.
- Forældrecoach-koordinatorer, som er fagpersoner, der skal fungere som coaches og koordinatorer for forældrecoaches og facilitatorer af pårørendenetværk.
- Ledere, sagsbehandlere m. fl., der skal organisere og gennemføre mentor- og/eller forældrecoachindsatsen, herunder sikre resultatdokumentation og sammenhæng til andre indsatser, samt at personoplysninger behandles med respekt for persondataloven og andre relevante lovgivninger.

I Indledning

Mange professionelle og frivillige med borgerkontakt kender til problemer med personer, ofte unge, som færdes i ekstremistiske miljøer, eller som opleves som sårbare over for at blive en del af disse miljøer. Sårbarheden kan for eksempel komme til udtryk som problemer med social marginalisering, mistrivsel, hærværk, chikane og vold. Her har alle et medansvar for at fremme den enkeltes trivsel og for at sikre tryghed og trivsel i sociale fællesskaber som skolen, klubben, boligområdet og lokalsamfundet. Dette kan ske gennem forskellige former for sociale indsatser.

Denne manual drejer sig om to typer af indsatser:

- En mentorindsats for personer, der viser tegn på radikaliserings eller er en del af et ekstremistisk miljø.
- Forældrecoaching og pårørendenetværk målrettet forældre og pårørende til unge med disse udfordringer.

Manualen beskriver metoden **Løsningsfokuseret Arbejde med Tilværelseskompetencer**.

Metoden samler og bygger videre på flere eksisterende metoder til socialfagligt relationsarbejde med hovedvægt på Tilværelsespsykologien, Den Løsningsfokuserede Tilgang og Signs of Safety.

Metoden er i princippet en universel metode, der kan anvendes i arbejdet med borgere med mange forskellige former for sociale problemer. I denne manual er metoden målrettet arbejdet med mentorindsats, forældrecoaching og pårørendenetværk i forbindelse med forebyggelse af ekstremisme.

De metodiske anvisninger bygger dels på erfaringer fra forebyggende relationsarbejde i bred forstand, dels på erfaringer gjort som et led i udviklingsprojekter målrettet forebyggelse af ekstremisme. Især mentor- og forældrecoachingindsatserne, der har været anvendt i Aarhus siden 2007, den tilværelsespsykologisk inspirerede uddannelse af mentorkorpset i Aarhus siden 2012¹ samt projekt "Helhedsorienteret forebyggelse af ekstremisme", har bidraget til det metodiske udviklingsarbejde. Sidstnævnte projekt er gennemført i perioden 2012 – 2015 i samarbejde med København, Odense, Aalborg og Høje Taastrup Kommuner samt Seminarer.dk, der har varetaget uddannelse af mentorer og forældrecoaches.

¹ Bertelsen, P. (2015): Danish Preventive Measures and De-radicalization Strategies: The Aarhus Model. Panorama 2015, p 241-253, Bertelsen, P. (2016b): Aarhus-modellen. Indsats mod voldelig ekstremisme. I: Jens Hansen Lund (red.): Tværprofessionelt samarbejde om udsathed blandt børn og unge. Aarhus. Turbine Akademisk (i tryk)

Ekstremisme og radikalisering

Hvad er ekstremisme?

Der er mange forskellige definitioner på ordet "ekstremisme", ligesom kategoriseringen af et konkret samfundsmæssigt fænomen som ekstremistisk kan være omdiskuteret.

For eksempel kan det samme fænomen blive betegnet som en "frihedsbevægelse" og som "ekstremisme" alt efter, hvem der betegner fænomenet, og i hvilken samfundsmæssig kontekst, det udspiller sig. Her skal ekstremisme forstås i relation til den retsorden, som gælder i Danmark og andre demokratiske lande.

Ekstremisme forekommer, når personer eller grupper udøver eller søger at legitimere for eksempel trusler, pres, chikane, hærværk, vold eller terror med henvisning til samfundsforhold, man er utilfreds med.

Ekstremistiske miljøer og ideer er derudover ofte karakteriseret ved:

- Manglende respekt for andre menneskers frihed og rettigheder.
- Manglende respekt for institutioner og beslutningsprocesser i det repræsentative demokrati.
- Forenkede verdensopfattelser og fjendebilleder, hvor bestemte grupper eller samfundsforhold ses som truende.
- En lukkethed omkring miljøet eller gruppen, som skaber et stadigt mere udtalt opfattet modsætningsforhold mellem "os" i miljøet, gruppen og "dem", de forestillede fjender – ofte stort set alle uden for miljøet.
- Ønsket om at skabe et mere "ordnet", "rent" eller "retfærdigt" samfund.

I Danmark er der tre hovedretninger inden for ekstremistiske miljøer: De højreekstremistiske miljøer, de venstreekstremistiske miljøer og de ekstremt islamistiske miljøer. I hæftet Antidemokratiske og ekstremistiske miljøer² findes en grundlæggende præsentation af miljøernes ideologier, aktiviteter, rekrutteringsformer m.v.

Hvorfor er ekstremisme et problem?

Borgere i et demokratisk samfund har ret til at ytre sig kritisk og til at vælge en tilværelsesform efter egne valg inden for rammerne af det legale og demokratiske. Men ekstremisme er i en dansk kontekst et problem af mindst to grunde:

Et sikkerhedsrationale; drejer sig om alles gensidige ansvar for ikke at forbyrde sig mod straffeloven og derved krænke andres personlige sikkerhed, frihed og integritet. Her er der et problem, hvad enten nogen udøver vold eller andre kriminelle handlinger, eller om nogen argumenterer for, at sådanne handlinger er legitime.

Et socialt rationale; drejer sig om professionelles og forældres ansvar for at sikre unges udvikling, trivsel og selvstændighed, jf. blandt andet serviceloven, og forskellige skolelovgivningers mål om at sikre unges demokratiske dannelse, blandt andet ved at "forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre"³. Her er der et problem, hvis især unges trivsel, udvikling og dannelse er i fare på grund af deres adfærd og berøring med ekstremistiske miljøer.

I det følgende skal der ikke skelnes mellem disse to typer af rationaler. Det er rimeligt at sige, at både sikkerheden og den enkeltes sociale trivsel, udvikling og medborgerskab er et fælles ansvar, og at de forskellige hensyn oftest er sammenfaldende. For eksempel vil en forebyggende indsats over for en ung, der udøver forulempende adfærd eller søger at legitimere vold, typisk både omfatte et hensyn til andres trivsel eller sikkerhed og et hensyn til den unge selv – at sikre den unges trivsel og udvikling.

Hvad er radikalisering?

Også ordet "radikalisering" defineres på forskellige måder i forskellige sammenhænge. Her forstås det på denne måde:

Radikalisering betegner en proces, som fører til, at en person accepterer ekstremismens ideer og metoder.

Radikaliseringsprocesser er meget forskellige hos de enkelte personer, det drejer sig om. Men de kan ofte være karakteriseret ved et eller flere af disse punkter:

- At processen både kan ske gradvist eller mere pludseligt – i visse tilfælde i forbindelse med en kognitiv åbning knyttet til en væsentlig livsbegivenhed.
- At der i mange tilfælde sker en intensiv socialisering, bearbejdning og gradvis skarpere retorik i lukkede grupper samt – i de seneste år – også en mere åben påvirkning via sociale medier.
- At personen kan tage afstand fra familie, venner, fritidsaktiviteter og andre prosociale fællesskaber uden for det ekstreme miljø.
- At der kan ske en 'dehumanisering', hvor dem, man opfatter som fjender, ikke ses som mennesker længere, hvilket igen kan være med til at legitimere voldshandlinger.

Radikaliseringsprocessen er ikke irreversibel. Den kan stoppes eller vendes om, hvorved borgeren enten gradvist eller mere pludseligt lægger den ekstreme ideologi og/eller adfærd bag sig.

³ Ordlyden stammer fra folkeskoleloven. Der er forskellig ordlyd om læringsmål vedrørende demokrati m.v. i folkeskoleloven, friskoleloven, bekendtgørelsen for de gymnasiale uddannelser og lov om erhvervsuddannelser, men essensen er nogenlunde den samme.

Forebyggelse og handlemuligheder

Læg mærke til bekymringstegnene

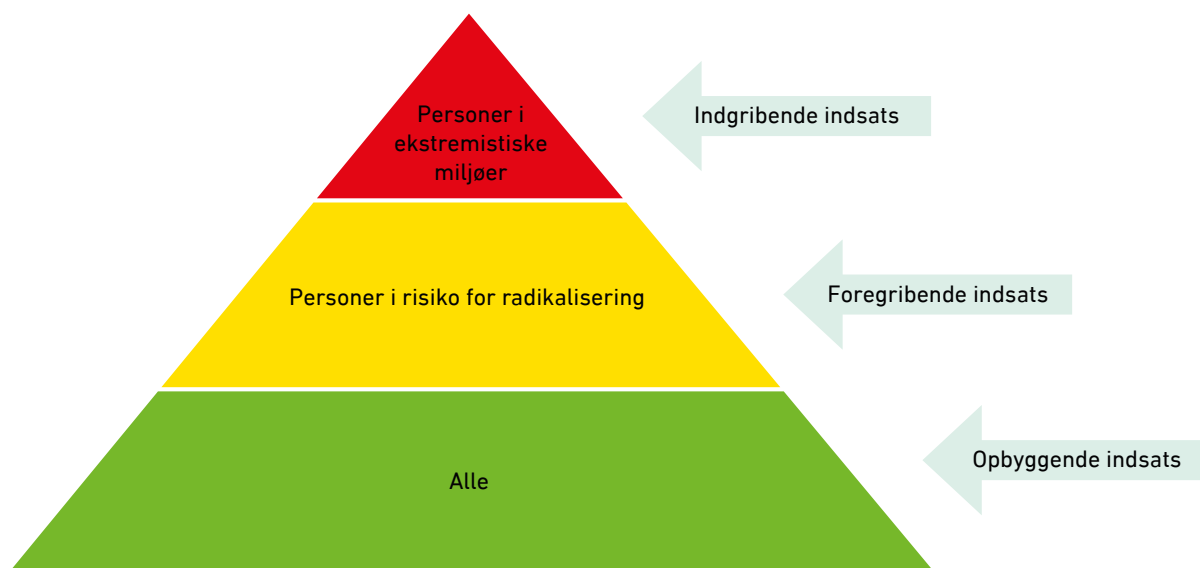
Det er afgørende, at man tidligt har øje for begyndende tegn på radikaliseringsprocesser med henblik på at sætte forebyggende ind. Bekymringstegn i relation til en person eller en gruppe af personer kan blive observeret af for eksempel en lærer, pædagog, forælder eller kammerat. Det er imidlertid ofte vanskeligt endeligt at afgøre, om de observationer, der giver anledning til bekymring, rent faktisk er tegn på radikaliseringsprocesser.

Især unge mennesker gennemlever udfordrende identitetsprocesser. Ofte afprøver de grænser og søger at provokere deres omgivelser, nogle gange på ret så ekstreme måder, uden at dette er udtryk for noget bekymrende. Ligeledes er det helt naturligt og legitimt at interessere sig for politik og religion eller at reagere på uretfærdigheder.

I [bilag 1](#) findes en oversigt over bekymringstegn i forbindelse med ekstremisme og radikaliseringsprocesser. Den kan være nyttig i arbejdet med at identificere de personer, der har behov for en hjælpende og støttende indsats.

Forebyggelse på flere niveauer

Indsatsen for at forebygge ekstremisme – såvel som mange andre problemer i samfundet – er baseret på forståelsen af, at forebyggelse sker på forskellige niveauer med forskellige typer af indsatser. Det er illustreret ved forebyggelses-trekanten, som er en model for forebyggelse, der anvendes bredt i blandt andet den danske kriminalpræventive indsats⁴, om end i lidt forskellige udformninger. De tre niveauer i trekanten beskriver tre forskellige målgrupper og tre tilsvarende typer af forebyggende indsatser.

I indsatsen vedrørende forebyggelse af ekstremisme kan de tre niveauer beskrives som følger:

- Det indgribende niveau retter sig mod personer, som er aktive i ekstremistiske miljøer. Her er målet at støtte borgeren i at gøre sig fri af vold og anden problematisk adfærd samt forebygge tilbagefald. Indsatsen kan for eksempel omfatte mentorforløb, støtte til pårørende og særlige sociale programmer. Indsatsen varetages af kommunernes sociale myndigheder, Kriminalforsorgen og Politiet.
- Det foregribende niveau retter sig mod personer, som er sårbare over for radikalisering, i risiko for rekruttering til ekstremistiske miljøer, og som eventuelt viser konkrete begyndende tegn på at være i en radikaliseringsproces. Her er målet med indsatsen at forebygge risikoadfærd, inden den udvikler sig i mere alvorlig retning. Indsatsen løftes navnlig i det daglige relationsarbejde i skoler, klubber og på gadeplan samt i et vist omfang gennem mere formaliseret socialt arbejde som mentorforløb og andre særlige indsatser.
- Det opbyggende niveau omfatter alle, navnlig børn og unge, og varetages især i daginstitutioner, skoler, klubber, foreninger og i vidt omfang også de enkelte familier. Der arbejdes med at udvikle børn og unges sociale kompetencer, kritiske sans, samfundsengagement og ansvarsbevidsthed. Dette tjener selvstændige formål, men bidrager også til at styrke børn og unges modstandskraft mod at udvikle risikoadfærd af enhver art, herunder adfærd knyttet til ekstremistiske miljøer.

Denne manual beskæftiger sig med mentorindsatser, forældrecoaching og pårørendenetværk, som befinder sig på det indgribende og det foregribende niveau.

Løsningsfokuseret Arbejde med Tilværelseskompetencer

Både mentor- og forældrecoachindsatsen bygger i denne manual på metoden Løsningsfokuseret Arbejde med Tilværelseskompetencer. Denne metode bygger videre på tre andre metoder:

- Signs of Safety-metoden.
- Tilværelsespsykologien.
- Den Løsningsfokuserede Tilgang.

Hver af disse metoder er universelle metoder til socialt og relationelt arbejde, ligesom Løsningsfokuseret Arbejde med Tilværelseskompetencer er en metode, som principielt kan anvendes til mange forskellige typer af borgere og sociale problemer.

I metoden Løsningsfokuseret Arbejde med Tilværelseskompetencer spiller de tre metoder overordnet set sammen som følger:

- Værktøjet Balanceret Risikovurdering, som er baseret på Signs of Safety-metoden, fungerer som det overordnede værktøj til at styre og følge op på en borger, herunder vurdere bekymring, ressourcer, fremdrift m.v.
- Tilværelsespsykologien anvendes som forståelsesramme for at afdække borgerens situation, personligt og socialt, det vil sige få øje for de forskellige dimensioner, risikofaktorer og ressourcer, der har betydning for borgers adfærd, udvikling og dannelse.
- Den Løsningsfokuserede Tilgang danner grundlag for den konkrete interaktion og relationsopbygning med borgeren.

I det følgende beskrives disse metoder og deres tilhørende værktøjer nærmere.

Signs of Safety og værktøjet Balanceret Risikovurdering

Uanset om det drejer sig om en borger, der har behov for hjælp til at holde sig fri af ekstremisme, en borger, der har svært ved at håndtere sin forældreopgave, eller et andet socialt problem, kan borgerens situation være kompliceret og vanskelig at overskue.

Det gælder ikke kun for borgeren selv, men også for relationsarbejderen. Trods det skal der være en vis klarhed om, hvad udfordringerne er, hvad, der allerede fungerer, og hvad, der skal være de kort- og langsigtede mål for indsatsen.

I børne- og ungesager afholdes der måske et inddragende netværksmøde, eller der gennemføres en børnefaglig undersøgelse (serviceloven § 50), hvor den unges problemer, ressourcer og udækkede behov er blevet afdækket ved hjælp af socialfaglige metoder som Integrated Childrens System (ICS) eller Signs of Safety – begge velkendte værktøjer i danske kommuner.

I forbindelse med opstarten af en indsats med brug af metoden Løsningsfokuseret Arbejde med Tilværelseskompetencer, er det imidlertid vigtigt - i samarbejde med borgeren - at få et fælles billede af dennes situation; et billede, der navnlig må hvile på de tre centrale kategorier i Tilværelsespsykologien:

- Grundlæggende tilværelseskompetencer.
- Personlighedspsykologiske faktorer.
- Omverdensfaktorer⁵.

Til dette formål er der udviklet et udrednings-, planlægnings-, dialog- og progressionsværktøj - Balanceret Risikovurdering, hvor de tre kategorier fremgår. Værktøjet er inspireret af Signs of Safety-metoden⁶.

I værktøjet fremgår en fjerde central kategori, som er vigtig for borgers udredning:

- Adfærd.

De tre første overskrifter kan optræde både som risikofaktorer og beskyttende faktorer og siger især noget om borgerens almene greb om tilværelsen og modstandskraft overfor negative påvirkninger.

Den fjerde og sidste overskrift, "Adfærd", er reserveret til observationer af konkret adfærd, som ikke måtte være dækket af de tre foregående overskrifter. Det kan for eksempel være konkrete, bekymrende – eller konstruktive handlinger, som borgeren foretager.

Derudover indgår den løsningsfokuserede spørgeteknik som en del af metoden bag såvel værktøjet Balanceret Risikovurdering som den overordnede metode, Løsningsfokuseret Arbejde med Tilværelseskompetencer.

⁵ De tre kategorier beskrives nærmere i afsnittene om Tilværelsespsykologien.

⁶ Turnell, A., Vesterhauge-Petersen H. og Vesterhauge-Petersen, M. (2013). Signs of safety - arbejdet med udsatte børn og deres familier. Hans Reitzels Forlag.

Signs of Safety

Signs of Safety er en anerkendende og ressourcerorienteret tilgang til arbejdet med udsatte børn og unge og deres familier, der er baseret på den løsningsfokuserede korttidsterapeutiske tradition. Metoden blev udviklet i 1990'erne af familierapeut Andrew Turnell og sagsbehandler Steve Edwards i Vestaustralien og forfinet gennem inddragelsen af erfaringer fra dem, som anvendte metoden i praksis.

Signs of Safety har blandt andet fokus på at involvere og informere unge og deres forældre i alle faser af arbejdet, og den lægger vægt på at invitere forældrene og såvel det private som det professionelle netværk til at tage ansvar for at bidrage til løsninger på de bekymringer, der er i forhold til den enkelte unge.

Signs of Safety er således i udgangspunktet en metode til, hvordan professionelle kan arbejde helhedsorienteret og systematisk i vanskelige børne- og familiesager, og hvor man kan undersøge og vurdere udsatte børns behov for støtte. Tilgangens hovedformål er til enhver tid at skabe sikkerhed og trivsel for barnet eller den unge og bidrage til, at de professionelle, på trods af sagens kompleksitet, bevarer barnet og den unge i centrum og sikrer, at det får den hjælp, det har brug for.

Signs of Safety-metoden blev introduceret til Københavns Kommunes Socialforvaltning i 2006. Siden er metoden blevet implementeret i andre af landets socialforvaltninger samt blevet udbredt til dele af foranstaltningsarbejdet med udsatte børn og unge og deres familier. Erfaringerne fra Københavns Kommune har vist, at Signs of Safety er brugbar i alle typer familier også i de 'problemmættede' sager, hvor der er mange og komplicerede problemer.

Værktøjet Balanceret Risikovurdering er med til at gøre samtalen med den enkelte borger konkret og bidrager til, at borgeren og de professionelle reflekterer over deres forståelse af problemerne og bekymringstegnene set i forhold til borgerens tilværelseskompetencer. Ved at anvende Den Løsningsfokuserede Tilgang inviteres borgeren til at deltage i løsning af problemerne – et kerneprincip i Signs of Safety-metoden, hvor de professionelle arbejder ud fra, at de ikke på forhånd kender sandheden og derfor primært stiller nysgerrige spørgsmål.

Med spørgsmålene skabes fælles overblik og struktur omkring umiddelbare observationer af bekymrende adfærd, risikofaktorer og beskyttende faktorer, borgerens tilværelseskompetencer samt motivationelle og personlighedspsykologiske profil. Herudfra foretages en balanceret risikovurdering.

Opsummerende kan den balancerede risikovurdering medvirke til at:

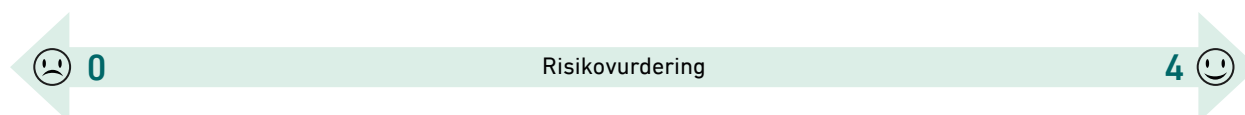
- Fremme forståelsen for borgerens udfordringer og ressourcer - for det professionelle og private netværk og for borgeren selv.
- Fremme arbejdet med at fastsætte borgerens tilværelsesmål og dermed retningen på relationsarbejdet.
- Understøtte borgerens forandringsproces og løbende sikre, at der gøres fremskridt.
- Danne udgangspunkt for samarbejdet med andre ressourcepersoner omkring borgeren.

Værktøjet Balanceret Risikovurdering omfatter:

- Vejledning til Balanceret Risikovurdering. Se [bilag 2](#).
- Udrednings-, planlægnings- og progressionsskema. Se nedenfor og [bilag 3](#). Skemaet fungerer som det overordnede værktøj til at styre og følge op på en borger, herunder vurdere bekymring, ressourcer og fremdrift i forhold til adfærd og opstillede mål.
- Samtaleskema. Se [bilag 4](#). Samtaleskemaet skal forstås som et uformelt hjælpeværktøj, som relationsarbejderen kan bruge sammen med borgeren eller på et inddragende netværksmøde. Skemaet kan hjælpe med at strukturere samtalen, holde fokus på de opstillede mål og anvendes som afsæt for den efterfølgende samtale. Selv om indsatsen tager udgangspunkt i borgerens aktuelle behov og udfordringer, er det vigtigt at fastholde en kontinuitet – en "rød tråd" – fra det ene møde til det næste. På den måde bliver det tydeligt for både borgeren og relationsarbejderen, at der er en progression frem mod de langsigtede mål i forløbet.

Udrednings-, planlægnings- og progressionskemaet ser således ud:

Bekymrer	Fungerer	Mål	Aftaler
<p>Beskriv bekymringer navnlig i forbindelse med:</p>	<p>Beskriv undtagelser, muligheder og ressourcer navnlig i forbindelse med:</p>	<p>Beskriv målene, som borgeren vil søge at opnå:</p>	<p>Beskriv konkrete aftaler og planer.</p>
<p>Grundlæggende tilværelseskompetencer</p>	<p>Grundlæggende tilværelseskompetencer</p>		
<p>Personlighedspsykologiske faktorer</p>	<p>Personlighedspsykologiske faktorer</p>		
<p>Omverdensfaktorer</p>	<p>Omverdensfaktorer</p>		
<p>Adfærd</p>	<p>Adfærd</p>		

Logik i Løsningsfokuseret Arbejde med Tilværelseskompetencer

- Den Balancerede Risikovurdering, baseret på Signs of Safety, anvendes som overordnet forståelsesramme for at afdække borgerens situation, personligt og socialt; det vil sige få øje for udfordringer og ressourcer, der har betydning for borgerens situation.
- Tilværelsespsykologien anvendes som bagvedliggende analytisk ramme for at identificere risikofaktorer og beskyttende faktorer inden for forskellige tilværelsesaspekter af betydning for borgerens adfærd.
- Den Løsningsfokuserede Tilgang danner grundlag for den konkrete interaktion, kommunikation og relationsopbygning med borgeren.

Work flow

Metoden Løsningsfokuseret Arbejde med Tilværelseskompetencer baserer sig på, at der udføres et grundigt forarbejde før samtaler med den enkelte borger og igen et grundigt afrapporteringsarbejde. Dette er nødvendigt for et vellykket forløb. Man må derfor gøre sig klart fra starten, at det er et tidskrævende stykke arbejde, og at der skal afsættes tilstrækkeligt med arbejdstid.

Arbejdet kan bedst beskrives som et "work flow":

Indledende udredning

Den indledende udredning skal foretages med brug af Udrednings-, planlægnings- og progressionskemaet.

Relationsarbejderen skal danne sig et overblik over borgerens situation ud fra tre kilder:

- Dialog med borgeren selv, for eksempel forud for eller ved opstarten af i et kontaktperson-, mentor- eller forældrecoachingforløb. Informationer, aftaler m.v. kan noteres i Samtaleskemaet, se [bilag 4](#)
- Konkrete observationer, som fagpersoner eller de nære netværk omkring borgeren, har gjort. Dette vil typisk komme frem ved et inddragende netværksmøde for fagpersoner og/eller pårørende og andre i borgerens personlige netværk – eventuelt med brug af Samtaleskemaet. I forbindelse med en borger for hvem, der er bekymring om radikaliserings, kan oversigten over bekymringstegn i forbindelse med ekstremisme og radikaliserings benyttes som et vejledende værktøj. Se [bilag 1](#).
- En tilværelsespsykologisk analyse foretaget ved hjælp af Tilværelsespsykologisk Analysekema (TPA-tk) og – alt efter borgerens udfordringer – et emnebaseret analyseskema. Den tilværelsespsykologiske analyse er obligatorisk. Brugen af det emnebaserede Tilværelsespsykologisk Analysekema om radikaliserings og ekstremisme (TPA-re) er ligeledes obligatorisk, hvis borgerens udfordring har relation til ekstremisme. Den tilværelsespsykologiske analyse er således en del af den indledende udredning, og som udgangspunkt skal alle elementer i TPA-tk - og hvor relevant også TPA-re - udfyldes. Da dette imidlertid kræver et vist kendskab til borgeren, har man en frist på to måneder til at færdiggøre den tilværelsespsykologiske analyse.

Forløb med borgeren

Forløbet er fortsat informeret af de tre kilder: dialog med borgeren, faglige og private netværk omkring borgeren samt en tilværelsespsykologisk analyse.

Der skal løbende følges op på fastsatte mål med brug af både Udrednings-, planlægnings- og progressionsskemaet og de tilværelsespsykologiske analyseskemaer: Dette er tidskrævende, men fungerer også guidende og inspirerende for det løsningsfokuserede arbejde med risikofaktorer og beskyttende faktorer i relation til borgeren.

Registreringerne skal ske:

- Ved forløbets start.
- Hver anden måned under forløbet.
- Ved forløbets afslutning.
- Tre måneder efter forløbets afslutning.
- Seks måneder efter forløbets afslutning.

Til en korrekt udført indsats baseret på Løsningsfokuseret Arbejde med Tilværelseskompetencer er der afsat tilstrækkelige ressourcer og arbejdstid i alle faser. Endvidere er alle de tilhørende skemaer udfyldt omhyggeligt svarende til de informationer, der foreligger og har været mulige at indhente før, undervejs og efter forløbet.

Læs mere i Vejledning til Balanceret Risikovurdering, [bilag 2](#).

Man må gøre sig klart fra starten, at det er et tidskrævende stykke arbejde, og at der skal afsættes tilstrækkeligt med arbejdstid.

Tilværelses- psykologien

Tilværelsespsykologien er en interdisciplinær psykologisk retning udviklet på Aarhus Universitet, der kobler viden fra personlighedspsykologien, social- og kognitionspsykologi og biomedicin med viden fra samfundsvidenskaben og de humanistiske videnskaber om kultur, religion og etik⁷. Tilværelsespsykologien giver dermed et godt indblik i de faktorer, der er bestemmende for menneskers adfærd og handlinger.

Tilværelsespsykologien bygger på, at alle mennesker uanset køn, kulturel baggrund, funktionsevne, livshistorie og social situation har en række grundlæggende tilværelsesopgaver, som det er nødvendigt at kunne mestre. Disse tilværelsesopgaver drejer sig om:

- At kunne deltage aktivt i egen og fælles tilværelse.
- At kunne afstemme sin deltagelse realistisk, pragmatisk og moralsk med omgivelserne.
- At kunne navigere mellem forskellige perspektiver på tilværelsen, egne og andres, forventninger, holdninger, verdensopfattelse og ønsker.

Når man i Tilværelsespsykologien vil forstå, hvordan mennesker håndterer disse opgaver, ser man på:

- En række fundamentale tilværelseskompetencer.
- En række faktorer, som har betydning for udøvelsen af tilværelseskompetencerne, herunder motivationsfaktorer, personlighedspsykologiske faktorer og omverdensfaktorer.

Dette forklares nærmere i afsnittene om hver af de forskellige faktorer.

Fundamentale tilværelseskompetencer

For at løse de grundlæggende tilværelsesopgaver kræver det, at man har de tilhørende fundamentale tilværelseskompetencer. Det kan skitseres på denne oversigt, der opregner 10 fundamentale kompetencer⁸.

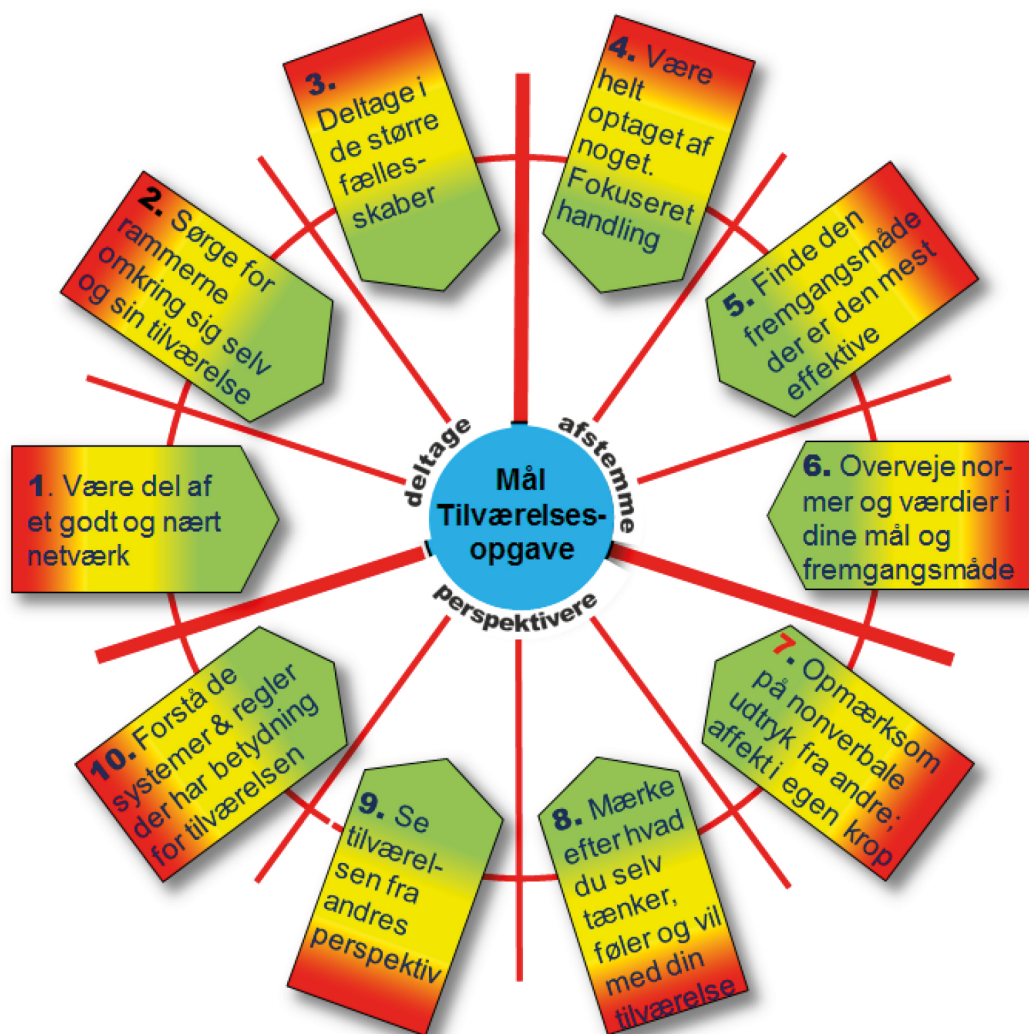
3 overordnede tilværelsesopgaver	10 fundamentale tilværelseskompetencer
Deltage	<ul style="list-style-type: none">• At kunne være en del af et godt og nært netværk.• At kunne sørge for rammerne omkring sig selv og sine interesser.• At kunne deltage på en personlig måde i de større fællesskaber.
Afstemme sin deltagelse	<ul style="list-style-type: none">• At kunne være helt optaget af noget, og handle fokuseret.• At kunne finde de fremgangsmåder, der er de mest effektive.• At kunne overveje normer og værdier i ens mål og fremgangsmåde.
Navigere mellem forskellige perspektiver	<ul style="list-style-type: none">• At kunne være opmærksom på verden, på nonverbale udtryk hos andre, på følte fornemmelser og affekter i egen krop.• At kunne mærke, hvad man selv tænker, føler og vil med sin tilværelse.• At kunne se tilværelsen fra andres perspektiv.• At kunne forstå verden og de systemer og regler, der har betydning for tilværelsen.

⁸ Bertelsen, P. (2013): Tilværelsespsykologi. Et godt nok greb om tilværelsen. København, Frydenlund.

De 10 fundamentale tilværelseskompetencer som beskyttende faktorer og risikofaktorer

De 10 fundamentale tilværelseskompetencer siger noget om en persons trivsel, udvikling, funktionsevne og modstandskraft i helt bred forstand. Altså i hvilket omfang personen i bredeste forstand er beskyttet mod eller disponeret for at udvikle sociale problemer eller risikoadfærd.

I figuren nedenfor er Tilværelsespsykologiens 10 fundamentale tilværelseskompetencer illustreret i det såkaldte Kompetencehjul, et centralt værktøj i Tilværelsespsykologien⁹.

Kompetencehjulet illustrerer, at det at løse de tre overordnede tilværelsesopgaver og dermed nå sine mål forudsætter, at en person har bestemte tilværelseskompetencer. Det illustrerer også, at de tre tilværelsesopgaver og tilværelseskompetencerne spiller sammen som en del af et større hele.

I figuren peger tilværelseskompetencerne alle ind mod målet og viser derved, at kompetencerne og de handlinger, som de kan omsættes til, alle er veje til at nå de mål, som borgeren har for sin tilværelse, for eksempel at skabe sig en alsidig og aktiv tilværelse eller et godt familieliv.

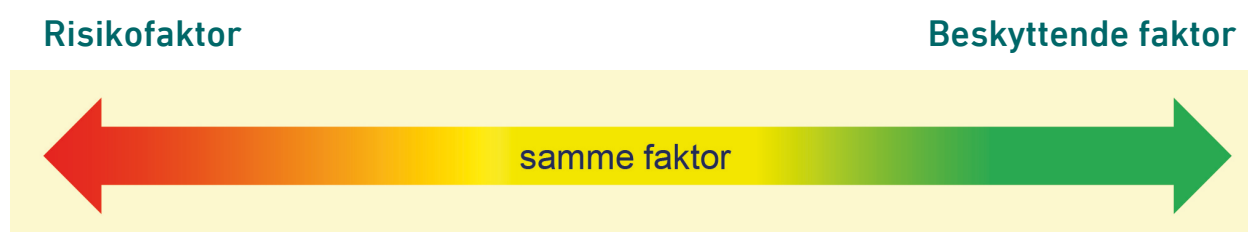
I princippet er alle kompetencer altid i spil på en eller anden måde i alt, hvad vi foretager os. I praksis lægger en person dog mest vægt på én eller et par af kompetencerne for at nå et bestemt mål. Hvis kompetencerne er veludviklede, med-

virker de til, at personen trives og fungerer i de sociale, kulturelle og samfundsmæssige sammenhænge og fællesskaber. I så fald optræder kompetencerne som beskyttende faktorer.

Kompetencehjulet viser imidlertid også, at enhver kompetence kan være en risikofaktor, hvis den er dårligt udviklet eller er udformet på en risikopræget måde. Det kan enten være, fordi den ikke er godt nok udviklet til at hjælpe personen med at nå sit mål, eller fordi den misleder vedkommende til at håndtere tilværelsesopgaven på en uhensigtsmæssig, dysfunktionel eller ulovlig måde.

Evnen til at regulere sine følelser er et eksempel på, at en tilværelseskompetence kan have form som både en risikofaktor og en beskyttende faktor.

Hvis en person har meget svært ved at regulere sig selv og lægge en dæmper på sin vrede og aggressioner, kan det være en risikofaktor for at udvikle flere problemer. Med andre ord; det svækker modstandskraften. Omvendt vil samme faktor – evnen til følelsesregulering – optræde som en beskyttende faktor, hvis personen lærer at regulere og udtrykke sine følelser på en tilpas afdæmpet måde, når personen for eksempel bliver forarget, er uenig eller føler sig angrebet. En styrket evne til at regulere sine følelser bidrager således til at styrke den generelle modstandskraft mod mistrivsel og negative påvirkninger. Vi ser altså, at den samme faktor kan optræde både som risikofaktor og beskyttende faktor.

Farverne i Kompetencehjulet illustrerer således, at de enkelte kompetencer alt efter udvikling og dannelse enten kan udgøre risikofaktorer eller beskyttende faktorer¹⁰.

- Risikofaktorer øger sandsynligheden for, at en person udvikler problemer.
- Beskyttende faktorer øger sandsynligheden for, at en person bliver velfungerende.
- Alle personens risikofaktorer og beskyttende faktorer til sammen siger derfor noget om personens modstandskraft eller robusthed.
- Risikofaktorer og beskyttende faktorer har at gøre med sandsynlighed og statistiske sammenhænge – ikke årsagssammenhænge.

¹⁰ Bertelsen, P. (2013): Tilværelsespsykologi. Et godt nok greb om tilværelsen. København, Frydenlund.

Bertelsen, P. (2016a): Voldelig radikaliserings. Et systematisk overblik over risikofaktorer og en teoretisk model i Tilværelsespsykologiens optik I: Jens Hansen Lund (red.) Tværprofessionelt samarbejde om udsathed blandt børn og unge. Aarhus. Turbine Akademisk (i tryk)

Bertelsen, P. (2016b): Aarhus-modellen. Indsats mod voldelig ekstremisme. I: Jens Hansen Lund (red.): Tværprofessionelt samarbejde om udsathed blandt børn og unge. Aarhus. Turbine Akademisk (i tryk).

Motivation - Tilværelsespsykologiens fem grundlæggende spørgsmål

Når en person udfolder sine tilværelseskompetencer i sit forsøg på at håndtere tilværelsesopgaverne, gør personen det med en bestemt motivation. I tilværelsespsykologien består en persons samlede motivation af fem sider.

Personen håndterer sin tilværelse:

- Med en bestemt stræben, vedholdenhed og energi og ud fra bestemte valg om, hvad der er gode mål og løsninger. Det vil sige, hvad personen "**vil**".
- På grundlag af handleevner, viden og information. Det vil sige, ud fra hvad personen "**kan**". Det drejer sig om personens evne til at reflektere, lære, tænke, regulere sine følelser og tage bestik af sine praktiske færdigheder.
- Baseret på de materielle, kulturelle og samfundsmæssige betingelser, muligheder og begrænsninger i verden, hvad enten det er samfundet eller naturen. En person handler ikke bare ud i den blå luft. Udfoldelsen af tilværelseskompetencerne afhænger af ens evne til at få øje på åbninger og muligheder, så de bliver afstemt med "**ydre mulighedsbetingelser**". Hvis ikke ens handlinger er afstemt med virkeligheden omkring én, så fungerer de ikke. Personen får ikke greb om sine tilværelsesopgaver og når ikke sine mål.
- Med afsæt i, hvordan personen **bliver mødt**. Andres hjælp, støtte og anerkendelse og en persons evne til at få øje på og modtage dette styrker personens kompetencer og handlinger. Det vil sige, at personens udfoldelse af tilværelseskompetencer bliver styrket eller svækket, alt efter hvordan personen "bliver mødt".
- Det afgørende er dernæst, om personen "**gør**" noget. Det vil sige, om personen handler eller forsøger at håndtere egen og fælles tilværelse. Det drejer sig om den proces, der går fra overvejelser og valg over planlægning til konkret handling. En proces, der er påvirket af de faktorer, der gør sig gældende inden for "vil", "kan", "ydre muligheder" og "blive mødt".

De fem sider af motivationen kan være bevidste eller ubevidste. Måske har personen slet ikke gjort sig klart, hvad det egentlig er, vedkommende stræber efter at opnå - "vil" er mere eller mindre ubevidst. Det vil sige, at ens handlinger er klart rettet mod noget. Personen ved bare ikke hvad. Motivationen kan også være mere eller mindre følelsesladet. Den måde, personen bruger sin viden på, kan for eksempel være formet i vrede. "Kan" er her følelsesmæssigt ladet.

Hver tilværelseskompetence kan ses ud fra 5 perspektiver

Det er muligt at afdække en persons udøvelse af tilværelseskompetencer – og dermed skabe en samlet adfærds- og handleprofil for personen – ud fra fem grundspørgsmål eller motivationsfaktorer, kaldet:

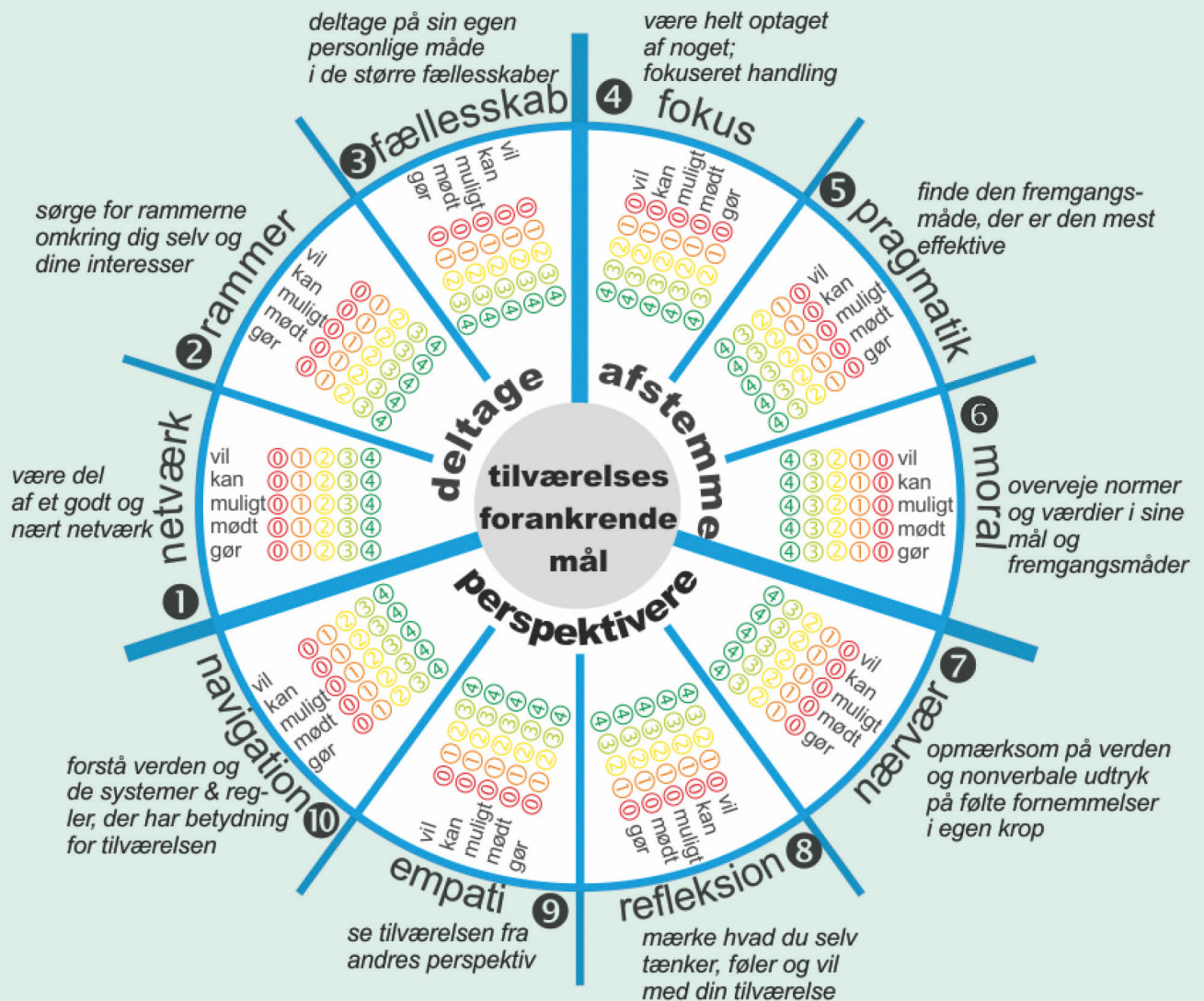
Tilværelsespsykologiens Basic Five:

- **Vil** - I hvilket omfang har borgeren et ønske, en motivation, en stræben efter at udøve de enkelte kompetencer?
- **Kan** - I hvilket omfang har borgeren viden og information, evner og færdigheder til at udøve de enkelte kompetencer?
- **Ydre mulighedsbetingelser** - I hvilket omfang har borgeren ressourcer og rammebetingelser - i form af tid, steder, ting, penge, institutioner m.v. – til at kunne udøve de enkelte kompetencer?
- **Blive mødt** - I hvilket omfang modtager borgeren støtte, hjælp, anerkendelse og imødekommenhed fra andre til at kunne udøve de enkelte kompetencer?
- **Gør** - I hvilket omfang har borgeren taget praktiske skridt i retning af at omsætte de enkelte kompetencer i konkret handling?

VÆRKTØJ: Tilværelsespsykologisk Analysekema

Med afsæt i Tilværelsespsykologiens Basic Five er Tilværelsespsykologisk Analysekema® udarbejdet – vedlagt som bilag 5.

I skemaet vurderes og scores hver af de 10 tilværelseskompetencer ud fra Tilværelsespsykologiens fem grundlæggende spørgsmål.

© Preben Bertelsen, Psykologisk Institut, Aarhus Universitet

Andre vigtige faktorer i Tilværelsespsykologien

Ud over de fundamentale tilværelseskompetencer og motivationsfaktorerne, taler man i tilværelsespsykologien om:

- **Personlighedspsykologiske faktorer, herunder:**
 - Den kognitive stil, som drejer sig om, hvordan en person grundlæggende tænker. Dette påvirker igen måden, hvorpå personen bruger sine tilværelseskompetencer.
 - Den dynamiske stil, som drejer sig om energiniveau og handlelyst.
 - Andre dybereliggende personlighedsfaktorer som "spejling" og "idealisering" (se boksen nedenfor).
- **Omverdensfaktorer:**
 - Nære netværk som især handler om familie og nærmeste venner, herunder forældrenes situation samt forældre og venner som rollemodeller.
 - Nærmiljøet, som blandt andet handler om boligområdet samt skole og fritidsaktiviteter.
 - Større strukturelle forhold som blandt andet handler om arbejds-, uddannelses- og kulturelle / samfundsmæssige deltagelsesmuligheder.

Spejling og idealisering

Den dybereliggende personlighedsstruktur præger den måde, hvorpå en person sætter sine kompetencer i spil, møder omgivelserne og søger at løse sine tilværelsesopgaver. I Tilværelsespsykologien beskrives personligheden ved to centrale sider: Spejling og idealisering¹¹.

Spejling: Mennesker har brug for at give udtryk for sig selv i deres handlinger og forholdemåder. Samtidig har man også brug for at blive set, for den man er, og det man gør. Man har brug for, at andre bekræfter og anerkender én. Kort sagt har man brug for at spejle sig i andres reaktioner. Nogle mennesker har et ekstremt – eller personlighedsforstyrret – højt behov for at give udtryk for sig selv og blive spejlet af andre. Så højt, at de slet ikke tåler andres kritik, eller at andre giver udtryk for andre holdninger og syn på tilværelsen. I den ekstreme ende er sådanne personer fuldstændig ligeglade med andre menneskers holdninger og ønsker. Andre ses blot som en slags statister i ens egen tilværelse. I sådanne tilfælde kan andres afvigelse fra eller kritik af egne synspunkter og holdninger afføde ekstrem vrede, raseri og foragt hos personen.

Idealisering: Mennesker har også brug for, at verden er meningsfuld, begribelig og håndgribelig, så de forstår, hvordan de kan handle¹². Man har kort sagt brug for retningslinjer eller idealer i tilværelsen. Man har også brug for, at man er i sociale forhold og grupper, hvor man oplever, at man deler det samme syn på tilværelsen og den samme opfattelse af, hvad der skaber mening og værdi. Det er forbundet med dybt ubehag, ensomhed og tomhed at blive holdt uden for, ekskluderet, eller ikke at kunne finde nogen, man føler et tilhørsforhold til. Det kan i ekstreme (herunder personlighedsforstyrrede) tilfælde afføde en intens, nærmest klyngende bestræbelse på at knytte sig til andre, til grupper eller bevægelser, som kan hjælpe en til at skabe orden og mening i tilværelsen.

I forbindelse med de personlighedspsykologiske faktorer og omverdensfaktorerne kan der optræde både risikofaktorer og beskyttende faktorer, som relaterer sig til specifikke sociale problemer og typer af risikoadfærd. Dette uddybes og eksemplificeres i afsnittet "En tilværelsespsykologisk forklaring på radikalisering".

¹¹ Bertelsen, P. (2013): Tilværelsespsykologi. Et godt nok greb om tilværelsen. København, Frydenlund; Bertelsen, P. (2013): Tilværelsespsykologi. Et godt nok greb om tilværelsen. København, Frydenlund. Bertelsen, P. (2016): Voldelig radikalisering - Et systematisk overblik over risikofaktorer og en teoretisk model. Aarhus, Turbine, (bogkapitel, in press).

¹² Antonovsky, A. (1987): Unraveling The Mystery of Health – How People Manage Stress and Stay Well. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

***Mennesker har brug for,
at verden er meningsfuld,
begribelig og håndgribelig,
så de forstår,
hvordan de kan handle.***

En tilværelsespsykologisk forklaring på radikaliseringsprocessen

Der findes mange forskellige forklaringsmodeller på, hvorfor langt de fleste udvikler sig som lovlige og fredelige medborgere, hvorfor nogle gennemgår en radikaliseringsproces, og hvorfor nogle formår at gøre sig fri af ekstremisme. Tilværelsespsykologiens teori og begreber har vist sig nyttige som grundlag for en taksonomi - det vil sige et systematisk og skematisk overblik - over de mange forskellige risikofaktorer og beskyttende faktorer i forbindelse med radikalisering, som international forskning aktuelt har fundet frem til¹³.

Ofte fremstår lister med risikofaktorer og beskyttende faktorer som usystematiske opremsninger af vægtige og mindre vægtige faktorer blandet sammen. International empirisk forskning fremstår ligeledes oftest som enkeltstudier af faktorer uden større samordning med andre faktorer. I metoden Løsningsfokuseret Arbejde med Tilværelseskompetencer er der udelukkende medtaget faktorer og sammenhænge, der er empirisk evidens og teoretisk grundlag for.

I Danmark er der endvidere gjort en del praktiske erfaringer med at forstå radikaliseringsprocesser ud fra Tilværelsespsykologien. I Aarhus har der mellem 2012 og primo 2016 været iværksat 23 mentorforløb med unge, for hvem der var en velbegrunder bekymring for radikalisering. Fælles for alle forløbene er, at de er informeret og formgivet af den tilværelsespsykologiske tilgang, dels i kraft af mentorernes grunduddannelse, dels via den løbende supervision, de får fra deres mentor koordinator. I forløbene arbejdes der bevidst med, via tilværelsespsykologien, at identificere potentielle risikofaktorer, beskyttende faktorer og indsatsområder, som er håndterbare for mentorerne at arbejde med. Resultater fra disse forløb viser, at der er god effekt af tilværelsespsykologisk informerede forløb¹⁴.

Det Tilværelsespsykologiske Analyseskema, baseret på Kompetencehjulet og Basic Five, er det første skridt, man kan tage for at forstå svagheder og styrker i en persons fundamentale tilværelseskompetencer – og dermed, hvorfor en person har et socialt problem eller ikke har tilstrækkelig modstandskraft over for ekstremisme.

Men der er også en række andre faktorer af særlig betydning for, hvorvidt en person udvikler sig til at blive en del af et ekstremistisk miljø. Det drejer sig om de tidligere nævnte personlighedspsykologiske faktorer samt omverdensfaktorer¹⁵.

¹³ Griffin, R. (2012): *Terrorist's Creed. Fanatical violence and the human need for meaning*. Palgrave MacMillan, New York; Kruglanski, A.W., Gelfand, M.J., Bélanger, J.J., Sheveland, A., Hetiarachchi, M., Gunaratna, R. (2014): *The psychology of radicalization and deradicalization: How significance quest impacts violent extremism*. *Advances in Political Psychology*, 35(1), 69-93; Bertelsen, P. (2016a): *Voldelig radikaliseringsproces – Et systematisk overblik over risikofaktorer og en teoretisk model i Tilværelsespsykologiens optik*. I Lund, J.H. (red): *Tværprofessionelt samarbejde om udsathed hos børn og unge*. Aarhus, Turbine Akademisk (i tryk).

¹⁴ Tilværelsespsykologien har siden 2012 dannet grundlagsteori og metode for uddannelsen af mentorer i antiradikaliseringsarbejdet forankret i SSP-samarbejdet mellem Aarhus Kommune og Østjyllands Politi. Den teoretiske og empiriske fundering af en tilværelsespsykologisk radikaliseringsmodel i internationale studier kan findes i: Bertelsen, P. (2016a): *Voldelig radikaliseringsproces – Et systematisk overblik over risikofaktorer og en teoretisk model i Tilværelsespsykologiens optik*. I: Jens Hansen Lund (red): *Tværprofessionelt samarbejde om udsathed hos børn og unge*. Aarhus, Turbine Akademisk (i tryk). Casestudier fra tilværelsespsykologisk mentorarbejde kan findes i Bertelsen, P. (2016b): *Aarhusmodellen. Indsats mod voldelig ekstremisme*. I: Jens Hansen Lund (red): *Tværprofessionelt samarbejde om udsathed hos børn og unge*. Aarhus, Turbine Akademisk (i tryk). Endvidere, Lindekilde, L. & Bertelsen, P. (2016): *Voldelig transnational aktivisme. Islamisk Stat, Foreign Fighters og radikaliseringsproces*. Dansk Sociologi (i tryk).

¹⁵ Se hertil Bertelsen 2016a, samt f.eks. Bislev, M. & Møller, K. (2015): *Udsatte unge og kriminalitet*. I: Torsten Erlandsen, Niels Rosendal Jensen, Søren Langager & Kirsten Elisa Petersen (red.): *Udsatte børn og unge*. En grundbog. København, Hans Reitzels forlag.

Tilværelsespsykologien har vist sig nyttig som grundlag for et systematisk overblik over risikofaktorer og beskyttende faktorer

Personlighedspsykologiske faktorer

Risikofaktorer og beskyttende faktorer i den kognitive stil (tænkemåde)

De centrale risikofaktorer og beskyttende faktorer i forbindelse med kognitiv stil, som har vist sig at kunne forstærke brugen af tilværelseskompetencerne i en radikaliserende retning, henholdsvis i retning af velfungerende medborgerskab er følgende:

Flertydighedsintolerance versus flertydighedstolerance

Den flertydighedsintolerante person har et højt ønske om simpel og forenklet viden om, hvordan verden hænger sammen, hvad man kan forvente af andre mennesker og samfundet (know-that), og hvad man skal gøre (know-how). Uklarhed og uvished samt flertydighed vækker negative følelser som uro, usikkerhed og irritation. Simple verdensbilleder og sort-hvid tænkning forklaring, ro, vished og tryghed. Omvendt er den flertydighedstolerante person åben for flere perspektiver og fortolkninger af virkeligheden omkring sig.

"Jump to conclusion" versus overvejer grundigt

Personen med en "jump to conclusion"-stil bryder sig ikke om lange overvejelser og diskussioner frem og tilbage, men ønsker hurtig afklaring. Vedkommende vil derfor ofte gå efter forenkede opfattelser og slagordsprægede formuleringer. Omvendt giver personen med en grundig overvejende stil rum for dybere refleksion.

Fundamentalisme versus åbenhed

Personen med den fundamentalistiske stil vil søge vished og afklaring i forenkede og selektivt udvalgte passager i politiske eller hellige skrifter. Hvor sådanne skrifter kan være komplekse og vanskelige at forstå, vælger man forenkede fortolkninger, der passer til ens syn på tilværelsen. Omvendt er personen med den åbne stil åben for forskellige kilder til viden og erkendelse.

Monomani versus alsidighed

Personen med en monoman stil vil ofte være fuldstændig opslugt af en bestemt side af tilværelsen, for eksempel sin tro eller politiske overbevisning. Det kan komme til udtryk nærmest som en besættelse (eller forelskelse i sin tro) – på bekostning af alle andre sider af tilværelsen, som negligeres. Omvendt er den alsidige person engageret i mange forskellige af tilværelsens aspekter.

Risikofaktorer og beskyttende faktorer i den dynamiske stil (energi)

Mennesker trives med forskellige niveauer af udfoldelse, handlelyst og energi, og hver har sit optimale niveau. Hvis en person udfordres under sit optimale niveau – for eksempel lever i boligområder, hvor der ikke er noget at lave – vil personen måske søge efter udfordringer, uanset hvilke, blot for at få afløb for sin energi og lyst til at foretage sig noget.

De centrale risikofaktorer og beskyttende faktorer er følgende:

Forholdsvist højt energiniveau versus afbalanceret energiniveau

Personen med det høje energiniveau har et forholdsvist stort behov for at udfolde sig i handlinger, som dårligt kan finde afløb i noget relevant og meningsfuldt at foretage sig. Det kan for eksempel være på grund af arbejdsløshed, kedsomhed i skolen, manglende udfoldelsesmuligheder i boligområdet eller fravær af eller eksklusion fra deltagesmuligheder. Personen med det afbalancerede energiniveau har enten en mere afdæmpet virkelyst, eller bedre muligheder for at kanalisere sin energi ud i meningsfulde aktiviteter.

Høj grad af spændingssøgen versus afbalanceret spændingssøgen

Personen med den høje grad af spændingssøgen har et udpræget behov for at udfordre sine egne grænser, indgå i risikofyldte handlinger og aktiviteter samt hele tiden søge nye udfordringer og oplevelser. Personen med den afbalancerede spændingssøgen er i højere grad i stand til at hvile i sig selv og til at afveje risici i forbindelse med forskellige aktiviteter.

”Jump to action” versus gennemtænker konsekvenser

Personen, som let springer til handling, bryder sig, på grund af sin kognitive stil, ikke om lange overvejelser, dyberegående undersøgelser og kritisk tænkning, men ønsker, at der skal ske noget her og nu. Personen har et udpræget ønske om at komme i aktivitet hurtigst muligt. Omvendt er personen, som gennemtænker konsekvenser, i stand til at udsætte sit behov for handling.

Risikofaktorer og beskyttende faktorer i den dybereliggende personlige stil

Spejling – Som risikofaktor er spejling forbundet med en tilsidesættelse af andres personlighed. De skal blot fungere som bekræftende ”statister” på et i øvrigt urealistisk forstørret selvbillede. Som beskyttende faktor er spejling en del af den normale sociale identitetsudvikling: Man udvikler sig gennem andres spejling af én.

Selvoervurdering versus realistisk selvbillede

Den selvoervurderende person har urealistisk høje tanker om sig selv og sin position i verden og i forhold til andre mennesker. Andres personlighed og anderledes syn på tilværelsen negligeres. De får blot tildelt rollen som dem, der skal bekræfte personens egne storhedsforestillinger, evner og ret til at manipulere med og ændre på verden. Omvendt er personen med et realistisk selvbillede bedre i stand til at sætte sig selv i kontekst med og i mere ligeværdig relation til mennesker omkring sig.

Kredsen om krænkelser versus afslutte og tilgive

Personlige oplevelser af eksklusion eller at være blevet udsat for uretfærdighed er ubehagelige for alle, men opleves af nogle som endog særdeles krænkende og som en trussel mod forestillinger om sig selv. Personen bliver ved med at kredse om sådanne krænkelser. I visse tilfælde kan man også kredse om krænkelser, der ikke har været rettet mod én selv, men mod andre, som man identificerer sig med. Denne kredsen om krænkelser kan føre til vrede og ønske om hævn. Omvendt er det en beskyttende faktor, hvis personen har let ved at sætte tingene i perspektiv, afslutte og tilgive.

Vold som foretrukken respons versus ikke-voldelig respons

Personen, der dyrker vold som foretrukken respons, har et mind-set, hvor aggression og vold er svaret på det, som direkte og utvetydigt opleves som kritik, manglende spejling og anerkendelse samt trussel. Men også som foretrukken respons på åbne flertydige situationer og handlinger fra andres sider, som kan fortolkes på flere måder. Her vil personen hælde til den tolkning af situationen, som peger i retning af trussel, og vedkommende vil reagere med voldelige modsvar – ”slå først, spørg bagefter”. Omvendt vil en person præget af ikke-voldelig respons være mere indstillet på at analysere situationen og, muligvis, komme frem til en mere positiv tolkning af den.

Idealisering – Som risikofaktor er idealisering forbundet med, at andre mennesker, en gruppe, en bevægelse eller en betydningsfuld anden person, idealiseres i ekstremt selvtilsidesættende og urealistisk grad. Det gælder også idealisering af ideologier og/eller religion. Som beskyttende faktor er idealisering en del af den normale sociale identitetsudvikling:

Man udvikler sig gennem at forholde sig til eller knytte sig til de idealer, normer og værdier, der ligger i omgivelserne og som andre giver udtryk for.

Overidealiserende søgen efter tilhør versus afbalanceret billede af andre og idealer

Personen med en overidealiserende søgen efter tilhør har i ekstrem grad brug for tilknytning til andre og til grupper. Det vil sige et behov for andre mennesker og grupper, som tydeligt viser, at de ønsker at inkludere vedkommende, og som angiver tydelige retningslinjer for, hvordan man kan få en position i fællesskabet, samt normer og værdier for det rette liv og de rette handlinger. Behovet for at høre til er så stærkt, at man kan tilsidesætte egne normer og værdier og gøre hvad som helst for at høre til. Omvendt vil et mere afbalanceret billede af andre og af idealer betyde, at man alt andet lige også får en mere afbalanceret tilknytning til fællesskaber; en tilknytning som ikke sker på bekostning af egne normer og værdier.

Skyld og skam med hensyn til standarder versus afbalancerede og realistiske standarder

En person kan føle høj grad af skyld og skam over sin hidtidige tilværelse, for eksempel omkring fester, rusmidler, sex og kriminalitet. Det kan føre til et ønske om at knytte sig til fællesskaber med rene og ophøjede politiske og / eller religiøse standarder. For at sone sit hidtidige liv og komme overens med skam- og skyldfølelser vil man endog acceptere at skulle udføre ulovlige handlinger i den politiske agendas eller religiøse overbevisnings navn. Omvendt vil afbalancerede og realistiske standarder føre til en mere afslappet tilværelse, hvor barren for, hvad der er "forkert" er højere, og hvor "syndige handlinger" hurtigere glemmes.

Identitetsforenkling versus identitetskompleksitet

Personen, som forenkler sin identitet, vil for enhver pris ønske at høre til – herunder også at negligere de sider af sig selv og sin opfattelse af tilværelsen, som ikke harmonerer med gruppen og dens agenda. Man vil forenkle sin identitet, så den kommer til at matche gruppens fælles identitet. Især grupper med meget klar agenda, med en ekstrem tillukkethed og selvbeskyttelse samt en klar og kompromisløs "os / dem"-opdeling af verden vil ofte blive foretrukket. Omvendt er personer med identitetskompleksitet mere bevidste om de mange identitetsaspekter, som præger dem, og de mange tilhørsforhold og relationer, de indgår i.

Vold som accepteret omkostning versus ikke-voldelig respons

Selv om en person ikke har vold som foretrukket respons (se spejling), så vil vedkommende kunne acceptere at udføre voldelige handlinger, hvis det er prisen for at forsvare den ideologi, man føler sig knyttet til, eller være del af det fællesskab, man har et dybt behov for at høre til i. Omvendt vil personen med et ikke-voldeligt udgangspunkt have langt mere vanskeligt ved at komme til et punkt, hvor vold findes nødvendig eller legitim.

Mennesker trives med forskellige niveauer af udfoldelse, handlelyst og energi, og hver har sit optimale niveau.

Omverdensfaktorer – risiko og beskyttelse

En række almene omverdensfaktorer har vist sig at have indflydelse på henholdsvis dysfunktionel og funktionel udvikling af grebet om egen og fælles tilværelse. Dermed kan disse faktorer optræde som risikofaktorer eller beskyttende faktorer i forbindelse med ungdomskriminalitet og radikaliserings. Det drejer sig om forhold i det nære netværk (familie, venner), i nærmiljøet (boligområdet, skole, fritidsaktiviteter) og større strukturelle forhold (arbejde, uddannelse, deltagelsesmuligheder).

Nære netværk

- Forældre: Her drejer det sig om forældrenes personlige psykologiske situation, tilstand og funktionsmåde, deres indbyrdes forhold (psykosocialt) og deres almene situation (socioøkonomisk).
- Familie og venner: her drejer det sig om personerne i det nære netværk og om disse overvejende agerer negativt eller positivt med hensyn til social adfærd og medborgerskab.
- Rollemodeller. Her drejer det sig om, hvorvidt der findes i det mindste én betydningsfuld prosocial rollemodel, som den unge identificerer sig med, eller om den / de mest betydningsfulde personer er negative rollemodeller.

Nærmiljø

- Boligområdet: Boligområdet spiller en rolle, blandt andet med hensyn til hvor omfattende det er præget af ungdomskriminalitet og ekstremisme.
- Skole og fritidsaktiviteter: Her drejer det sig for det sig dels igen om, hvor præget disse er af.

Større strukturelle forhold

- Arbejde, uddannelse: Her drejer det sig om, hvorvidt der findes beskæftigelsesmuligheder og / eller uddannelsesmuligheder, der matcher borgerens ønsker og behov.
- Deltagelsesmuligheder: Her drejer det sig om, hvorvidt der er muligheder for, at den unge kan deltage kulturelt og samfundsmæssigt i livet på en medborgerskabende måde. For eksempel deltagelse i foreninger, klubbestyrelser, ungdomsråd eller uformelle interessegrupper.

Alle disse faktorer kan, hvis de er præget af mangler, problemer og begrænsninger optræde som **risikofaktorer** for ungdomskriminalitet og radikaliserings. Omvendt kan de, hvis de er velfungerende og præget af ressourcer og muligheder optræde som **beskyttende** faktorer.

VÆRKTØJ: Emnebaseret Tilværelsespsykologisk Analysekema - radikaliserings og ekstremisme

Det emnebaserede Tilværelsespsykologisk Analysekema, "TPA-re" (for radikaliserings og ekstremisme) belyser de personlighedspsykologiske faktorer og omverdensfaktorerne som både risikofaktorer og beskyttende faktorer i forbindelse med emnet radikaliserings.

Skemaet findes også i [bilag 6](#) og er et supplement til det mere grundlæggende Tilværelsespsykologisk Analysekema i [bilag 5](#). Som det ses, giver begge skemaer mulighed for scoring og dermed vurdering af den enkelte borgers situation.

Kognitiv stil

Flertydighedsintolerant	0 1 2 3 4	Flertydighedstolerant
Jump to conclusion	0 1 2 3 4	Overvejer grundigt
Fundamentalisme	0 1 2 3 4	Åbenhed
Monomani	0 1 2 3 4	Ålsidighed

Dynamisk stil

Forholdsvist højt energiniveau	0 1 2 3 4	Afbalanceret energiniveau
Høj grad af spændingssøgen	0 1 2 3 4	Afbalanceret spændingssøgen
Jump to action	0 1 2 3 4	Gennemtænker konsekvenser

Dybere personlig stil 1) spejling

Selvovurdering og urealistisk spejling	0 1 2 3 4	Afbalanceret og realistisk selvbillede og spejling
Kredser vedblivende om krænkelser	0 1 2 3 4	Kan afslutte hhv. tilgive
Aggression og vold som foretrukket respons	0 1 2 3 4	Ikke voldelig respons

Dybere personlig stil 2) idealisering

Overidealiserende søgen efter tilhør	0 1 2 3 4	Afbalanceret og realistisk billede af andre og idealer
Skyld og skam mht. urealistisk høje standarder	0 1 2 3 4	Afbalancerede og realistiske standarder
Identitetsforenkling	0 1 2 3 4	Identitetskompleksitet
Vold og aggression, som accepteret omkostning	0 1 2 3 4	Ikke voldelig respons

Omverdensfaktorer

Nære netværk		
Forældre: Psykosocialt dysfunktionelle	0 1 2 3 4	Forældre: Psykosocialt velfungerende
Forældre: Socioøkonomisk udsatte	0 1 2 3 4	Forældre: Socioøkonomisk velstillede
Forældre: Negative rollemodeller	0 1 2 3 4	Forældre: Positive rollemodeller
Venner/andre: Negative rollemodeller	0 1 2 3 4	Venner/andre: Positive rollemodeller
Meget forskellige / uforenelige værdier og normer	0 1 2 3 4	Fælles værdier og normer
Nærmiljøet		
Boligområde belastet	0 1 2 3 4	Boligområde velfungerende
Skole belastet	0 1 2 3 4	Skole velfungerende
Fritidsaktiviteter fraværende eller dysfunktionelle	0 1 2 3 4	Fritidsaktiviteter tilstedeværende og velfungerende
Større strukturelle forhold		
Få eller ingen muligheder for arbejde eller fritidsjob	0 1 2 3 4	Gode muligheder for arbejde eller fritidsjob
Få muligheder for kulturel eller samfundsmæssig deltagelse	0 1 2 3 4	Gode muligheder for kulturel og samfundsmæssig deltagelse

De tilværelsespsykologiske analyseskemaer kan bruges til at foretage en grundlæggende vurdering af både risikofaktorer og beskyttende faktorer hos en person, som menes at være i risiko for radikaliserings, eller som allerede er en del af et ekstremistisk miljø.

Analysen kan for eksempel gennemføres som led i en udredning, i forbindelse med et tværfagligt møde eller et inddragende netværksmøde, der skal danne grundlag for en social indsats.

Hvis man beslutter sig for at iværksætte en mentorindsats, vil analysen også kunne gennemføres inden for rammerne af denne. Analysen giver et grundlag for det løsningsfokuserede relationsarbejde, som mentor skal udføre. Skemaerne kan tillige hjælpe med at indikere, hvilke informationer, der savnes, og som kan søges indhentet gennem relationsarbejdet og fra andre kilder.

Fordi faktorerne i de tilværelsespsykologiske værktøjer kan fremstå både som risikofaktorer og beskyttende faktorer, kan værktøjet endvidere være en hjælp ved planlægning af en social indsats over for borgeren, herunder:

- At definere relevante, prosociale, meningsfulde, begribelige og håndterbare¹⁶ mål for borgeren.
- At identificere de kompetencer og kompetencedannelser, hvormed borgeren kan nå disse mål.
- At undersøge motivationen i forhold til at have disse mål, at forsøge at nå dem samt at sætte de relevante kompetencer i spil for at nå dem.
- At undersøge og gå i dybden med de forandringsprocesser, der skal til af kognitiv, dynamisk og personligheds-mæssig art, og som eventuelt er en forudsætning for sådanne forandringsprocesser. Herunder om dette eventuelt vurderes at kræve henvisning til specialister i psykologi eller psykiatri.

Skemaet Tilværelsespsykologisk Analyseskema – radikaliserings og ekstremisme illustrerer, hvordan alle disse faktorer konkret kan optræde som enten risikofaktorer eller beskyttende faktorer.

***Behovet for at høre til er så stærkt,
at man kan tilsidesætte egne normer
og værdier og gøre hvad som helst
for at høre til.***

Grupper og gruppedynamikker

Ser man nærmere på menneskers forskellige former for nære netværk, gruppedannelser og relationer, finder man en række dynamikker, som opstår i samspillet mellem forskellige menneskers udøvelse af tilværelseskompetencer. Måden, hvorpå man dels indgår i en gruppe og bidrager til dens udvikling, dels lader sig påvirke af de gruppedynamiske processer, er endvidere præget af de risikofaktorer og beskyttende faktorer, der vedrører den enkeltes kognitive, dynamiske og personlige stil samt omverdensfaktorer.

Ligesom med risikofaktorer i almindelighed er det ikke sådan, at det er nogle helt særlige gruppeprocesser, der kun finder sted i forbindelse med radikaliserings og ekstremisme. Processerne finder sted i alle grupper, også fuldstændigt legale, ikke-ekstremistiske og sociale grupper. Men når mennesker, der på hver deres måde er præget af et højt risikoniveau, interagerer, kan processerne kamme over og blive konfliktskabende og radikaliserende.

Blandt de væsentlige fænomener er følgende¹⁷:

- **Ind-gruppe og ud-gruppe:** Enhver gruppe genkender sig selv, og man genkender sin gruppe ved nogle særlige træk, som samtidig adskiller sig fra andre, herunder andre grupper. Man taler om, at man tilhører en ind-gruppe ("os") og andre er i ud-grupper ("dem"). Det er ganske naturligt, og der kan komme fine synergier (inspireret nytænkning) ud af sådanne møder mellem forskellige grupper. Det kan derimod gå galt og udvikle sig til konflikt, hvis man har stærkt negative og fordomsfyldte billeder af ud-gruppen/"dem".
- **Personlig identitet og social identitet.** Vi har alle en personlig identitet kendetegnet ved, hvad vi selv tænker, føler og vil. Den personlige identitet er endvidere kendetegnet ved det særlige personlige præg med hvilke, vi sætter vores almene tilværelseskompetencer i spil og det særlige personlige greb vi hver især har om egen og fælles tilværelse. Derudover har vi også en social identitet, hvilket er den side af vores identitet, der er i forgrund og som vi agerer ud fra, når vi er i en bestemt gruppe. Det er også ganske normalt – ligesom det er ganske normalt, at vi fremviser forskellige sider af vores identitet, det vil sige fremviser forskellige sociale identiteter i forskellige grupper, for eksempel i familien, på jobbet, på uddannelsen eller i forskellige vennegrupper. Problematisk bliver det først, når den personlige identitet fuldstændig tilsidesættes, og når man fuldstændig identificerer sig med en bestemt gruppe. Den personlige identitet – hvorfra man kunne have et kritisk og selvstændigt blik på gruppen og dens aktiviteter – skubbes helt i baggrund.
- **Isolering.** De fleste af de grupper, vi befinder os i, har så at sige åbne grænser: Vi får informationer, inspiration og kritiske refleksioner ude fra. Vi bevæger os frit ud og ind mellem flere grupper i løbet af dagligdagen og bringer erfaring og udvikling med på tværs af grupperne. Imidlertid er der nogle grupper, som isolerer sig selv, eller som bliver isoleret af andre eller af omstændighederne. Det kan for eksempel være, at de dyrker bestemte sub-kulturelle eller ekstreme normer og adfærdsformer, eller at de føler sig – eller reelt bliver - forfulgt eller ekskluderet af andre på grund af deres adfærd. Når disse grupper ikke mere får varieret, realitetsorienteret og kritisk input fra andre grupper og omverdenen, men for eksempel kun selvbekræftende inputs fra udvalgte websites og andre grupperinger, som er identiske med dem selv, kan der opstå negative gruppeprocesser som for eksempel polarisering, fordomme og gruppetænkning (se nedenfor).
- **Gruppepolarisering.** Gruppepolarisering opstår i en lukket og isoleret gruppe, der ikke får og/eller ikke tillader korrigerende og inspirerende input fra omverdenen – især ikke fra de grupper som de - realistisk eller urealistisk - betragter som fjendtlige ud-grupper ("dem"). Polarisation består i, at alle i gruppen får én og samme holdning. Den personlige identitet glider helt i baggrunden, og den fælles sociale identitet formuleres i stærk opposition til den udvalgte ud-gruppe, som kan være mange former for reelle eller forestillede grupper. Det kan være for alt lige fra "dem fra det andet boligområde" til "racisterne" "jøderne", "muslimerne", "danskerne", "kapitalisterne", "indvandrerne", "de homoseksuelle", "de vantrø" eller andre.
- **Fordomme.** Fordomme er måder at kategorisere andre på, især "dem" fra bestemte ud-grupper. En polariseret og isoleret gruppe, der ikke får realitetskorrigerende input om at "de andre" sjældent er som fordommene siger, vil som regel have stærkt negative, fjendtlige og angstprægede fordomme over for "de andre". I den forbindelse har man i sådanne grupper en tendens til stærkt urealistisk at overdrive det gode og ensartede ved egen gruppe ("os", "vores land", "vores kultur"), og samtidig slå "de andre" over en kam. Det vil sige, man ser ikke de individuelle forskelle hos "dem", og man vil som regel stærkt urealistisk, baseret på isolationens uvidendhed, overdrive forskellene mellem "os" og "dem".
- **Gruppetænkning.** En særligt udpræget og problematisk gruppeproces hos isolerede, polariserede og fordomsfulde grupper er fænomenet "gruppetænkning". Gruppetænkning består i, at alle begynder at tænke på samme polariserede måde. Kritik er ikke tilladt, enhver kritisk stemme eller tanke undertrykkes under trussel om eksklusion ("enten er du med os eller imod os"). Den personlige identitet forsvinder fuldstændigt til fordel for en og samme sociale identitet. Det fører som regel til yderligere isolation, polarisering, radikaliserings og ekstremistisk tænkning, herunder også ekstreme fordomme om "dem" / ud-gruppen.

¹⁷ Bertelsen, P. (2016a): Voldelig radikaliserings. Et systematisk overblik over risikofaktorer og en teoretisk model i Tilværelsespsykologiens optik I: Jens Hansen Lund (red.) Tværprofessionelt samarbejde om udsathed blandt børn og unge. Aarhus. Turbine Akademisk (i tryk); Lindekilde, L. & Bertelsen, P. (2016): Voldelig transnational aktivisme. Islamisk Stat, Foreign Fighters og radikaliserings. Dansk Sociologi (i tryk).

En tilværelsespsykologisk tilgang til forældreopgaven

For børn og unge spiller forældrene under normale omstændigheder en helt central rolle – både som primære omsorgspersoner og som de personer, der har myndigheden over barnet eller den unge.

Forældrene spiller navnlig en rolle i:

- Barnets kognitive, emotionelle og motivationelle udvikling af almenmenneskelige tilværelseskompetencer og således også barnets greb om egen og fælles tilværelse.
- Barnets forståelse for og normative adfærd i omverdenen og tilværelsen – eller med et andet ord, "dannelse". Dette er bestemmende for hvilken tilværelsesretning og mål med tilværelsen, der bliver det meningsfulde og håndgribelige¹⁸ indhold i - og giver retning for - anvendelsen af tilværelseskompetencerne.

I moderne udviklingspsykologi ser man ganske vist ikke forældrene som de eneste afgørende aktører i denne udvikling og dannelse af deres børn. I den moderne tilværelse er der mange andre væsentlige aktører. Kammerater spiller en væsentlig rolle, og det samme gør institutioner, skoler, lærepladser, ungdomsklubber m. fl.

Faktorer, der yderligere kan bidrage til at mindske betydningen af forældrenes rolle er blandt andet:

- Fravær af forskellige årsager: travlhed, rejse, skilsmisse, stadig længere tids ophold i institutioner eller skoler m.v.
- Manglende nærvær på grund af forældrenes egne problemer eller dysfunktionelle forældrestil
- Barnets eller den unges fravalg af familien på grund af dysfunktionalitet, samspilsproblemer m.v.

Men som sagt: Under normale omstændigheder vil det stadig være sådan, at forældrene er de centrale personer. I almindelighed vil udvikling og dannelse af tilværelseskompetencer langt hen ad vejen foregå af sig selv, uden at man nødvendigvis reflekterer over det eller sætter ord på, hvad det er, man gør. Det foregår i og med håndteringen af de mange små og store tilværelsesopgaver i det daglige samvær og det daglige liv.

Hvis børnene udvikler en risikoadfærd, kan det for mange forældre være svært at forstå, hvad der sker med deres børn. De har i høj grad brug for at kunne række ud efter støtte og hjælp for at kunne forstå det, og for at finde veje til at kommunikere med børnene.

Især i de tilfælde, hvor forældrene kun sporadisk eller i forsvindende grad er ressourcepersoner i deres barns tilværelse, kan det være nødvendigt at yde en social indsats, hvor der arbejdes med forældrenes kompetencer til at understøtte barnets eller den unges udvikling og dannelse af de almene tilværelseskompetencer.

Her kan man med fordel bruge Kompetencehjulets systematik i Tilværelsespsykologisk Analysekema, hvor man kommer hele vejen rundt og derved kan foretage en systematisk vurdering af forældrekompetencen med hensyn til udvikling og dannelse af barnets eller den unges tilværelseskompetencer.

¹⁸ Bertelsen, P. (2013): Tilværelsespsykologi. Et godt nok greb om tilværelsen. København, Frydenlund; Bertelsen, P. (2013): Tilværelsespsykologi. Et godt nok greb om tilværelsen. København, Frydenlund. Bertelsen, P. (2016): Voldelig radikaliserings - Et systematisk overblik over risikofaktorer og en teoretisk model. Aarhus, Turbine, (bogkapitel, in press); Antonovsky, A. (1987): Unraveling The Mystery of Health - How People Manage Stress and Stay Well. San Francisco: Jossey-Bass Publishers; Bertelsen, P. (2016): Voldelig radikaliserings - Et systematisk overblik over risikofaktorer og en teoretisk model. Aarhus, Turbine, (bogkapitel, in press).

Opmærksomhedspunkter i forbindelse med forældrenes støtte til deres barn.

© Preben Bertelsen: Opdragelsesstil i Tilværelsespsykologiens optik

Når man benytter Tilværelsespsykologisk Analyseskema, undersøger man forældrekompetence differentieret efter tilværelsespsykologiens fem grundlæggende motivationer, Basic Five:

- Vil forældrene hjælpe deres barn med at udvikle den pågældende kompetence, det vil sige har de et ønske og en villighed til at støtte deres barn?
- Kan forældrene det, der skal til for at hjælpe deres barn med at udvikle den pågældende kompetence?
- Har de ydre muligheder for at hjælpe deres barn med at udvikle den pågældende kompetence?
- Bliver forældrene mødt i deres bestræbelse på at hjælpe (eller at lære at hjælpe), for eksempel af barnets skole?
- Gør de det rent faktisk, altså foretager det, der skal til for, at deres barn udvikler den pågældende kompetence?

Denne tilværelsespsykologiske gennemgang giver et fingerpeg om, i hvilken grad og på hvilken måde forældrene rent faktisk er ressourcepersoner for deres børn og eventuelt, hvordan de mere specifikt er udfordret på at kunne være det.

VÆRKTØJ: Spørgeguide til dialog om forældrekompetence

Med brug af en række hjælpespørgsmål – vedlagt som [bilag 7](#) – kan man få:

- Et godt første indtryk af forælderressourcerne med hensyn til udvikling og dannelse af barnets tilværelseskompetencer.
- Et grundlag for at udfylde Tilværelsespsykologisk Analyseskema – og dermed også et grundlag for at træne forældrekompetencen systematisk med hensyn til netop den eller de kompetencer, som forældrene har svært ved at hjælpe deres barn til at udvikle og danne.

Den dysfunktionelle familie

Hvis forældre ikke mestrer udøvelsen af deres egne tilværelseskompetencer og dermed ikke magter at løfte forældreopgaven, er der tale om en dysfunktionel familie. Dette kan være en risikofaktor for, at en ung udvikler sig til at indgå i kriminelle eller ekstremistiske miljøer. Det kan variere, om det er en eller begge forældre, der har sådanne problemer, og i hvilket omfang, at det er i forbindelse med deltagelse, realitetsafstemning eller perspektivtagning, at der er problemer. Det kan også variere, hvad årsagerne er. Blandt andet kan det dreje sig om misbrug, sociale problemer, psykisk sygdom eller en kombination af disse.

En særlig problemstilling med en vis relevans for radikaliseringsprocesser er her traumatisering og sekundær traumatisering.

Traumatisering og sekundær traumatisering

Traumatisering og sekundær traumatisering kræver en særlig opmærksomhed med hensyn til at forstå, hvilke udfordringer børnene eller de unge står over for i forhold til deres forældre.

Traumatisering er en psykisk reaktion på voldsomme ekstraordinære og begivenheder, der ligger uden for én kontrol. Der kan for eksempel være tale om, at man har oplevet overgreb og vold, at man har oplevet voldsomme ulykker eller naturkatastrofer, at man har oplevet krigshandlinger (bombadementer, lemlæstelser, livsfare), eller at man har været udsat for tortur. I forbindelse hermed vil nogle udvikle PTSD (posttraumatisk stress disorder) med tre grupper af symptomer til følge:

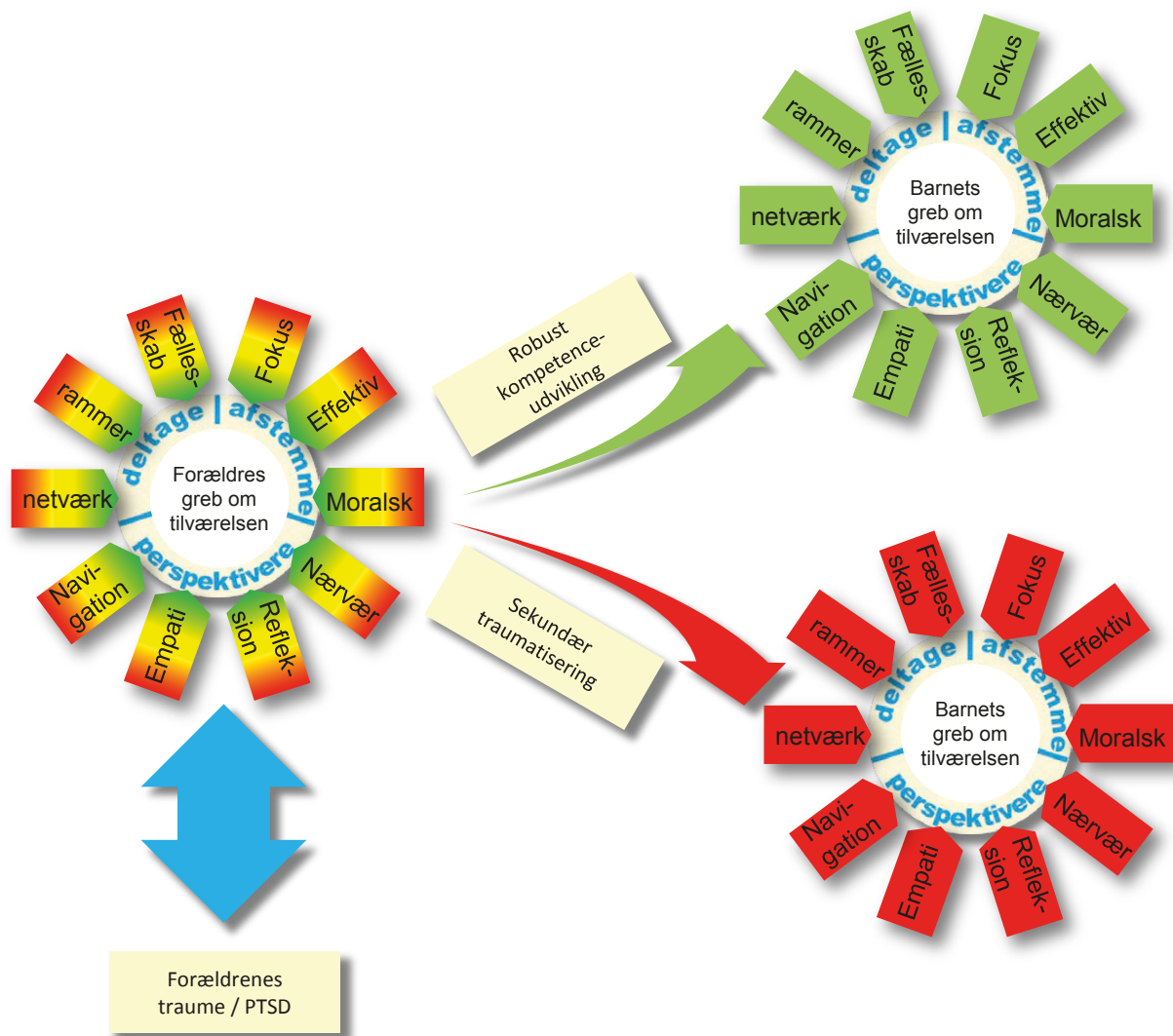
- Øget stress og irritabilitet.
- Genoplevelse og flashback.
- Undgåelsesadfærd. Det vil sige, at personen forsøger at undgå situationer eller relationer, der kan rippe op i det oplevede på en måde, som man ikke har de fornødne tilværelseskompetencer til at håndtere på en meningsfuld, begribelig eller håndterbar måde.

Sekundær traumatisering betyder, at en forældres traumatisering forplanter sig videre til barnet eller den unge¹⁹. Sekundær traumatisering hos barnet eller den unge er en følge af, at den traumatiserede henholdsvis PTSD-lidende forælder ikke er i stand til at varetage sin forælderrolle på optimal måde. Det kan medføre, at også barnet / den unge bliver isoleret fra almindelig deltagelse i det sociale, kulturelle og samfundsmæssige liv omkring dem.

Traumatisering og sekundær traumatisering er udtryk for psykosocial dysfunktionalitet i familien, der kan være en risikofaktor i forbindelse med radikalisering, jf. blandt andet gennemgangen af omverdensfaktorer.

I traumatiserede familier tales der ofte ikke om de traumatiske begivenheder eller traumerne og symptomerne i det hele taget. Børnene må selv gætte sig til sammenhænge og danne deres egne forklaringer på, hvorfor forældrene har det, som de har det, og gør, som de gør. De kan dermed udvikle angstfyldte narrativer og tilværelsesforståelser, som de selv kommer til at lide under.

¹⁹ Kilder til dette afsnit er Montgomery, E. (2000): Flygtningebørn. Traume. Udvikling. Intervention. København, Dansk Psykologisk Forlag. Endvidere Motta, R.W. (2012): Secondary trauma in children and school personnel. Journal of Applied School Psychology, 28(3), 256-269.

© Preben Bertelsen: Opdragelsesstil i Tilværelsespsykologiens optik

Forældrene kan have en lang række symptomer, som skaber dårlige relationer og mangel på nærvær og overskud. Den høje irritabilitet og stress kan gøre, at de reagerer med aggression og vrede på deres børn frem for med forståelse og empati. Forældrenes problemer binder al energi og gør, at de ikke har overskud og energi til at tage sig af børnenes eller de unges problemer, udvikling, dannelse, eller hvem de er sammen med. Det kan i sig selv skabe en traumatisk hverdag og et traumatisk familieliv for barnet eller den unge – altså sekundær traumatisering.

Hvis forældrene har flygtninge- eller indvandrerbaggrund kan der – i tillæg til traumerne – også være et tab af familie, netværk og støttemuligheder samt tab af status, position og anseelse, som skaber ekstra problemer for forældrene.

I forlængelse af dette kan forældrene have ringe overskud til at lære nyt, for eksempel at forholde sig til en ny kultur og et nyt samfundssystem, lære et nyt sprog, lære arbejdsmarkedets og uddannelsessystemernes regler og normer at kende og så videre. Dette medfører igen, at forældrene har vanskeligt ved at vejlede og rådgive deres børn.

Med sekundær traumatisering har barnet eller den unge i sig selv en svækket robusthed i forhold til de tilværelsesopgaver, de står over for og kan få problemer med udvikling og dannelse af de almene tilværelseskompetencer.

Det er væsentligt her at være opmærksom på i hvilket omfang, der skal arbejdes med forældrenes egne tilværelseskompetencer, for at de kan håndtere deres egen traumatiske baggrund og deres måske nye situation her i Danmark, som en forudsætning for, at de kan indgå som ressourcepersoner i forhold til barnet eller den unge.

Figuren nedenfor viser sammenhængen mellem forældrenes oprindelige traume, deres egne kompetencer til at håndtere dette og mulige følger for børnene med hensyn til udvikling af disses tilværelseskompetencer. Hvis forældrene har eller får udviklet gode almene kompetencer, kan det medvirke til, at de får et godt greb om deres tilværelse i almindelighed og deres egne traumer og deres børns udvikling i særdeleshed.

Den Løsningsfokuserede Tilgang

Som det fremgår, bygger metoden Løsningsfokuseret Arbejde med Tilværelseskompetencer på Tilværelsespsykologien, når det gælder om at identificere de tilværelseskompetencer og faktorer, der er behov for at arbejde med hos den enkelte borger, mens det er Den Løsningsfokuserede Tilgang²⁰, som anvendes til at udføre relationsarbejdet sammen med borgeren.

Den Løsningsfokuserede Tilgang er en socialfaglig metode, der har sit afsæt i den systemiske korttidsterapi²¹. Metoden har blandt andet været anvendt med succes i arbejdet med kriminelle, i forbindelse med seksuelle overgreb og misbrugsproblematikker, som familierapi og på skoler i forbindelse med forældresamarbejde.

Den Løsningsfokuserede Tilgang er baseret på et respektfuldt samarbejde med borgeren, hvor der arbejdes med ressourcer, personlige mål og evne til selv at udvikle løsninger på egne problemer. Den Løsningsfokuserede Tilgang hviler på den tanke, at hvor der er et problem, er der også et ønske om, at tingene var anderledes.

At arbejde løsningsfokuseret vil sige at holde fokus på det, borgeren gerne vil opnå i forhold til at håndtere tilværelsesopgaverne og målet i form af den ønskede tilværelse, i stedet for at fokusere på problemerne eller det, der er uønsket.

Eksempelvis har relationsarbejderen fokus på at finde sprækker og undtagelser, hvor borgeren lykkes og oplever succes. Derved er der potentiale for at forstærke og forstørre borgerens opfattelse af egne ressourcer og muligheder, hvilket igen kan styrke borgerens motivation og evne til, i samarbejde med relationsarbejderen, selv at finde løsninger på egne problemstillinger og udfordringer.

Principper for Den Løsningsfokuserede Tilgang

- Alle mennesker har ideer og ønsker om, hvordan deres tilværelse skal se ud.
- Borgerens mål, tilværelseskompetencer og motivationelle profil er drivkraften i at skabe forandring.
- Der er altid tidspunkter og situationer, hvor problemet ikke er til stede – undtagelser.
- Selv om problemer kan være komplekse, kræver det ikke nødvendigvis komplekse løsninger.
- "Hvis det ikke virker, så gør noget andet. Hvis det virker, så gør mere af det".

²⁰ Peter de Jong og Insoo Kim Berg, 2016. Løsningsfokuserede samtaler, Hans Reitzel.

²¹ Der har i USA været foretaget 77 relevante studier, 8 randomiserede kontrollerede forsøg, 24 sammenlignelige studier, 2 meta-analyser, 2 systematiske reviews, målt effekt på mere end 2800 sager. Desuden er der foretaget forskning i "real world" settings.

Den løsningsfokuserede samtale

Grundlæggende handler den løsningsfokuserede samtale med borgeren om:

- At identificere mere præcist om en proces er bekymrende, og hvilke af de centrale risikofaktorer, der er i spil.
- At udfolde, hvilke faktorer, der fungerer beskyttende, forbyggende og skaber robusthed.
- At opstille mål for en forandring.
- At lave en aftale om at iværksætte, vedligeholde, udvikle og følge op på denne forandring.

Kerneelementer i den løsningsfokuserede samtale

Kerneelementerne i den løsningsfokuserede samtale er:

- Empatisk kommunikation og aktiv lytning.
- De løsningsfokuserede spørgeteknikker.

Empatisk kommunikation og aktiv lytning

I relationsarbejde, ikke mindst det løsningsfokuserede arbejde med tilværelseskompetencer, er den empatiske kommunikation et nødvendigt værktøj til at skabe og fastholde et tillids- og dialogskabende rum.

Gode råd om empatisk kommunikation

- Hold god øjenkontakt, men uden at stirre.
- Brug åbent kropssprog. Åbne håndflader og arme er tegn på imødekommenhed. Slap af, træk vejret roligt, og undgå urolige bevægelser; det kan bidrage til at skabe en afslappet stemning.
- Mød den anden med en uforbeholden, nysgerrig og positiv indstilling. Hold egne fordomme, forforståelser og associationer ude af samtalen. Undgå også ironiske bemærkninger, der kan skabe misforståelser og ødelægge den begyndende relation.
- Brug indlevelsesevne – forsøg at forstå de behov, motiver og frustrationer hos den anden, som ligger bag hendes udsagn.
- Vis respekt for den enkelte som menneske – det betyder ikke nødvendigvis, at man er enig i dennes holdninger og handlinger.
- Lyt og lad den anden tale mest muligt. Stil spørgsmål med åbne frem for lukkede svarmuligheder.
- Kom som udgangspunkt ikke med gode råd og løsningsforslag.
- Benyt bekræftende signaler som at nikke eller sige "ja", "det forstår jeg" og lignende. Det fremmer den andens oplevelse af interesse og anerkendelse.
- Sørg for at signalere, at det sagte er forstået, ved at bruge opsummeringer. Det viser oprigtig interesse, og misforståelser undgås, fordi den anden vil korrigere, hvis budskabet ikke er forstået.
- Undgå at virke for nysgerrig eller bruge "hvorfor", da det kan virke negativt og fordømmende. Men stil gerne undrende spørgsmål som: "Hvad ville der ske, hvis...?"
- Hold øje med åbninger på noget, der kan roses, for eksempel noget, den anden har gjort godt.
- I forbindelse med gruppesamtaler: Favn uenigheder og enighed, hvis det forekommer i snakken og sørg for at have øjenkontakt med alle.
- Undgå forstyrrende afbrydelser.
- Vær tålmodig, tag tempoet ud af processen, hold pauser ind imellem.

Nedenstående beskrives de forskellige redskaber, der knytter sig til empatisk kommunikation, herunder:

- Aktiv lytning.
- De løsningsfokuserede spørgeteknikker og spørgsmålstyper.

Aktiv lytning

Aktiv lytning er et af redskaberne til arbejdet med empatisk kommunikation. At lytte aktivt drejer sig om at forholde sig nysgerrigt og undersøgende til den anden. Det er særligt vigtigt at give den anden god tid til at udtrykke sine holdninger, svare på spørgsmål, at opsummere det, der er hørt, og få den andens accept af det hørte.

Basisregler for god lytning

- Du ved, at du lytter, når du har hørt, hvad den anden siger, og kan gentage det sagte.
- Den anden ved, at du lytter, når du bygger videre på det sagte.

Der er to effekter af aktiv lytning. For det første, og helt centralt, at den anden føler sig set, hørt, anerkendt, respekteret og forstået – og derved får lyst til at åbne sig op. God lytning har således værdi for det relationsopbyggende og tillidskabende, der giver basis for den ønskede refleksion, udvikling og forandring. For det andet, at borgeren ved at høre sine ord udtrykt af en anden, når relationsarbejderen spejler og gentager borgerens ord, kommer til at tænke nærmere over dem og dermed selv går mere i dybden med meningen bag dem.

De løsningsfokuserede spørgeteknikker

Evnen til at stille de rigtige spørgsmål, er et af de vigtigste værktøjer i arbejdet med at skabe en relation, dialog, refleksion, udvikling og forandring. Nedenfor beskrives de løsningsfokuserede spørgsmålstyper:

- Bedste håb / ønsket tilværelse.
- Fungerer - Undtagelser.
- Hvad er første / næste skridt?

Bedste håb / ønsket tilværelse

Den Løsningsfokuserede Tilgang er baseret på en tro på, at der lettere og hurtigere skabes forandringer, når borgeren selv har sat ord på, tænkt over og set for sig, hvad der skal være anderledes i tilværelsen.

Ved at beskrive de ønskede tegn på forandring snarere end forklare problemer og deres årsager, igangsættes en positiv udviklingsproces.

Arbejdet med processen er således afgørende. Det handler om at så frø og skabe retning hos borgeren og hjælpe borgeren med sin forestillingsevne, associationer, fantasi og visualiseringsevne.

Relationsarbejderen indsamler informationer om den ønskede tilværelse ved at bede borgeren komme med hverdagsbeskrivelser af nære og konkrete handlinger, når borgerens frustrationer og bekymringer er overvundet.

Når borgeren fremkommer med udtrykte bekymringer og udfordringer, som borgeren oplever, bidrager den løsningsfokuserede spørgeteknik til, at der bliver lagt vægt på hyppighed og kontekst. Det vil sige, hvor ofte det bekymrende sker? Hvor det sker? Og med hvem? Og til at omformulere disse bekymringer eller udfordringer til tilværelsesmål. Derved kan relationsarbejderen hjælpe borgeren med at blive bevidst om egne ønsker for tilværelsen, dennes tilværelsesopgaver og behov. Relationsarbejderen og borgeren opstiller i samarbejde positive mål om "at opnå noget" i stedet for negative mål om at "holde op med noget". I stedet for at skyde drømmen ned, når den virker urealistisk, så bevares fokus på drømmen. Relationsarbejderen arbejder således med at udfolde drømmen og finde ud af, hvad der ligger bag den.

Eksempler på spørgsmål

- **Udfoldelse af hverdagsbeskrivelser af bekymringer / udfordringer:** Hvor tit gør borgeren, forældre, den unge det, der bekymrer? Sker det hele tiden? Sker det lige meget i alle relationer? Sker det lige meget i alle aktiviteter? Sker det lige meget alle steder i alle situationer?
- **Visionsspørgsmål:** Så forstil dig i morgen, når du vågner, at din drøm var gået i opfyldelse - dit bedste håb er realiseret? Forstil dig, at vi mødes om 40 dage, og dit problem er overvundet? Hvordan vil du vide det? Hvordan vil det se ud? Hvem vil se det, og hvad vil de se? Første tegn, tid og kontekst. Hvornår vågner du om morgenen? Hvem er den første, der ser dig? (Beskrivelser af detaljer).
- **Relationsspørgsmål:** Multiperspektiv – set gennem andres øjne: Hvem er den første, der vil lægge mærke til, at der er sket en ændring? Hvad vil de se dig gøre? Hvad vil være anderledes ved det? Hvad ville din mor lægge mærke til? Hvad vil din kæreste lægge mærke til?
- **Interaktive spørgsmål:** Beskrivelse af effekten på andre: Hvad vil det betyde for din far? Hvordan vil du kunne se, at han var glad? Ville du være glad for det? Hvordan ville de kunne se det?

Fungerer - Undtagelser

Menneskets tiltro til egne tilværelseskompetencer og evne til at udvikle sig påvirker dets indstilling og dermed evne til at udvikle sig. Troen på egne tilværelseskompetencer omfatter troen på ens egne evner til at udføre tilværelsesopgaver, overvinde udfordringer eller nå mål under begivenheder, der påvirker ens liv²². Har borgeren ingen eller meget begrænset tiltro til egne tilværelseskompetencer, er det vigtigt at skabe små succeser.

Dette kan relationsarbejderen blandt andet gøre ved at finde de sprækker og undtagelser i borgerens liv, hvor der om end blot i glimt er noget, der peger i den ønskede retning. Det vil sige, indhente beskrivelser af, hvad borgeren allerede gør eller har gjort, der vil bringe denne tættere på egne ønsker og drømme for tilværelsen.

På samme måde kan relationsarbejderen minde borgeren om eller spørge til tidligere situationer eller perioder, hvor borgeren har overvundet udfordringer, brugt sin tilværelseskompetence positivt eller lært nyt – noget som krævede en vis vedholdenhed og engagement.

Eksempler på spørgsmål

- **Undtagelsesspørgsmål:** Er der noget af det, du ønsker at se ske, der allerede er sket, eller sker bare en lille smule? Hvad ellers har vist sig i små glimt af det, du ønsker? Hvordan har du været i stand til at få det til at ske?
- **Skalaspørgsmål:** Hvis du forestillede dig, at alt det, du har beskrevet – dvs. dine ønsker, og det, der allerede sker i glimt, er 10 på skalaen, og 1 er, når situationen er værst. Hvor er du så på skalaen? Hvad gør, at du er på x og ikke lavere? Forestil dig, at du er kommet et lille skridt op ad skalaen. Hvad ville du se dig selv gøre?²³
- **Anerkendende spørgsmål:** Jeg så dig gøre... Hvordan var du i stand til at gøre det? Hvad krævede det af dig at gøre det? Hvad var det gode for dig ved, at det skete? Hvad var det gode for dig ved, at du gjorde det? Jeg kan høre, at det er vigtigt for dig. Kunne du ønske dig, at det skete noget mere? Tænk på lignende situationer. Hvad gjorde du der? Hvordan lykkes du med det? Hvem støttede dig der? Hvad støttede de dig med?

Hvad er første / næste skridt?

At sætte små delmål. Spørgsmålene omkring første / næste skridt handler om at hjælpe borgeren med at opsætte små realistiske delmål, som borgeren med en vis indsats kan lykkes med. Ved at opstille delmål i en trinvis proces, kan der skabes øget tiltro til egne kompetencer. Forudsætning for succes er, at opgaverne skal være vigtige og relevante nok for borgeren. Det, borgeren skal gøre, må derfor tage afsæt i noget, borgeren på den ene eller anden måde allerede kan lidt. Det kræver tæt og fokuseret opfølgning.

²² Bandura, A. (1994). Self-efficacy. In: V.S. Ramachaudran (Ed.), Encyclopedia of Human Behavior, vol. 4, 71-81). New York: Academic Press.

²³ Når der her i modsætning til i Balanceret Risikovurdering og Tilværelsespsykologisk Analyse-skema anvendes en 10 punkts-skala i spørgsmål som disse, er det for at få de små detaljer og nuancer frem i dialogen med borgeren og derved gøre det muligt for borgeren at få øje på selv de mindste fremskridt, der kan fremme en forandringsproces. Det er således vigtigt, at relationsarbejderen spørger til borgerens egen skalering og beder om konkrete eksempler. Derved tvinger relationsarbejderen borgeren til at reflektere over skaleringen en ekstra gang, og borgeren udfordres derved på egen oplevelse og vurdering.

Eksempler på spørgsmål

- **Motivationsafklarende spørgsmål:** Spørgsmål, der afdækker borgerens motivationsfaktorer (Basic Five) og som opmuntrer og støtter i forhold til at hjælpe borgeren med at tro på, at det er muligt.
- Hvor meget tiltro har du til, at du kan gøre det? Hvilke forventninger har du til hvad, der kommer ud af det? Hvornår har du oplevet at have gjort noget, du ikke troede, at du magtede? Hvad var det, der gjorde, at det lykkedes for dig i den situation? Hvor vigtig er forandringen for dig? Hvorfor er det vigtigt? Hvordan giver det mening for dig at ændre din adfærd?
- **Skalaspørgsmål til at afdække borgerens motivation** (her anvendes Tilværelsespsykologiens Basic Five vil, kan, bliver mødt m.v.): På en skala fra 1-10, hvor 10 står for, at det er det vigtigste for dig lige nu – 1 er, at det ikke er vigtigt for dig. Hvor er du på skalaen? På en skala fra 1-10, hvor 10 står for, at du tror på, at du kan gøre det – og 1 er, at du ikke tror på, at du kan det. Hvor er du på skalaen? På en skala fra 1-10, hvor 10 står for, at du ved med dig selv, at du vil gøre det – og 1 er, at du gerne vil, men at det ikke rigtig bliver til noget. Hvor er du på skalaen?
- **Forstør og forstærk:** Hvad ved du om dig selv, der fortæller, at du står så højt? Hvad gør, at du står så højt? Hvordan kan det være, at du er på en 4 og ikke for eksempel 2? Har du været højere inden for de sidste uger / måneder? Hvad skete der på det tidspunkt? Hvad sker der, når du er der? Fortæl noget mere om, hvad du kan eller gør, når du står på 4? Hvad tror du andre lægger mærke til, når du er på 4? Hvad mere?
- **Næste skridt:** Hvis du var et lille skridt højere på skalaen, hvordan ville du vide det? Hvad ville være bare lidt anderledes? Hvad ville andre lægge mærke til?

Løsningsfokuseret konflikthåndtering

Konflikter er en uundgåelig del af livet. I kommunikationen med andre kan mennesker opleve ubehagelige følelser, føle sig angrebet eller såret, og der kan derfor opstå spændinger, som påvirker relationen. Det gælder i en-til-en relationen mellem en borger og en professionel, og det gælder i grupper af mennesker, herunder også familier. Derfor kan viden om dynamikken bag konflikter være nyttig.

Ofte tager konflikter afsæt i generaliseringer, der medfører misforståelser, hvor parterne oplever, at de har noget på spil eller ikke er blevet mødt på deres almenmenneskelige behov. Samtidig er det igennem konflikter, at vi udvikler os som mennesker og styrker vores kompetencer til for eksempel at afkode andre mennesker og deres intention.

Konfliktforståelse og konflikthåndtering ud fra Tilværelsespsykologiens Basic Five

Almindeligvis taler man om to måder, hvorpå man kan håndtere en fare eller en konflikt. Enten tager man kampen op, eller også flygter man. Det gælder i dyreriget såvel som for mennesker. Når vi har med mennesker at gøre, er en sådan win-loss model imidlertid i sig selv for simpel, fordi den kun handler om resultat eller gevinst. De fleste mennesker er, når det kommer til stykket, ikke bare optaget af gevinst og tab men også af, om konflikten ødelægger eller styrker et forhold eller en social relation. Det er ikke bare gevinsten men også forholdet, der står på spil i en konflikt.

De enkelte konfliktløsningsformer kan man finde i figuren nedenfor. Figuren peger på, at det (normativt set) er bedst, hvis man kan optimere både relations-aspektet og resultat-aspektet. I den bedste af alle verdener bliver det en ren win-win. Ofte må man dog gå lidt på kompromis.

En nuanceret konflikt- og konfliktløsningsmodel, der både kigger på de umiddelbare materielle fordele og relationen

La Trobe University homepage: www.latrobe.edu.au

Seks almene konflikthåndterings-strategier

Ser man på konfliktløsnings-kompetencer er følgende 6 kompetencer vigtige²⁴. De kan som med tilværelseskompetencerne i øvrigt både have form af en risikofaktor, der blot forværrer konflikten, hvis den kommer i spil, eller en beskyttende faktor, der virker konfliktforebyggende.

Seks konflikthåndteringsfaktorer - henholdsvis som risiko- og beskyttelsesfaktorer

Mister selvkontrol – slår, råber, beskylder	Kan udholde stærke følelser uden at miste selvkontrollen
Kan ikke give udtryk for egne tanker og følelser	Vant til eller øver sig i at give udtryk for egne tanker og følelser
Svært ved at sætte ord på - markerer bare sig selv aggressivt	Kan identificere egne interesser og behov – kan udtrykke dem
Har (i situationen) svært ved at sætte sig i andres sted	Kan se ting fra flere forskellige sider – sætter sig i andres sted
Fokuserer kun på egne interesser – beskytter sin egen position og interesser	Ser flere løsningsmuligheder – kan skabe løsninger der tilgodeser begge parter
Ufleksibel, lukket – kun optaget af at vinde – eller trække sig	Fleksibel og åben. Foreslår win-win løsninger på en klar og utvetydig måde

²⁴ La Trobe University: <http://www.latrobe.edu.au>.

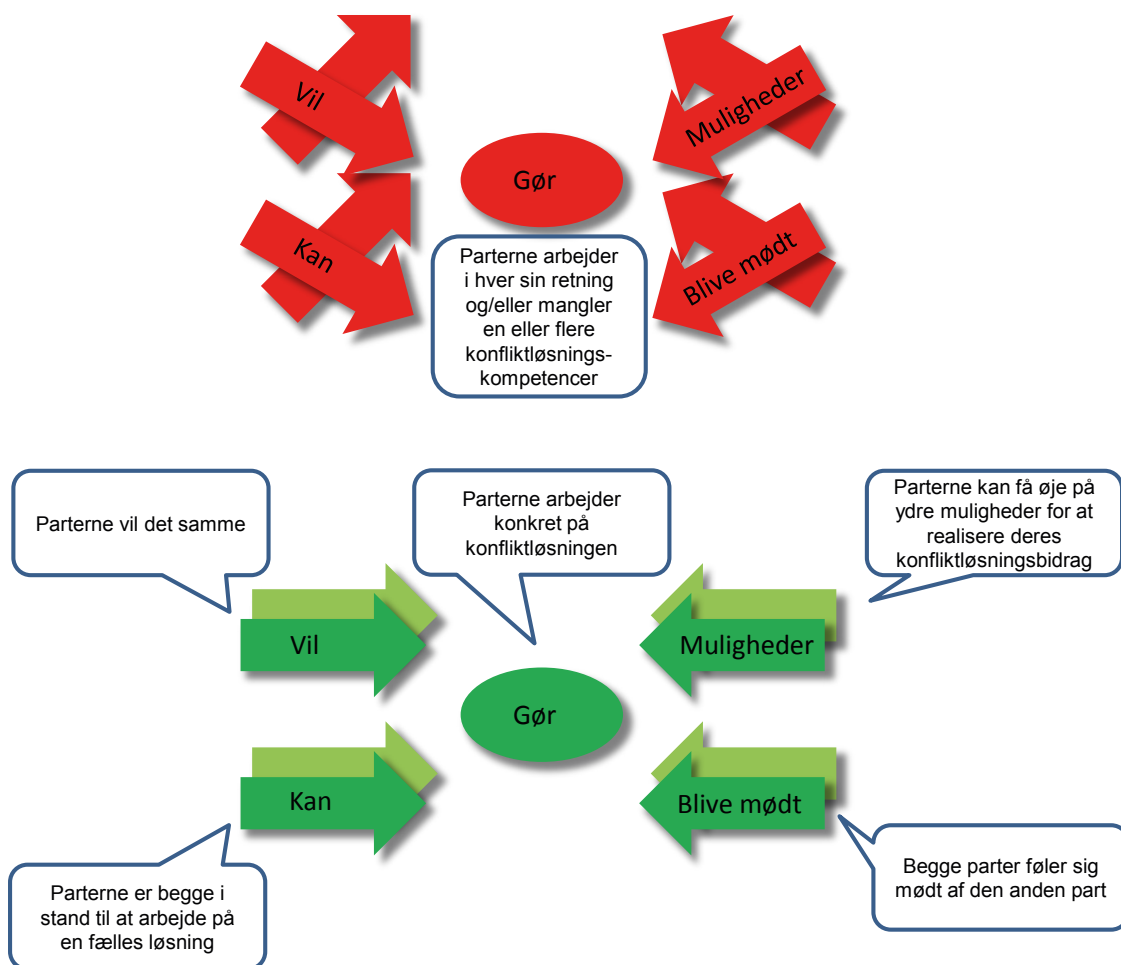
Tilværelsespsykologiens Basic Five og konflikthåndtering

På samme måde beskriver Tilværelsespsykologiens Basic Five forskellige konflikthåndteringsstrategier. Hvis de fem sider af motivationen til at håndtere konflikter er i det røde område, så bidrager de konfliktoptrappende. De udgør med andre ord risikofaktorer med hensyn til at forværre konflikten.

Hvis de fem sider af motivationen imidlertid befinder sig i det grønne område, udgør de beskyttende faktorer, der kan medvirke til at forebygge eller nedtrappe konflikten.

De røde pile i figuren nedenfor viser konflikten mellem to parter. Både deres "vil" og "kan" er i modstrid med hinanden. Ligeledes kan de to parter have bedre eller ringere "ydre mulighedsbetingelser" for at håndtere konflikten. De "møder" ikke hinanden, ligesom det, de "gør", peger i hver sin retning og ikke bidrager til at løse konflikten.

Hvis de to parter motivationsfaktorer både peger i samme retning og ligger i det grønne område, er der gode chancer for at konflikten kan forebygges henholdsvis nedtrappes og løses.

© Preben Bertelsen: Konflikthåndtering i Tilværelsespsykologiens optik

Konflikthåndtering med Tilværelsespsykologiens Basic Five

Arbejdet med at styrke et andet menneskes konflikthåndteringskompetencer kan således tage samme afsæt som det øvrige arbejde med at styrke borgerens tilværelseskompetencer.

Først er det vigtigt at afdække, om borgeren overhovedet er motiveret for en anden adfærd. Hvis ikke, arbejdes først og fremmest med dennes motivation jf. afsnittet om Bedste håb / ønsket tilværelse. Lyt her intenst efter beskrivelser af ønsket ny adfærd. Tydeliggør fordele ved ændret adfærd. Det skal kunne betale sig at ændre adfærd enten i forhold til gevinst eller relation. Dernæst er det vigtigt at arbejde med borgerens tiltro til og kompetencer i forhold til at kunne ændre adfærd.

Principper i forbindelse med konfliktsituationer:

- Optræd tydeligt – skab eventuelt en forstyrrelse – giv hånd.
- Bevar roen.
- Spørg ind og lyt til partens version af hændelsesforløbet.
- Kvitter og opsummer, så parterne føler sig set, hørt og forstået.
- Anerkend og italesæt deres frustration uden at opildne.
- Favntag parternes uenighed.
- Opløs om muligt generaliseringerne.
- Inddrag parterne i løsningen: Hvad kunne du forestille dig var en løsning? Hvad tror du, at jeg kan gøre for at hjælpe dig?
- Hjælp den anden med eventuelt at finde en legitim undskyldning for at trække sig før - eller når konflikten opstår.

Konflikters nedtrapping

Konflikttrappen er et redskab til at vurdere, hvor alvorlig en konflikt er. Ved at vurdere en konflikts placering på konflikttrappen er det nemmere at få overblik over, hvordan man kan nedtrappe konflikten. Konflikttrappen kan desuden anvendes i en gruppe for at opnå fælles sprog og forståelse for konflikters opståen, og hvad der skal til for at løse konflikter på de forskellige niveauer.

Konflikttrappen

Kilde: Konfliktmægler Jan Andersen

Et første skridt ned af trappen kan være at få parterne til at fokusere på sagen igen. Eventuelt beskrive problemet eller situationen nøgternt uden brug af følelseladete standpunkter. Hvad bygger du din holdning på? Hvad skete? Hvem gjorde hvad og hvornår? I en gruppe kan man - for at sikre at diskussionen forbliver relevant for alle - smide bolden tilbage ud til gruppen. Hvad tænker I andre om det? Derved kommer der flere nuancer ind i dialogen og fokus flyttes tilbage på den konkrete problemstilling og væk fra de mest unuancerede standpunkter. Derudover er det vigtigt, at man anvender et konfliktafspændende sprog.

Konfliktoptrappende og -afspændende sprog

Konfliktafspændende sprog

- At undersøge
- At vise ægte interesse
- At lytte
- Åbne spørgsmål
- At holde sig til kendsgerninger
- At fokusere på problemet
- At udtrykke egne bekymringer og behov
- blive på egen banehalvdel
- Jeg-sprog
- Konkret
- Fokusere på fremtid

Konfliktoptrappende sprog

- At reagere automatisk på sine følelser
- At negligere eller afbryde
- At bebrejde, kritisere, vurdere
- Ledende spørgsmål
- At overdrive, generalisere, fortolke
- At gå efter manden
- At beskylde
- At sige "altid" og "aldrig"
- Du-sprog
- Abstrakt
- Fokusere på nutid/fortid

Kilde: Konfliktmægler Jan Andersen

Det skal kunne betale sig at ændre adfærd enten i forhold til gevinst eller relation.

Det inddragende netværksmøde

Det inddragende netværksmøde bygger på Den Løsningsfokuserede Tilgang og er særlig velegnet som ramme omkring udarbejdelsen af den Balancerede Risikovurdering og udredningen af borgeren forud for og undervejs i et mentorforløb.

Formålet med at afholde et inddragende netværksmøde er:

- At indsamle og dele informationer.
- At finde fælles mål og skabe et fælles udgangspunkt for holdbare løsninger på de bekymringer eller udfordringer, som borgeren står overfor.
- At styrke og understøtte samarbejdet mellem familien, de professionelle og det øvrige netværk.

Det inddragende netværksmøde er et processuelt møde, hvor borgeren, typisk en ung person, dennes familie samt private og professionelle netværk er samlet om at styrke og understøtte det løsningsfokuserede samarbejde omkring en borger.

På møderne inddrages familien og det private netværk i at finde løsninger, der er til gavn for borgeren – og som alle kan støtte. Gennem netværksmøderne får fagpersonerne mulighed for at konsultere borgeren, familien og netværket og høre forskellige perspektiver på borgeren og dennes hverdag. Derved kommer en mangfoldighed af beskrivelser af borgeren, hvorved man undgår at blive låst fast eller begrænset i sit syn på for eksempel familien eller den unge.

Fordele ved netværksmødet

- Der kan skabes fælles retning blandt de ofte mange professionelle omkring borgeren.
- Der sikres transparens omkring beslutninger. Derfor er det også vigtigt, at der ikke afholdes for mange møder af de professionelle uden deltagelse af familien.
- Borgeren og dennes familie får mulighed for at tage ejerskab for problemerne og løsningerne.

Mødestruktur

Netværksmetoden lægger vægt på inddragelse af forældre og den udvidede familie, og at der skabes dialog og ansvarsfordeling mellem forældre, det private og professionelle netværk.

Netværksmøderne handler ikke kun om at løse konkrete problemer og koordinere tiltag og aftaler – men også om at skabe fælles mål med indsatsen i samarbejde med den enkelte borger og familie.

Det inddragende netværksmøde er således en mulighed for at udvikle en stærk indsats, hvor familien tager ejerskab for problemerne og løsningerne.

Mødet skaber en sammenhængende indsats, hvor både familien og det professionelle netværk får mulighed for at bidrage med deres syn på ressourcer og udviklingsmuligheder samt tale om, hvordan netværket kan støtte borgeren, den unge eller familien, når der er tvivl eller anledning til bekymringer.

Mødet består af tre dele:

En beskrivende del – folde perspektiver ud

- Hvad er udgangspunktet for situationen, som den er nu – både bekymringer og ressourcer?
- Hvad er det, vi ønsker at se ske fremadrettet?

En reflekterende del – opsamling og fokus

- Hvad vil vi se ske – hvad arbejder vi henimod?
- Fokus på mulige løsninger og veje til målet.

En aftale del

- Konkrete aftaler, der bringer os nærmere på målet.
- Hvem gør hvad?

På mødet kan man med fordel anvende **Samtaleskemaet**, som er en del af værktøjet **Balanceret Risikovurdering**. Se [bilag 4](#).

Motivation til afholdelse af og deltagelse i inddragende netværksmøder

Mange borgere har ofte dårlige erfaringer med møder i det offentlige. Og med god grund. En analyse af forældres deltagelse i møder med sagsbehandlere viser, at der på et møde af 130 minutters varighed blev brugt 121 minutter på at snakke om problemer og kun 9 minutter på at snakke om løsninger og undtagelser. Derudover viste undersøgelsen, at de professionelle optog 90 % af taletiden²⁵. Møder kan derved let komme til at virke unødvendige, grænseoverskridende og meningsløse for borgeren.

Det kræver derfor en god relationsarbejder at motivere borgeren til deltagelse i netværksmøder.

Gode råd om motivation til deltagelse i inddragende netværksmøder

- Fokuser på det, som borgeren håber, at mødet vil føre til. Ikke kun, hvad borgeren skal holde op med.
- Sikr at målet med mødet opleves vigtigt og relevant for borgeren.
- Brug et sprog, der giver mening for borgeren.
- Gå altid ud fra, at borgeren har en god grund til at tænke og handle, som denne gør.
- Giv mange valgmuligheder, for eksempel: Er der nogle venner, borgeren gerne vil have med? Hvor ønsker borgeren / familien, at mødet skal holdes?
- Lyt efter hvem, og hvad, der er vigtigt for borgeren.

Forberedelse af det inddragende netværksmøde

- Afhold eventuelt et formøde, hvis det er konfliktfyldt, så det sikres, at de fremmødte er klar til at arbejde mod et fælles mål.
- Opstil klart formål, så alle ved, hvornår mødet er lykkedes.
- Inviter de rette – hvem er en mulig del af løsningen?
- Inviter kun mødedeltagere, der er tiltænkt en aktiv rolle. Dette gælder også de professionelle. Hellere få vigtige end mange uden den store rolle og betydning.
- Alle skal kende dagsordenen – og helst være indstillede på at samarbejde omkring den.

Forberedelse med borgeren / den unge og dennes forældre

- Hvad er formålet med mødet? Hvordan ved vi, at det har været et godt møde?
- Hvem er det for borgeren vigtigt, er med til mødet?
- Hvilke emner skal vi tale om?
- Hvor skal mødet holdes henne?
- Hvor længe skal det vare?
- Eventuel opgave til borgeren inden mødet: "Læg mærke til, hvad andre gør, der er til hjælp for dig".

Afdækning af borgerens netværk

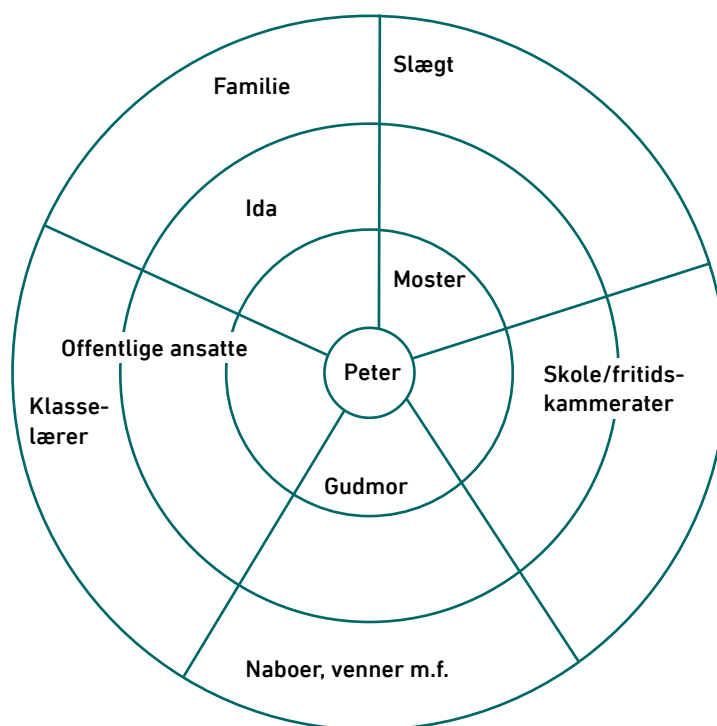
Forud for et inddragende netværksmøde er det vigtigt at afdække, hvem der er i borgerens netværk.

Her er en række spørgsmål og metoder, som kan anvendes:

- Hvilke vigtige personer findes i dit liv?
- Hvem kender til, hvordan du har det?
- Hvem kan du tale med eller få hjælp fra?
- Hvem af dem kender til dine problemer og forvaltningens bekymringer?
- Hvem har du allerede fortalt lidt til? Hvordan gjorde du det?
- Hvem tror du har en fornemmelse af, hvad det handler om?
- Hvem af dem skal med til mødet?

Hvis borgeren ønsker det, kan det i nogle tilfælde være en fordel at lade en person, med umiddelbar negativ indflydelse på borgeren, deltage i mødet. Personen har måske stor indflydelse, men mødet giver mulighed for at få indsigt i dennes motiver og ønske om at øve indflydelse på borgeren.

Netværkskort

Forberedelse af de øvrige deltagere

- Telefonsamtaler med deltagerne inden mødet.
- Eventuel opgave til deltageren inden mødet: "Inden mødet vil jeg gerne have, at du lægger mærke til det, du og andre gør, som er til hjælp for borgeren. For eksempel: Hvad er den unge god til? Hvad skal den unge gøre mere af?"

Husk at fortælle deltagerne, hvis borgeren har fået samme opgave.

Tjekliste for netværksmøder

- Forberedelse med borgeren / den unge og forældre, herunder dagsorden- og formålsafklaring.
- Udarbejdelse af invitation.
- Telefonsamtale med deltagere.
- Udsendelse af skriftlig invitation og dagsorden.
- Rammerne for mødet – fysiske rammer.
- Selve mødet – dagsorden og styring.
- Referat.
- Opfølgning.

Gode råd om løsningsfokuseret mødeledelse

- Mødelederen er ansvarlig for processen og for at rammerne for mødet er i orden.
- Placer borgeren, den unge og dennes forældre tæt på dig.
- Gør det tydeligt, at taletid tildeles af dig.
- Sørg for, at formålet med mødet er skrevet tydeligt op og henvis til det, hvis mødet kører af sporet.
- Bevar fokus på borgeren.
- Lyt efter det, der allerede fungerer og efter undtagelser – få eksempler.
- Anerkend alle deltagernes input som vigtige og betydningsfulde.
- Opsummér løbende.
- Det er vigtigt, at der skrives ordret, hvad deltagerne siger, så de føler sig set, hørt og forstået – undgå egne tolkninger og oversættelser.
- Lyt til svar og spørg ind til konkrete hverdagsbeskrivelser, hvis deltagerne benytter fagsprog eller generaliseringer.
- Skab ligeværdighed.
- Saml op på, hvem der gør hvad.
- Hold dagsordenen.
- Brug en tavle eller white board så alle ved, hvad vi taler om. Tegn gerne **Samtaleskemaets** fire søjler (bekymrer, fungerer, mål, aftaler), så de bliver strukturerende for drøftelserne.
- Sørg for, at alle bliver hørt – bed folk om at tale en ad gangen til dig.
- Aftal pauser.
- Hold tiden eller bed om tilladelse, hvis der er behov for at gå over tiden.

Afslutning og opfølgning

- Aftaler: Hvem følger op? Hvem gør hvad?
- Næste møde: Hvem indkalder? Hvem skal med?
- Evaluer med borgeren/den unge og forældrene.
- Skriv referat til journal og send det til deltagerne.

Gode råd til professionelle, der deltager på andres netværksmøder

- Spørg ind til kontekst, hvis denne er uklar.
 - Hvorfor er vi samlet her?
 - Hvad er formålet med mødet?
 - Hvad vil I gerne have, at jeg bidrager med?
- Stil eventuelt spørgsmål til det, du oplever ikke bliver belyst – for eksempel ressourcer, færdigheder – og det, der går godt.

I Mentorindsatsen

Der findes ikke forskning om effekten af mentorindsatser specifikt over for personer i ekstremistiske miljøer eller i risiko for radikaliserings. Til gengæld konkluderer Det Kriminalpræventive Råd i en systematisk kortlægning af forskningslitteratur om mentorordninger i bredere forebyggende arbejde, at disse giver positive forbedringer inden for kriminalitet, adfærd, psykisk velbefindende, rusmidler, skole og relationer til venner og familie²⁶.

Derudover påviser en anden større analyse, at mentorordninger giver positive resultater i forhold til at reducere kriminel og aggressiv adfærd, overfald og stofmisbrug samt øge skoleaktivitet²⁷.

Mentorindsatsens formål

Det overordnede formål med mentorindsatsen er at forebygge blandt personer, som menes at være i risiko for radikaliserings samt at hjælpe personer i eller på kanten af de ekstremistiske miljøer til at holde sig fri af disse miljøer.

De umiddelbare formål med mentorindsatsen er på den baggrund:

- At styrke mentees motivation og mulighed for positiv forandring.
- At reducere risikoadfærd og bekymringstegn hos mentee.
- At mentee får styrkede tilværelseskompetencer og modstandskraft over for negative påvirkninger, herunder kompetencer til at tackle hverdagsituationer, udfordringer og konflikter.

Metodiske kernekomponenter i mentorindsatsen

Mentorindsatsen omfatter en række fremgangsmåder, metoder og værktøjer, som det er obligatorisk at benytte. Det kaldes kernekomponenter.

Kernekomponenterne er beskrevet i relation til tre niveauer: 1) Den implementeringsansvarlige kommune; 2) Mentor-koordinatoren, der varetager en række opgaver i relation til mentorerne og eventuelt selv fungerer som mentor; 3) Mentoren, der skal arbejde direkte med borgeren / den unge.

²⁶ Christiansen, Henriette (2012): Effekten af mentor- og fritidsindsatser for unge i risiko. Det Kriminalpræventive Råd.

²⁷ Tolan, Patrick et al. (2013): Mentoring Interventions to Affect Juvenile Delinquency and associated Problems: A systematic review. Campbell.

Mentorordninger giver positive resultater i forhold til at reducere kriminel og aggressiv adfærd, overfald og stofmisbrug samt øge skoleaktivitet.

Kernekomponenter for den implementeringsansvarlige kommune

Indsatsen organiseres lokalt i en kommune med ansvar for den lokale / regionale gennemførelse. Mentorindsatsen skal, hvor det er relevant, gennemføres koordineret med indsatsen for forældrecoaching og pårørendenetværk. Endvidere vil indsatsen med fordel kunne gennemføres koordineret med andre tiltag, for eksempel tiltag som psykologbehandling, misbrugsbehandling for mentee eller tiltag til at hjælpe mentee til at få en bolig eller komme i gang med arbejde, uddannelse eller fritidsinteresser.

Kommunen skal i forbindelse med indsatsen:

- Udarbejde og formidle skriftlige, forpligtende rolle- og opgavebeskrivelser for de involverede aktører, så alle involverede er klar over ansvars- og rollefordelingen.
- Sikre, at de personer, som rekrutteres til at blive mentor-koordinator og/eller mentor har erfaring med relationsarbejde med unge.
- Sikre, at de personer, der skal fungere som mentor-koordinator og/eller mentor tilbydes den nødvendige opkvalificering i metoden Løsningsfokuseret Arbejde med Tilværelseskompetencer.
- Foretage en screening, vurdering og visitering af borgere, der skal indgå i indsatsen som mentees for derved at sikre, at de falder inden for målgruppen for mentorindsatsen.
- Sikre en formidling af mentorindsatsens målsætninger og indhold, så en bred vifte af lokale aktører får kendskab hertil. Der kan blandt andet udarbejdes og distribueres skriftligt kommunikationsmateriale til relevante aktører. Mentorindsatsen kan med fordel beskrives sammen med øvrige beslægtede indsatser og tilbud, herunder forældrecoaching, pårørendenetværk m.v., således at lokale medarbejdere får viden om de forskellige handlemuligheder.
- Sikre, at mentorer og mentorkoordinator i relevant omfang har viden om kommunens organisering, tilbud og indsatser, forvaltningsretslige regler, begrænsninger og hjælpemuligheder i serviceloven, uddannelses- og beskæftigelsessystemet med videre.
- Sikre progressionsmåling og resultatdokumentation vedrørende mentorindsatsen med brug af værktøjet Balanceret Risikovurdering og de tilværelsespsykologiske analyseskemaer.

Kernekomponenter i mentor-koordinatorens arbejde

- Mentor-koordinatoren skal sikre et hensigtsmæssigt match af mentorer og mentees.
- Mentor-koordinatoren skal yde den enkelte mentor supervision og coaching mindst én gang om måneden i perioder, hvor mentor gennemfører borgerrettede forløb. Det skal ske under systematisk anvendelse af følgende konkrete værktøjer:
 - Model for coaching ud fra den løsningsfokuserede tilgang.
 - Trædestene i den løsningsfokuserede samtale.
 - Samtalekort til den løsningsfokuserede samtale.
- Mentor-koordinatoren skal sikre, at der afsættes fast tid og ressourcer til fælles refleksion og udviklingsorienteret læring blandt alle mentorerne, herunder ved deltagelse i nationale netværksmøder.
- Mentor-koordinatoren er, med mindre den implementeringsansvarlige kommune løser det på anden vis, ansvarlig for, at mentorindsatsen gennemføres i overensstemmelse med de metodiske kernekomponenter for indsatsen. Dette omfatter blandt andet, at værktøjet Balanceret Risikovurdering og de tilværelsespsykologiske analyseskemaer anvendes som foreskrevet i de enkelte mentorforløb.

Mentorkoordinatorens bagvedliggende viden

- Mentorenes metoder, værktøjer og vidensområder.

Kernekomponenter i mentors arbejde med mentee

Overordnet set omfatter de obligatoriske komponenter i mentors arbejde metoden Løsningsfokuseret Arbejde med Tilværelseskompetencer, herunder metodeelementer fra Signs of Safety, Tilværelsespsykologien og Den Løsningsfokuserede Tilgang samt de tilhørende værktøjer Balanceret Risikovurdering og Tilværelsespsykologisk Analyse.

Mentor skal:

- Give mentee individuel og længerevarende støtte og rådgivning med ugentlig kontakt mellem mentor og mentee.
- Foretage en løbende inddragende vurdering af mentees problemer, tilværelsesopgaver, -kompetencer og -mål samt motivationelle profil ved hjælp af værktøjet Balanceret Risikovurdering og de tilværelsespsykologiske analyseskemaer.
- Anvende løsningsfokuserede samtaleteknikker til at styrke mentees almenmenneskelige tilværelseskompetencer og dermed udvikle mentees kompetencer i forhold til at få et godt nok greb om tilværelsen, herunder holde sig fri af problematisk adfærd og håndtere de daglige tilværelsesopgaver, udfordringer og konflikter.
- Anvende løsningsfokuseret konflikthåndtering med afsæt i Tilværelsespsykologiens Basic Five.
- Bidrage til eventuelle inddragende netværksmøder vedrørende mentee, herunder gøre brug af metoder til inddragelse af pårørende og netværk som positive medspillere og eventuelt varetage rollen som facilitator/mødeleder.

Mentorens bagvedliggende viden:

- Viden om ekstremistiske miljøer, deres narrativer samt deres rekrutteringsformer og øvrige aktiviteter.
- Viden om bekymringstegn i forbindelse med ekstremisme og radikaliseringsprocesser.
- Viden om radikaliseringsprocesser og processer til frigørelse fra ekstremisme, forstået ud fra Tilværelsespsykologien, herunder risikofaktorer, beskyttende faktorer og gruppedynamikker.
- Viden om adfærdsmæssige dynamikker i familierelationer.
- Viden om forebyggelsestrekanten (forståelse for udfordring og matchende indsats).

Hvem kan blive mentor eller mentor-coach?

Personer, der skal arbejde som mentor eller mentor-coach bør være personer med relevante erfaringer fra arbejde med borgere / unge. Det kan for eksempel være pædagoger, lærere, socialrådgivere, boligsociale medarbejdere, gadeplansmedarbejdere, medarbejdere beskæftigelsesindsatsen samt medarbejdere i SSP (forebyggende samarbejde mellem sociale myndigheder, skoler og politi), PSP (forebyggende samarbejde mellem psykiatrien, sociale myndigheder og politi), UU (Ungdommens Uddannelsesvejledning), PPR (Pædagogisk Psykologisk Rådgivning). Derudover kan det være personer fra den frivillige sektor, herunder personer der er udpeget til at fungere som mentor for en ung efter servicelovens regler om støtte- og kontaktpersoner eller efter andre regelsæt.

Målgruppe: Hvem kan blive mentee?

Mentorindsatsen er målrettet personer, som:

- Færdes i et ekstremistisk miljø.
- Viser konkrete bekymringstegn på radikalisering²⁸, herunder tegn på at ville rejse til konfliktzoner i udlandet.

Det kan i princippet være personer i alle aldersgrupper, men i praksis vil det oftest være unge mellem 15 og 25 år.

En mentor tilknyttes oftest efter, at der er foretaget en omfattende udredning af pågældende borger. Udredningen kan i mange tilfælde være foretaget af en tværfaglig gruppe af professionelle, oftest i regi af SSP-samarbejdet. Udredningen vil ofte ske på baggrund af enten bekymringsamtaler, underretninger eller konkrete bekymringshenvendelser fra professionelle eller fra familie eller venner/bekendte. Bekymringshenvendelser kan både ske internt i kommunen, for eksempel fra en jobcenterkonsulent eller en socialrådgiver, hvis personen allerede modtager støttende indsatser i kommunalt regi. Bekymringshenvendelser kan også komme fra eksempelvis skole, fritidsklub, familie, venner, bekendte m.v.

Når det er blevet vurderet, at personen har behov for støtte og vil kunne have gavn af et mentorforløb, og personen - og eventuelt også forældrene - har givet tilladelse hertil, foretager det tværfaglige team en matchning mellem mentor og mentee, og mentorforløbet sættes i gang.

En mentor tilknyttes oftest efter, at der er foretaget en omfattende udredning af pågældende borger.

²⁸ Se bilag 1 om bekymringstegn i forbindelse med ekstremisme og radikalisering.

Match mellem mentor og mentee

Succesfuld matchning kræver forberedelse. Erfaringer fra forskellige mentorindsatser peger på, at man i matchningen bør overveje følgende parametre²⁹:

- **Køn, alder, kulturbaggrund**, herunder eventuelt indvandringshistorie i familien, samt sprog. Giv mentor og mentee mulighed for at give udtryk for deres personlige præferencer med hensyn til et match. Ønsker mentee en mentor af samme køn, inden for et bestemt aldersspænd, kulturbaggrund, sprog eller andre karakteristika, bør matchningen så vidt muligt imødekomme dette. I nogle situationer kan borgerens tilknytning til ekstremisme have relation til en konflikt i et bestemt land eller region. Her skal man være opmærksom på, at en mentor med kulturbaggrund i pågældende land eller region, eventuelt vil kunne tolkes af mentee som stående på en bestemt side i konflikten.
- **Religion og politik**. Hvis religion eller politik fylder meget i mentees liv, kan det være vigtigt, at mentor kan tale med på et rimelig kvalificeret niveau, så mentor fremstår som en kompetent samtalepartner og kan udfordre mentee på hans/hendes synspunkter.
- **Temperament**. Vær opmærksom på, om mentor har en omsorgsfuld, familiær tilgang eller en mere autoritativ eller formel tilgang, og match ud fra, hvad det vurderes, at mentee vil respondere bedst på.
- **Livserfaring og interesser**. Hav blik for, hvilken hobby, livsstil, familiebaggrund m.v., mentee har og forsøg så vidt muligt også at matche ud fra dette.
- **Tilgængelighed**. Både mentor og mentee skal være forpligtet på tanken om en længerevarende mentor-mentee relation og have nogenlunde samme forventninger omkring mentors tilgængelighed. Afstem derfor også matchningen i forhold til dette.
- **Redegør for de kriterier og vurderinger**, der ligger bag det besluttede match. Det giver et godt udgangspunkt for det første møde.
- Giv mulighed for et nyt match, hvis det oprindelige match efter en rimelig indsats viser sig ikke at være tilfredsstillende, men et mentorforløb fortsat vurderes relevant. Forsøg så vidt muligt først i et samarbejde mellem mentor og mentee at drøfte, hvad, der gør, at samarbejdet ikke fungerer optimalt og giv mulighed for, at det kan forbedres med begge parter indsat.

Opstart og gennemførelse af mentorforløb

At skabe den første kontakt til mentee kan være en udfordring. Mentee har måske mødt mange forskellige fagpersoner og kan ikke nødvendigvis antages at have de bedste erfaringer med i bagagen. Derudover kan mentee måske have følt sig presset til at indgå i mentorforløbet og kan derfor som udgangspunkt vise modstand, usikkerhed eller virke afvisende overfor samarbejdet.

Især i opstarten drejer det sig først og fremmest om at skabe en god og tillidsfuld relation. Her kan målene for samværet være ganske simple, såsom at mentee har fortalt en smule om sine drømme/visioner/håb for fremtiden, eller at der har været en god stemning og en ærlig dialog.

Nedenfor er skitseret nogle gode råd til at sikre en god start af mentorforløbet.

Gode råd til den vellykkede opstart

- **Trygge omgivelser**. Overvej, hvor og hvordan jeres relation skal foregå, så der kan skabes et trygt rum. Mentee skal ikke føle sig utryg eller usikker på grund af omgivelserne.
- **Åben ærlig dialog**. Forklar, hvorfor du er mentor for den unge, uden omsvøb og skjulte dagsordner, så mentee er fuldt ud klar over, hvorfor du er der.
- **Afklar jeres roller**. Oplys om din rolle som mentor, der skal hjælpe mentee til at håndtere de tilværelsesspørgsmål, som mentee stiller sig selv, og til at få et godt nok greb om tilværelsen i forhold til de daglige tilværelsesopgaver.

- **Afklar formålet med samtalen.** Foretag en gensidig forventningsafstemning til rollen som henholdsvis mentor og mentee. Drøft i samarbejde mål for indsatsen, som mentor og mentee er enige om at arbejde hen mod. Det kan være hensigtsmæssigt også at arbejde med delmål for at fastholde motivationen hos mentee, hvis endemålet vurderes at være svært opnåeligt indenfor en given tidsramme. Delmålene giver mulighed for se de mindre skridt på vejen og for mentee at opleve nogle succeser løbende i processen.
- **Fortrolighed.** Gør det tydeligt, at mentee har din fortrolighed, og at du ikke videregiver fortrolige oplysninger, med mindre det er aftalt med mentee.
- **Tidsplan.** Gør rede for, i forbindelse med opstarten af det enkelte møde, hvor lang tid I har i dag, og drøft, hvor tit I har behov for at mødes. Forskning viser, at mentorindsatser har størst sandsynlighed for at have en positiv indflydelse på borgerens liv, hvis mentoren og mentee mødes mindst en gang om ugen gennem et år eller mere.³⁰
- **En blød start.** Kør ikke for hårdt på fra start, så mentee mister interessen eller føler sig overbebyrdet. Start gerne samtalen med løs snak om emner af fælles interesse, eller som du ved har mentees interesse. Det giver en mindre formel opstart på mentorforløbet.

Forud for hvert møde

Forud for hvert møde med mentee, er det vigtigt, at mentor forbereder sig ud fra nedenstående pejlemærker:

- Hvad lykkedes i særlig grad sidste gang og hvorfor? Hvad reagerede mentee positivt/negativt på?
- Hvad skal lykkes i dag? Hvordan vil jeg få det til lykkes?
- Hvad skal jeg være særlig opmærksom på og / eller spørge ind til? Hvordan vil jeg håndtere dette?
- Har jeg selv nogle holdninger, følelser og behov, som jeg har svært ved at håndtere professionelt? Hvordan arbejder jeg med det?

Brug af Balanceret Risikovurdering som ramme ved mødet

Mentor skal benytte metoden Løsningsfokuseret Arbejde med Tilværelseskompetencer, herunder:

- Udrednings-, planlægnings- og progressionsskemaet, som er en del af værktøjet Balanceret Risikovurdering.
- Tilværelsespsykologisk Analyseskema (TPA-tk) og det emnebaserede Tilværelsespsykologisk Analyseskema om radikaliserings og ekstremisme (TPA-re).
- Til at belyse bekymringer i forbindelse med konkret adfærd kan endvidere benyttes oversigten over bekymringstegn i forbindelse med ekstremisme, se [bilag 1](#).

Især i opstarten drejer det sig først og fremmest om at skabe en god og tillidsfuld relation.

³⁰ Frederiksen m.fl. (2014). Mentorer i udsatte boligområder. Center for Boligsocial Udvikling.

Som det første i starten af hvert møde med mentee, bør mentor sikre, at der sker en gensidig forventningsafstemning og formuleres et mål, som mentor og mentee er enige om at arbejde hen mod:

- Hvad vil du gerne drøfte i dag? Og hvordan skal vi drøfte det?
- Hvad skal målet for dagen eller mødet / samtalen være? Hvordan sikrer vi, at vi opnår det?
- Hvordan vil du gerne bruge mig? Hvad skal jeg gøre for at leve op til det?

Samtaleskemaet til Balanceret Risikovurdering kan hjælpe med at strukturere samtalen, holde fokus på de opstillede mål og anvendes som afsæt for den efterfølgende samtale. Derudover kan samtaleredskabet fungere som "fælles tredje". Med de helt unge kan eventuelt anvendes dialogskemaet De Tre Huse, der er bygget op efter samme struktur.

Selv om det enkelte møde tager udgangspunkt i mentees aktuelle behov og udfordringer i forhold til at styrke sine tilværelseskompetencer og få et godt nok greb om tilværelsen, er det vigtigt at fastholde en kontinuitet – en "rød tråd" fra det ene møde til det næste. På den måde bliver det tydeligt for både mentee og mentor, at der sker en progression frem mod de langsigtede mål i samtaleforløbet, også selv om samtaleemnerne "springer" fra gang til gang.

Afslutningen på hvert møde

Hvert møde bør afsluttes med en kort opsummering på samtalen. Eventuelle delmål og aftaler skal stå klart for både mentee og mentor, når mødet afrundes.

- Hvad har vi talt om i dag – hvordan kan vi opsummere? Hvad har det givet dig? Hvad tager du med dig videre fra mødet?
- Hvad skal indholdet være for næste møde?
- Hvor og hvornår skal vi mødes næste gang?
- Hvad skal vi hver især tænke over eller gøre inden næste møde?

Alt dette kan opsummeres og aftales i Samtaleskemaet, så begge er bevidste om, hvad der er aftalt.

Evaluering og dokumentation

Det er vigtigt, at mentor efter hvert møde dokumenterer sit arbejde med mentee. Foregår samtalen i forbindelse med en aktivitet eller andet, hvor samtaleredskabet ikke anvendes, er det vigtigt, at mentor efterfølgende reflekterer over samtalen og laver et notat, der kan danne baggrund for det efterfølgende møde.

Samtidig er det vigtigt, at mentor eventuelt i samarbejde med mentor-koordinatoren udfylder Udrednings- planlægnings- og progressionskemaet – og som led heri også de tilværelsespsykologiske analyseskemaer, TPA-tk og TPA-re:

- Ved opstarten af mentorforløbet.
- Løbende hver anden måned.
- Ved afslutningen af mentorforløbet.
- 3 måneder efter afslutningen i forbindelse med opfølgningssamtale med borgeren.
- 6 måneder efter afslutningen i forbindelse med opfølgningssamtale med borgeren.

Forældrecoach-indsatsen

Forældreindsatsen er bygget op omkring begrebet empowerment³¹ og Den løsningsfokuserede Tilgang, der handler om at gøre familien til herre i eget liv ved at igangsætte en proces, der øger familiens egne ressourcer, styrker deres selvtillid og opbygger deres muligheder for at kunne handle i overensstemmelse med egne behov, herunder støtte deres barn eller børn i at udvikle deres tilværelseskompetencer og holde sig fri af risikoadfærd.

Der findes ikke forskning om effekten af forældreindsatser specifikt rettet mod forældre til personer i ekstremistiske miljøer eller i risiko for radikaliserings. Til gengæld peger flere undersøgelser på, at når man giver familien mulighed for øget forståelse og ejerskab og dermed mulighed for at byde ind og være en del af løsningen, ligger der et stort forandringspotentiale.³²

Forældrecoach-indsatsens formål

Det overordnede formål med forældrecoach-indsatsen er:

- At øge inddragelsen af forældre som en positiv ressource, hvor der er bekymringer for radikaliserings.
- At styrke forældrene i at skabe positiv forandring, navnlig ved at styrke deres evne til at understøtte deres barns udvikling af tilværelseskompetencer og dermed modstandskraft og potentiale for at holde sig fri af ekstremisme.
- At gøre forældrene i stand til at håndtere bekymringer og konflikter i forbindelse med et konkret eller potentielt radikaliseringsforløb hos deres barn.
- At styrke forældre og andre pårørendes handlevne ved at facilitere pårørendenetværk, hvor de kan dele bekymringer og erfaringer og hente støtte hos andre, der befinder sig i en lignende situation.

Kernekomponenter i indsatsen for forældrecoaching og pårørendenetværk

Forældrecoaching-indsatsen, herunder pårørendenetværk, omfatter en række metoder og værktøjer, som er obligatoriske at benytte.

Kernekomponenterne er beskrevet i relation til tre niveauer: 1) Den implementeringsansvarlige kommune; 2) Forældrecoach-koordinatoren, der varetager en række opgaver i relation til de enkelte forældrecoaches og eventuelt selv fungerer som forældrecoach; 3) Forældrecoachen, der skal arbejde direkte med forældre og pårørende til personer i risiko for radikaliserings eller i ekstremistiske miljøer.

³¹ Andersen, M. L., P. N. Brok et al.: Empowerment - teori og praksis - Empowerment på dansk. Forlaget Dafolo, Frederikshavn, 2000.

³² Weigensberg, Elizabeth C; Richard P. Barth & Shenyang Guo, (2009). Family group decision making: A propensity score analysis to evaluate child and family services at baseline and after 36 months; Mette-Louise Johansen m.fl. (2006). Mod en fælles indsats. DIGNITY - Dansk Institut mod Tortur; Sørensen T. H. (2013). Når forældre og netværk skaber sikkerhed for barnet – en evaluering af "Sikkerhedsplaner" i arbejdet med udsatte børn og familier i Københavns Kommune 2011-2012.

Kernekomponenter for den implementeringsansvarlige kommune

Indsatsen vedrørende forældrecoaching og pårørendenetværk organiseres lokalt i en kommune med ansvar for den lokale / regionale gennemførelse af indsatsen. Forældreindsatsen skal, hvor det er relevant, gennemføres koordineret med mentorindsatsen. Endvidere vil indsatsen med fordel kunne gennemføres koordineret med andre tiltag. For eksempel tiltag som psykologbehandling, misbrugsbehandling for den unge, som er søn eller datter af pågældende forældre eller tiltag til at hjælpe den unge til at få en bolig eller komme i gang med arbejde, uddannelse, fritidsinteresser m.v.

Kommunen skal i forbindelse med indsatsen:

- Udarbejde og formidle skriftlige, forpligtende rolle- og opgavebeskrivelser for de involverede aktører, så alle involverede er klar over ansvars- og rollefordeling.
- Sikre, at de personer, der skal fungere som forældrecoach-koordinator og/eller forældrecoach, tilbydes den nødvendige opkvalificering.
- Sikre, at relevante forældre, jf. målgruppebeskrivelsen, visiteres til indsatsen. Det kan for eksempel ske i forlængelse af bekymringshenvendelser fra forældre eller borgerrådgivning, forældrekompetenceundersøgelser, foranstaltning eller forældreoplysning efter serviceloven.
- Sikre en formidling af den forældrerettede indsats' målsætninger og indhold, så en bred vifte af lokale aktører har kendskab til indsatsen. Der kan blandt andet udarbejdes og distribueres skriftligt kommunikationsmateriale til relevante aktører. Indsatsen kan med fordel beskrives sammen med øvrige beslægtede indsatser og tilbud, navnlig mentorindsatsen for de unge, således at lokale medarbejdere får viden om de forskellige handlemuligheder.
- Sikre, at forældrecoaches i relevant omfang har viden om kommunens organisering, tilbud og indsatser, forvaltningsretslige regler, begrænsninger og hjælpemuligheder i serviceloven, uddannelses- og beskæftigelsessystemet m.v.
- Sikre progressionsmåling og resultatdokumentation vedrørende forældrecoaching-indsatsen, herunder benytte værktøjet Balanceret Risikovurdering og de tilværelsespsykologiske analyseskemaer.

Kernekomponenter for forældrecoach-koordinatoren

- Forældrecoach-koordinatoren skal i samarbejde med den koordinerende enhed sikre et hensigtsmæssigt match af forældre og forældrecoaches.
- Forældrecoach-koordinatoren skal yde den enkelte forældrecoach supervision og coaching mindst én gang om måneden i perioder, hvor forældrecoachen gennemfører borgerrettede forløb. Det skal ske under systematisk anvendelse af følgende konkrete værktøjer:
 - Model for coaching ud fra den løsningsfokuserede tilgang.
 - Trædestene i den løsningsfokuserede samtale.
 - Samtalekort til den løsningsfokuserede coachingsamtale.
- Forældrecoach-koordinatoren skal sikre, at der afsættes fast tid og ressourcer til fælles refleksion og udviklingsorienteret læring blandt alle forældrecoaches, herunder ved deltagelse i nationale netværksmøder.
- Forældrecoach -koordinatoren er, med mindre den implementeringsansvarlige kommune løser det på anden vis, ansvarlig for, at forældrecoachindsatsen, herunder arbejdet med pårørendenetværk, gennemføres i overensstemmelse med de metodiske kernekomponenter for indsatsen. Dette omfatter blandt andet at værktøjet Balanceret Risikovurdering og de tilværelsespsykologiske analyseskemaer anvendes som foreskrevet i de enkelte forældrecoachingforløb.

Forældrecoach-koordinatorens bagvedliggende viden

- Forældrecoaches metoder, værktøjer og vidensområder.

Kernekomponenter for forældrecoachen

Forældrecoachen skal varetage to funktioner:

- Individuel løsningsfokuseret coaching af forældre, der skal udvikle forældrenes kompetencer i forhold til at støtte deres børns udvikling og dannelse af tilværelseskompetencer og hjælpe dem til at holde sig fri af ekstremisme.
- Facilitering af pårørendenetværk.

Overordnet set omfatter de obligatoriske komponenter i forældrecoachens arbejde metoden Løsningsfokuseret Arbejde med Tilværelseskompetencer, herunder metodeelementer fra Signs of Safety, Tilværelsespsykologien og Den Løsningsfokuserede Tilgang samt de tilhørende værktøjer Balanceret Risikovurdering og Tilværelsespsykologisk Analyse.

Forældrecoachen skal således:

- Give forældrene individuel og længerevarende støtte og rådgivning i forhold til at styrke deres evne til at understøtte deres barns udvikling af tilværelseskompetencer og dermed modstandskraft og potentiale for at holde sig fri af ekstremisme.
- Foretage en løbende inddragende vurdering af forældrenes kompetencer og udfordringer ved hjælp af værktøjet Balanceret Risikovurdering samt Tilværelsespsykologisk Analyseskema baseret på Kompetencehjulet og den dertil knyttede spørgeguide til dialog om forældrekompetence.
- Anvende de løsningsfokuserede samtale- og coachingteknikker i arbejdet med at understøtte forældrenes forandringsproces, herunder styrke forældrenes motivation og forældrekompetencer.
- Hjælpe forældrene til at mestre løsningsfokuseret konflikthåndtering, herunder konflikt nedtrappende sprogbrug og konstruktiv respons på kritik.
- Bidrage til eventuelle netværksmøder vedrørende den unge, som er baggrunden for forløbet med forældrene, herunder ved brug af metoder til inddragelse af pårørende og netværk som positive medspillere og ved eventuelt at varetage rollen som facilitator/mødeleder.
- Facilitere netværk af pårørende til unge i risiko for radikaliserings eller med tilknytning til ekstremistiske miljøer for derved at bistå de pårørende i at udveksle erfaringer og finde løsninger på deres udfordringer.

Et individuelt coachingforløb omfatter:

- Et forventningsafstemmende formøde.
- Minimum tre coaching-sessioner med maximum to - tre ugers interval.
- En coaching-session varer typisk 1 ½ - 2 timer.
- Coachingforløbet afsluttes, når formålet med coachingforløbet er nået, når de opstillede mål i Udrednings-, planlægnings- og progressionskemaet er nået, eller når begge parter vurderer, at coachingforløbet ikke længere tjener sit formål. Sidstnævnte kan for eksempel være, hvis der ikke opnås den nødvendige tillid mellem forældre og coach, eller hvis hverken forældre eller coach oplever, at forløbet bidrager til at styrke forældrene i at skabe positiv forandring og understøtte deres barns udvikling af tilværelseskompetencer og dermed modstandskraft og potentiale for at holde sig fri af ekstremisme. Det vil som oftest ske efter en drøftelse mellem forældre og forældrecoach samt inddragelse af forældrecoachkoordinatoren.
- Der skal så vidt muligt afholdes opfølgingsmøder henholdsvis tre og seks måneder efter et afsluttet forældrecoachingforløb.

Et pårørendenetværks-forløb omfatter:

- Forventnings- og behovsafstemmende formøder med de enkelte deltagere – pårørende til personer i ekstremistiske miljøer eller i risiko for radikaliserings – hvor bekymringer og eventuelle psykosociale udfordringer afdækkes.
- Minimum fire netværksmøder med to-tre måneders interval. Et møde varer typisk 1½ - 2 timer og kan blandt andet indeholde oplæg fra relevante fagpersoner.
- Pårørendenetværket afsluttes, når det vurderes, at deltagerne ikke længere har behovet, eller det ikke længere tjener sit formål. Det sidstnævnte kan for eksempel være, hvis hverken de pårørende eller forældrecoachen oplever, at netværket giver de pårørende den forventede mulighed for at yde hinanden støtte eller dele bekymringer.
- Gruppestørrelsen i pårørendenetværk er cirka 8-15 personer.

I sit arbejde skal forældrecoachen systematisk gøre brug af følgende konkrete værktøjer:

I Forældrecoaching:

- Værktøjet Balanceret Risikovurdering, herunder Samtaleskema og Udrednings-, planlægnings- og progressions-skema.
- Tilværelsespsykologien, herunder Tilværelsespsykologisk Analyseskema baseret på Kompetencehjulet, samt spørgeguide til dialog om forældrekompetence.
- Rammesætning for den coachende samtale.
- Empatisk aktiv lytning.
- Den løsningsfokuserede spørgeteknik.

I facilitering / mødeledelse af pårørendenetværk:

- Empatisk aktiv lytning.
- Den løsningsfokuserede spørgeteknik.
- Det inddragende netværksmøde, herunder metoder til inddragelse af pårørende og netværk som positive medspillere (kontakt og fastholdelse).

I begge indsatser:

- Løsningsfokuseret konflikthåndtering med afsæt i Tilværelsespsykologiens Basic Five.

***Forældreindsatsen skal,
hvor det er relevant,
gennemføres koordineret
med mentorindsatsen***

Forældrecoachens bagvedliggende viden:

- Viden om ekstremistiske miljøer, deres narrativer samt deres rekrutteringsformer og øvrige aktiviteter.
- Viden om bekymringstegn i forbindelse med ekstremisme og radikalisering.
- Viden om radikaliseringsprocesser og processer til frigørelse fra ekstremisme, forstået ud fra Tilværelsespsykologien, herunder risikofaktorer, beskyttende faktorer og gruppedynamikker.
- Viden om adfærdsmæssige dynamikker i familierelationer.
- Viden om forebyggelsestrekanten (forståelse for udfordring og matchende indsats).

Hvem kan blive forældrecoach eller forældrecoach-kordinator?

Personer, der skal arbejde som forældrecoach eller forældrecoach-kordinator, bør være personer med relevante erfaringer fra relationsarbejde. Det kan for eksempel være pædagoger, lærere, socialrådgivere, boligsociale medarbejdere, gadeplansmedarbejdere, medarbejdere i beskæftigelsesindsatsen samt medarbejdere i SSP (forebyggende samarbejde mellem sociale myndigheder, skoler og politi), PSP (forebyggende samarbejde mellem psykiatrien, sociale myndigheder og politi), UU (Ungdommens Uddannelsesvejledning), PPR (Pædagogisk Psykologisk Rådgivning). Derudover kan det være personer fra den frivillige sektor.

Målgruppe: Hvem kan blive genstand for forældrecoaching?

Forældreindsatsen er primært målrettet pårørende til personer, som viser tegn på radikalisering eller færdes i et ekstremistisk miljø.

En forældrecoach tilbydes, når det vurderes, at forældrene har brug for sparring og rådgivning og vil kunne profitere af et coachingforløb, med henblik på at styrke de pågældendes forældrekompetencer og evne til at understøtte deres barns udvikling af tilværelseskompetencer og dermed modstandskraft og potentiale for at holde sig fri af ekstremisme.

Match mellem forældrecoach og forældre

Succesfuld matchning kræver forberedelse. Erfaringer fra forældreindsatser til forebyggelse af radikalisering og ekstremisme i Aarhus, Høje Taastrup, Aalborg og København peger på, at man i matchningen bør overveje følgende parametre:

- Køn, alder, kulturbaggrund, herunder eventuelt indvandringshistorie i familien, samt sprog. Giv forældrecoachen og forældrene mulighed for at give udtryk for deres personlige præferencer med hensyn til et match. Har forældrene særlige ønsker omkring køn, alder eller taler forældrene et andet sprog, bør matchningen så vidt muligt tage højde for dette. Hvis en eller begge forældre har kulturbaggrund i et bestemt land eller en bestemt region bør man være opmærksom på, at eventuelle konflikter i landet eller regionen kan få betydning for relationen, for eksempel skabe utryghed om forældrecoachens tilhørsforhold og neutralitet.
- Religion og politik. Hvis religion eller politik fylder meget i forældrenes eller deres barns liv, kan det være vigtigt, at forældrecoachen kan tale med på et rimelig kvalificeret niveau, fremstår som en kompetent samtalepartner, der på samme tid kan udfordre og styrke forældrene til dialogen med deres barn.
- Temperament. Vær opmærksom på, om forældrecoachen har en omsorgsfuld, familiær tilgang eller en mere autoritativ eller formel tilgang, og match ud fra, hvad det vurderes, at forældrene vil respondere bedst på.
- Livserfaring og interesser. Alt andet lige, fører matchning baseret på ligheder (for eksempel hobbyer, livsstil, familiebaggrund) til de stærkeste relationer.
- Redegør for de kriterier, der ligger bag de besluttede match. Det giver et godt udgangspunkt for det første møde.
- Giv mulighed for et nyt match, hvis det oprindelige match efter en rimelig indsats viser sig ikke at være tilfredsstillende, men en forældreindsats fortsat vurderes relevant.

Opstart og gennemførelse af forældrecoaching-forløb

At skulle facilitere processer i familier, hvor der potentielt er et højt konfliktniveau, og hvor familien ofte vil se forældrecoachen som myndighedsperson, kræver en særlig evne til at opbygge og fastholde forældrenes tillid og motivation for forandring. Forældrecoachen skal på en og samme tid have evnen til at skabe det nødvendige tillidsfyldte og trygge coachende rum, samtidigt med at forældrecoachen skal kunne udfordre forældrene på deres rolle og ansvar.

Derudover kræver det stor faglig viden om radikaliseringsprocesser og udsathed hos familier generelt samt hjælpemuligheder, stort kendskab til empatisk og aktiv lytning og løsningsfokuseret coaching, samt grundlæggende kendskab til metoder til håndtering af konflikter mellem mennesker.

Afholdelse af formøde

For at en coachingsamtale / -forløb lykkes, er det afgørende, at der er tale om frivillighed, og at forældrecoachen, trods det eventuelle myndighedsansvar, lykkes med at skabe et tillidsfuldt og trygt coachende rum. Afholdelse af et fysisk formøde skal sikre den fornødne forventningsafstemning, herunder at familien er gjort bevidst om, hvad intentionen er med forløbet, og at der er tale om frivillighed.

Sidstnævnte vurderes særligt vigtigt, idet familien ofte vil se forældrecoachen som endnu en myndighedsperson, og at tilbuddet derfor kan blive opfattet som en form for "frivillig tvang" i forhold til øvrige foranstaltninger, der vil blive sat i værk i forhold til familien.

Betydningen af frivillighed og forståelsen for forældrecoachens rolle som neutral facilitator, der skal hjælpe familien med selv at definere såvel problemstilling som løsninger, er væsentlig i forhold til at opnå det ønskede ejerskab og dermed opnå den ønskede effekt af indsatsen. Dette, og vurderingen af at forældrene vil profitere af et coachingforløb, kan et formøde sikre.

God forberedelse - vejen til succes

En god forberedelse er ofte nøglen til succes. Forud for mødet er det vigtigt at gøre sig følgende overvejelser:

- Hvem deltager på mødet og hvorfor? Hvem deltager ikke og hvorfor?
- Hvor skal mødet afholdes? Hvis coachingseancen ikke kan afholdes i familiens eget hjem, overvej da grundigt lokalets indretning. Sørg for at gøre det så hyggeligt som muligt. Kaffe, the og vand. Stearinlys, frugt og slik/kager er alt sammen med til at skabe en stemning, der kan være gavnlig for forældrenes oplevelse af trykthed.
- Hvem skal sidde hvor? Hvem skal sige noget først? Overvej, om I skal sidde rundt om et bord, eller om der overheadet skal være et bord.
- Gør dig overvejelser om de magtforhold, der er på spil i den følelsesmæssigt svære samtale. Det er for eksempel vigtigt, at forældre, der er i konflikt med hinanden, sidder over for hinanden, således at forældrecoachen har lige stor afstand til begge.
- Det er en god ide, at forældrecoachen inden ankomst sørger for at forberede sig ved at finde roen til at gennemføre samtalen.
- Ved ankomst gives hånd, og forældrecoachen forsøger at skabe en god stemning med løs snak om neutrale ting som eksempelvis vejret eller andet. Er du hos familien, start med åben interesse for bolig, område, indretning eller andet, som du ved, har forældrenes interesse.

Opstart af den coachende samtale - rammesætning

Det er vigtigt, at rammen er sat inden selve processen starter. Med rammen menes, at forældrene tilkendegiver, at de er klar over de præmisser, der er forbundet med at indgå i den forestående proces, og at disse accepteres. Det er især afklaringen af, hvad din rolle som forældrecoach / facilitator indebærer. Det er en god ide at drøfte følgende punkter med forældrene, også selvom det har været gennemgået på et formøde, med henblik på at sikre forventningsafstemning og accept:

- Hvad er intentionen med mødet / forløbet? - Tydelig afklaring for alle.
- Hvem skal mere vide noget om det, vi taler om? Hvad bliver det brugt til? Gør det tydeligt, at forældrene har din fortrolighed, og at du ikke videregiver informationer, med mindre det er aftalt med forældrene.
- Tidsrammen - Hvor lang tid har vi?
- Din rolle som upartisk udenforstående procesleder / facilitator.
- At du hjælper forældrene frem til egne konklusioner og løsninger.
- At forældrene skal være indstillet på at kigge på egne handlinger og mønstre.

Den første coachingseance drejer sig først og fremmest om at skabe en god og tillidsfuld relation. Her kan målene for samtalen helt enkelt være, at forældrene har fortalt om deres drømme/visioner for egen og for den unges tilværelse, om deres bekymringer, og at de oplever, at der har været en god stemning.

Forud for hvert møde

Forud for hver af de efterfølgende coachingseancer, er det vigtigt, at forældrecoachen forbereder sig.

- Hvad lykkedes i særlig grad sidste gang og hvorfor? Hvad reagerede forældrene positivt/negativt på?
- Hvad skal lykkes i dag? Hvordan vil jeg få det til at lykkes?
- Hvad skal jeg være særlig opmærksom på og / eller spørge ind til? Hvordan vil jeg håndtere dette?
- Har jeg selv nogle holdninger, følelser og behov, som jeg har svært ved at håndtere professionelt? Hvordan arbejder jeg med det?

Brug af Balanceret Risikovurdering som ramme ved mødet

Forældrecoachen skal benytte metoden Løsningsfokuseret Arbejde med Tilværelseskompetencer, herunder Balanceret Risikovurdering og dets bagvedliggende tilværelsespsykologiske hjælpeværktøjer. Samtaleskemaet kan hjælpe med at strukturere samtalen, holde fokus på de opstillede mål og anvendes som afsæt for den efterfølgende samtale. Derudover kan skemaet fungere som støtte til efterfølgende at udfylde Udrednings-, planlægnings- og progressions-skemaet. Som det første i starten af hver samtale, bør forældrecoachen sikre, at der sker en gensidig forventningsafstemning og formuleres et mål, som forældrene og coachen er enige om at arbejde for.

- Hvad vil I gerne drøfte i dag? Og hvordan skal vi drøfte det?
- Hvad skal målet for samtalen være? Hvordan sikrer vi, at vi opnår det?
- Hvordan vil I gerne bruge mig? Hvad skal jeg gøre for at leve op til det?

Selv om den enkelte samtale tager udgangspunkt i forældrenes aktuelle udfordringer og behov i forhold til at udvikle deres tilværelseskompetencer og støtte deres barns udvikling, er det vigtigt at fastholde en kontinuitet – en "rød tråd" – fra det ene samtale til det næste. På den måde bliver det tydeligt for både forældrene og coachen, at der sker en progression frem mod de langsigtede mål for samtaleforløbet, også selv om samtaleemnerne "springer" fra gang til gang.

Afslutningen på hvert møde

Hvert møde bør afsluttes med en kort opsummering på samtalen. Eventuelle delmål og aftaler skal stå klart for både forældrene og forældrecoachen, når mødet afrundes.

- Hvad har vi talt om i dag – hvordan kan vi opsummere? Hvad har det givet dig/jer? Hvad tager du/I med videre fra mødet?
- Hvad skal vi aftale i forhold til næste møde?
- Hvor og hvornår skal vi mødes næste gang?
- Hvad skal vi hver især tænke over eller gøre inden næste møde?

Alt dette kan opsummeres og aftales i Samtaleskemaet, så alle er bevidste om, hvad der er aftalt.

Facilitering af pårørendenetværk

Pårørendenetværk kan give rum til:

- Deling af bekymringer og fortælling af historier.
- Dialog, nysgerrighed, opdagelse af nye løsninger og genkendelse i de andres fortællinger.
- Refleksion.
- Containment - styrkelse af deltagernes evne til at rumme deres følelser.
- "Fortolkning" / alternative fortællinger.
- Fællesskab for pårørende, der oplever sekundær stigmatisering.

Formålet med pårørendenetværk

Formålet med pårørendenetværk er at give pårørende muligheden for at støtte hinanden, spejle sig i ligesindede og dele de bekymringer, der eksempelvis kan være forbundet med at have familiemedlemmer, der er inde i en radikaliseringsproces, og som er tiltrukket af ekstremistiske miljøer. Gennem drøftelser og udvekslinger kan de pårørende lære af hinanden og kan finde god støtte ved ikke at være alene omkring problemerne, bekymringerne, og mange sammensatte og blandede følelser som angst, vrede og fortvivlelse. Tilværelsespsykologien kan endvidere danne udgangspunkt for en træning af deltagernes kompetencer til at hjælpe deres pårørende med at udvikle og danne de almene tilværelseskompetencer. Det konkrete arbejde kan med fordel ske gennem brug af løsningsfokuserede redskaber.

Målgruppe: Hvem kan blive genstand for pårørendenetværk?

Pårørendenetværket er målrettet pårørende til personer, som viser tegn på radikaliseringsproces eller færdes i et ekstremistisk miljø.

Pårørendenetværk tilbydes, når det vurderes, at forældrene / de pårørende har brug for sparring og rådgivning og vil kunne profitere af at deltage i et netværk med andre pårørende i en lignende situation, hvor de kan udveksle erfaringer, opleve genkendelse i andres historier og få styrket deres metoder til kontakt og dialog med deres børn.

Opdragelsesstil

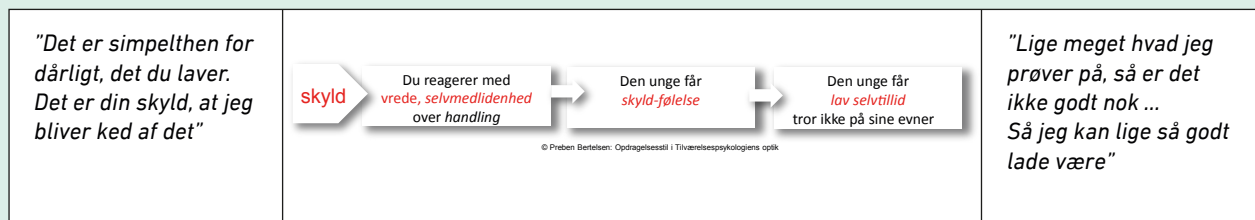
– et godt emne at drøfte i pårørendenetværk

Et særligt vigtigt tema er at tale om opdragelsesstil i almindelighed, og det er specielt godt at gøre det i netværk, fordi man kan understøtte hinandens forståelser med erfaringer og nuancer. Herunder også, hvad der er godt at undlade at gøre – først og fremmest at man undlader at benytte sig af en opdragelsesstil, der benytter sig af skyld og skam. Skyld er en negativ selvfølelse, der er knyttet til oplevelsen af, at man har foretaget en forkert handling, eller at man føler, at man aldrig kan gøre noget rigtigt. Skam er en negativ selvfølelse, der er knyttet til oplevelsen af, at man er forkert som person, eller at man ikke hører til, ikke er anerkendt, som den, man er.

Skyld- og skambaseret opdragelse sigter fejlagtigt på at korrigere barnet eller den unge ved at skabe sådanne skyldfølelser eller skamfølelser, og der kommer sjældent noget godt ud af det. I værste fald vender barnet sig bort fra forældrene, hvis de bruger disse midler. Derudover kan barnet eller den unge med sådanne selvfølelser komme i social mistrivsel og have svært ved at få godt greb om tilværelsen. Den nærmere sammenhæng ses i den følgende figur:

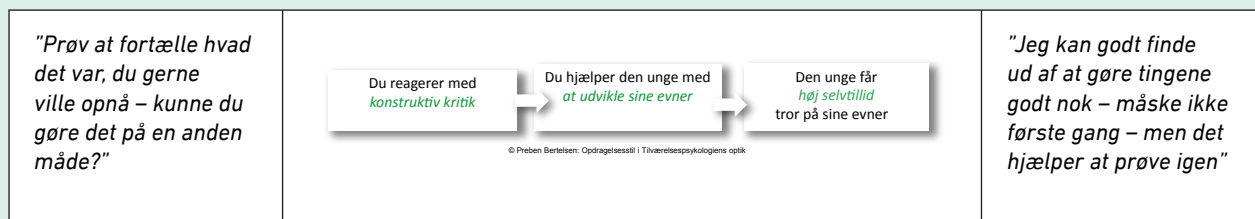
Forældres attitude:

Ikke så godt:

Den unges attitude

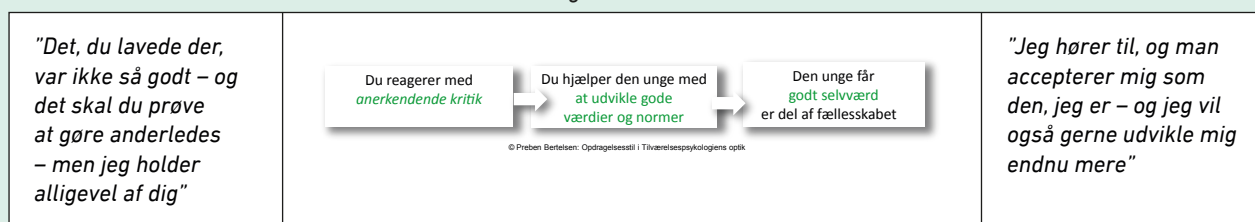
Forsøg i stedet for med:

Ikke så godt:

Forsøg i stedet for med:

Opstart og gennemførelse af pårørendenetværk

Overvejelser forud for dannelse af pårørendenetværk

Forud for opstarten af et pårørendenetværk er det vigtigt, i samarbejde med forældrecoach-koodinatoren, at overveje:

- Hvad er den primære intention?
- For hvis skyld laver vi netværket?
- Formøder med de enkelte deltagere.
- Skal der være deltagelse af professionelle informatører?
- Forældrecoachs rolle som neutral facilitator og tovholder på netværket.

Formøde

I forbindelse med opstarten bør der afholdes formøder med de pårørende, som skal indgå i netværket både for at sikre deres parathed, en tydelig forventningsafstemning og rammesætning. Formødet bør som minimum komme omkring:

- At deltagelse er frivilligt.
- Afklare individuelle behov og forventninger.
- Afdække de pårørendes krisetilstand og egnethed til pårørendenetværket.
- Give mulighed for at fortælle sin historie i sin fulde længde.
- Mødets ramme.

God forberedelse – vejen til succes

En god forberedelse er ofte nøglen til succes. Forud for hvert netværksmøde skal forældrecoachen gøre sig følgende overvejelser:

- Hvem er deltagerne?
- Skal der sættes et bestemt emne på dagsorden? Hvilket emne skal mødet handle om og hvorfor? Hvad har deltagerne til fælles, og hvad adskiller dem?
 - Konflikter i familien – konflikthåndteringsmetoder
 - Håndtering af de unges valg af værdier og venner
 - Opdragelsesmetoder og grænsesætning
 - Samarbejde i familien – forståelse for intentioner og sociale behov
 - Ungdomsliv – hvad udfordrer de unge?
- Skal der på det pågældende møde indgå oplæg fra en ekspert omkring uddannelsessystemet, ekstremisme og radikaliserings eller andet?
- Kan det være brugbart med et oplæg fra en forælder eller et forældrepar om egne oplevelser med deres barn, som udgangspunkt for en drøftelse i gruppen?

Facilitering af gruppeprocesser – Selve netværksmødet

Facilitering af gruppeprocesser er en meget effektiv måde at arbejde med forandring i grupper på, men det kræver en kompetent facilitator eller mødeleder, der er uddannet i at styre processer med deltagelse af flere personer. Særligt i forhold til udsatte familier kan det være udfordrende, både at sikre alle et udbytte af mødet, men også at sætte en proces i gang hos de enkelte familier, som fortsætter efter endt mødegang. Ofte vil det være givtigt for facilitatoren at have en anden fagperson at sparre med, der enten deltager som med-facilitator i mødet, eller som har mulighed for at give sparring ud fra facilitatorens behov efter endt mødegang.

I forbindelse med pårørendenetværk er forældrecoachen en neutral facilitator og processtyrer, der via anerkendende og udfordrende spørgsmål skaber et inkluderende netværksmøde med rum for refleksion hos de pårørende. Dette gør forældrecoachen ved hjælp af værktøjerne empatisk aktiv lytning og de løsningsfokuserede spørgeteknikker, præsenteret i det foregående.

Facilitatorens vigtigste rolle er:

- At skabe trygge og tillidsfulde rammer for en gruppes refleksion og læring.
- At stille de rigtige spørgsmål og være aktivt lyttende.
- At være nærværende og opmærksom.
- At opsummere det sagte og lærte.
- At arbejde med de gruppedynamikker, der opstår undervejs.
- At understøtte og bidrage til at øge de pårørendes erfaringsudveksling, dialog og egenrefleksion og måske få nye perspektiver på de drøftede emner.

Principper i facilitering af gruppeprocesser

Som facilitator kan man med fordel arbejde efter disse grundlæggende principper:

- **Involvering.** Facilitering af gruppeprocesser skal sikre, at alle deltagerne bidrager, kommer til orde og føler sig involveret. En god facilitator arbejder med og anerkender det, som deltagerne i gruppen giver udtryk for; positive og negative holdninger, følelser, ressourcer, problemer, drømme, behov, frygt, modstande og konflikter.
- **Neutralitet.** Facilitatoren giver ikke udtryk for egne meninger. Facilitatoren bør undgå at argumentere, overtale, presse, prædike, moralisere eller dømme.
- **Fordomsfrihed.** Facilitatoren skal møde gruppen uden forforståelse og normative forestillinger. Undgå at sætte deltagerne i bestemte båse, for eksempel "aggressiv", "stille" eller "arrogant". Mød hele gruppen med en uforbeholden, åben, positiv og nysgerrig indstilling.
- **Ressourcesyn.** Undgå også at bekræfte deltagerne i deres egne eventuelle stereotype opfattelser af sig selv. For eksempel offertænkning, der blokerer for at tage ansvar. Anerkend gerne følelser som indignation og frustration, men brug de løsningsfokuserede kommunikationsværktøjer til at få deltagerne til at se tingene fra nye sider og fokusere på muligheder frem for begrænsninger.
- **Empati.** Facilitatoren skal være i stand til at sætte sig i andres sted, forstå deres situation og formidle forståelsen tilbage til dem, så de oplever trygt at kunne give udtryk for deres følelser, utilfredshed, glæde, tanker, tvivl og meninger. Facilitatoren skal derfor være nærværende, lytte og opfange såvel de verbale som de non-verbale signaler fra deltagerne.

Gode råd til mødelederen

- Mødelederen er ansvarlig for processen, og for at rammerne for mødet er i orden.
- Gør det tydeligt, at taletid tildeles af dig.
- Sørg for at alle bliver hørt – bed folk om at tale en ad gangen til gruppen, men sørg for ikke at ødelægge dialogen/ diskussionen mellem deltagerne.
- Anerkend alle deltagernes input som vigtige og betydningsfulde.
- Skab ligeværdighed og forskelsbehandl ikke.
- Favn uenigheder og enighed, der måtte forekomme i snakken.
- Oversæt standpunkter og tolkninger til fakta.
- Aftal pauser.
- Hold tiden eller bed om tilladelse til at gå over tiden.

Den gode afslutning

Det er vigtigt, at hvert møde afsluttes med en kort opsummering og evaluering af de pårørendes oplevelse af netværksmødet med udgangspunkt i aktiv lytning.

- Hvad har vi talt om i dag? Hvad gav mening for jer? Hvad tager I med jer herfra?
- Hvordan oplevede I netværksmødet? Hvad var udslagsgivende for denne oplevelse af mødet? Modstridende udsagn favnes, og der spørges eventuelt uddybende ind til de pårørendes kommentarer.

Der afsluttes med en kobling til næste netværksmøde.

- Er der et bestemt emne, der skal sættes på dagsordenen næste gang? Hvorfor giver dette emne mening for jer?
- Hvornår afholdes næste netværksmøde?
- Hvad skal de pårørende eventuelt hver især tænke over eller gøre inden næste netværksmøde?

Mødet afsluttes med en anerkendelse af deltagernes engagement.

***Facilitering af gruppeprocesser
skal sikre, at alle bidrager, kommer
til orde og føler sig involveret.***

Mentor-koordinatorens og forældrecoach-koordinatorens metoder og værktøjer

Mentor-koordinatorens og forældrecoach-koordinatorens obligatoriske metoder og værktøjer omfatter overordnet set:

- Den løsningsfokuserede model for coaching.
- Den løsningsfokuserede samtaleform,
- De værktøjer m.v., som koordinatoren skal understøtte mentorer og forældrecoaches i at benytte, herunder Balanceret Risikovurdering samt Tilværelsespsykologisk Analyseskema baseret på Kompetencehjulet.

Eksempler på konkrete problemstillinger

Nedenstående gives en række eksempler på konkrete problemstillinger, udfordringer og spørgsmål, som mentor eller forældrecoachen eventuelt vil ønske at vende med koordinatoren:

- Når mentor eller forældrecoach rammes af "honeymoon-effekten". Efter indledningsvis stor opstartsiver hos mentor/forældrecoach, opstår ofte et vaccum, hvor denne oplever, at arbejdet ikke flytter sig eller, hvor der opleves stilstand eller decideret tilbagefald for mentee/forældrene.
- Når mentor/forældrecoachen oplever, at mentee/forældrene skuffer, ikke ønsker relationen, udviser modvilje, ikke udvikler sine kompetencer eller har mange tilbagefald.
- Når forældrecoachen oplever, at det er svært at styre dialogen i pårørendenetværket, eller at enkelte pårørende eksempelvis bliver så følelsesladede i diskussionerne, at nogle af de øvrige pårørende mister lysten til at deltage.
- Når mentor bliver "for" engageret på den unges vegne.
- Hjælp til arbejdet med målprocessen.
- Lavpraktiske spørgsmål om "systemet". Lovgivningsmæssige spørgsmål omkring for eksempel søgning af kon-tanthjælp, boligstøtte m.v.
- Når mentor/forældrecoachen oplever, at denne ikke lykkes på grund af ydre begrænsninger.
- Hjælp til at sætte grænser for mentee. Hvornår er det ok, at mentee ringer?

Positioner i samtalen - Forventningsafstemning og rammesætning

Som mentor-koordinator / forældrecoach-koordinator er det vigtigt altid at begynde mødet med mentor / forældrecoachen med en forventningsafstemning og på baggrund heraf rammesætning:

Hvad har mentor / forældrecoachen aktuelt brug for? Er der tale om en almindelig debriefing? Facilitering af fælles refleksion og udviklingsorienteret læring? En planlagt coaching-samtale? En afklaring på procedure eller regler? Eller en krisesamtale?

Typiske faldgruber i den coachende samtale er, når coachen glemmer at afdække behovet og formålet med samtalen.

Dernæst er det vigtigt, at mentor-koordinatoren / forældrecoach-koordinatoren, ud fra det afdækkede formål med samtalen, bevidst vælger kasket eller position. Hvis mentor kommer med en række spørgsmål af praktisk karakter og forventer et klart svar omkring procedurer eller regler, er der behov for, at mentorcoachen vælger at være instruerende eller eventuelt tager lederkasketten på. Har mentor / forældrecoachen behov for ekspertviden om eksempelvis begreber som ekstremisme og radikalisering, er det ekspert-kasketten, der skal findes frem. Er det sparring på opgavevaretagelsen, kan mentor-koordinatoren / forældrecoach-koordinatoren enten vælge at være vejledende / superviserende eller coachende og forholde sig nysgerrigt spørgende til mentors / forældrecoachens udfordring, og derigennem få denne til selv at finde svaret.

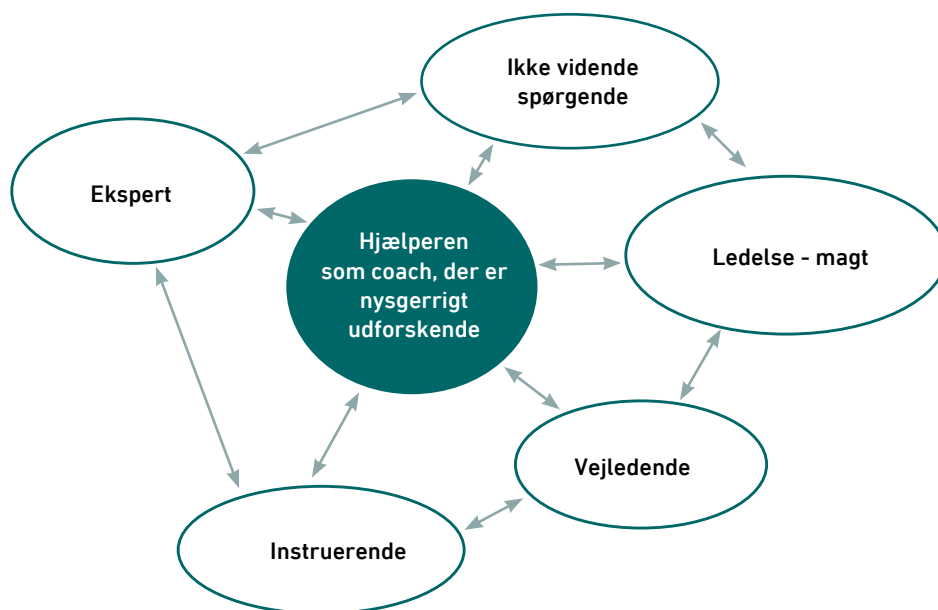
Selv undervejs i en coachende samtale, kan mentor / forældrecoach give udtryk for usikkerhed eller stille spørgsmål, der gør, at det giver mening at skifte position. Her er det vigtigt, at mentorkoordinatoren / forældrecoachkoordinatoren er bevidst og tydelig omkring og spørger om tilladelse til at skifte "kasket" undervejs i et samtaleforløb.

Eksempel: Jeg kan høre, at du spørger om konkret råd og vejledning på det her spørgsmål. Er det okay, at jeg skifter kasket og giver dig vejledning frem for coaching?

Eksempel: Det her er et område, jeg har viden om. Må jeg dele den med dig?

Eksempel: Jeg kan godt høre, at det, du efterlyser, er ekspertviden omkring det at sætte grænser for mentees. Jeg vil gerne coache dig i, hvordan du fremadrettet kan sætte grænser, når behovet opstår.

Positioner i en coaching samtale

Espedal et. al.: Coaching med fokus på løsninger, 2008

Få coaching ind i hverdagen og hverdagen ind i coachingen

- Aftal debriefing med mentor / forældrecoach efter minimum første samtale i mentor- /forældrecoachforløbet og dernæst mindst en gang om måneden i perioder, hvor mentor / forældrecoach har borgerrettede forløb.
- Afsæt tid til fælles refleksion og udviklingsorienteret læring på netværksmøder hver 3. måned.

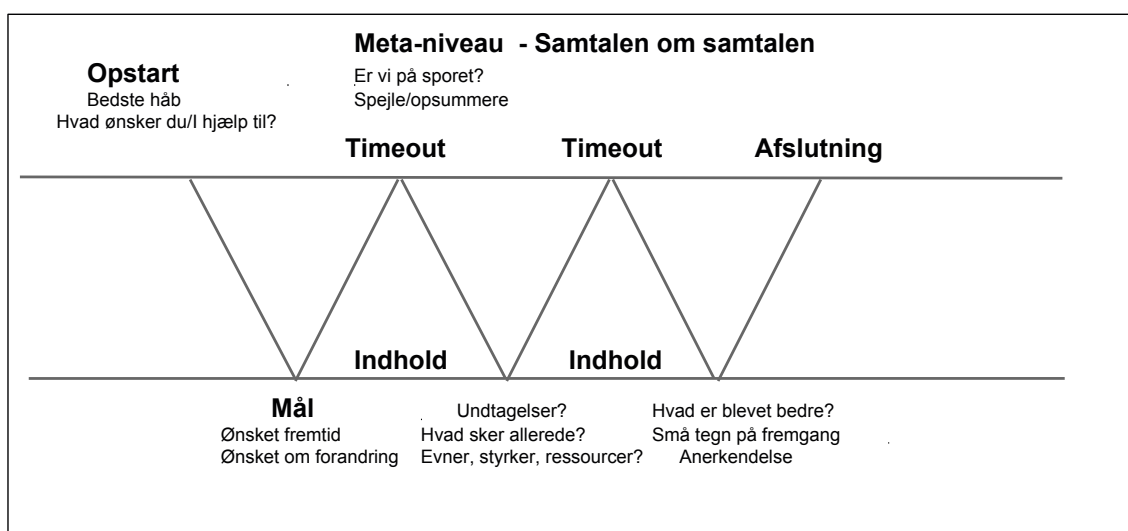
Debriefing

Debriefing er et væsentligt værktøj for mentorcoachen. Det giver mulighed for at holde sig orienteret om, hvordan mentor- / forældrecoachforløbet udvikler sig, om der sker den ønskede progression samt yde støtte til brugen af Balanceret Risikovurdering og de tilværelsespsykologiske hjælpeværktøjer.

Model for den løsningsfokuserede coachende samtale

Mentor-koordinatoren /forældrecoach-koordinatoren anvender den løsningsfokuserede samtaleform i den individuelle supervision og coaching af mentoren eller forældrecoachen samt i forbindelse med facilitering af den fælles refleksion og udviklingsorienterede læring blandt alle mentorer / forældrecoaches.

I forhold til de individuelle samtaler med mentor/forældrecoaches kan der tages afsæt i nedenstående model for den løsningsfokuserede coachingsamtale.

Lester A. Johannessen-Henry, cand.scient.adm., Appreciate.dk

Den løsningsfokuserede metode adskiller sig fra andre samtaleformer, fordi den ikke interesserer sig så meget for problemerne som for, hvordan de kan løses.

Den løsningsfokuserede samtale starter derfor, i modsætning til andre samtaleformer, altid med at sætte fokus på mentorens / forældrecoachens bedste håb – ønskede fremtid – målet frem for problemet. Dette ud fra en antagelse om, at der ikke nødvendigvis er en sammenhæng mellem problemstillingen og løsningen.

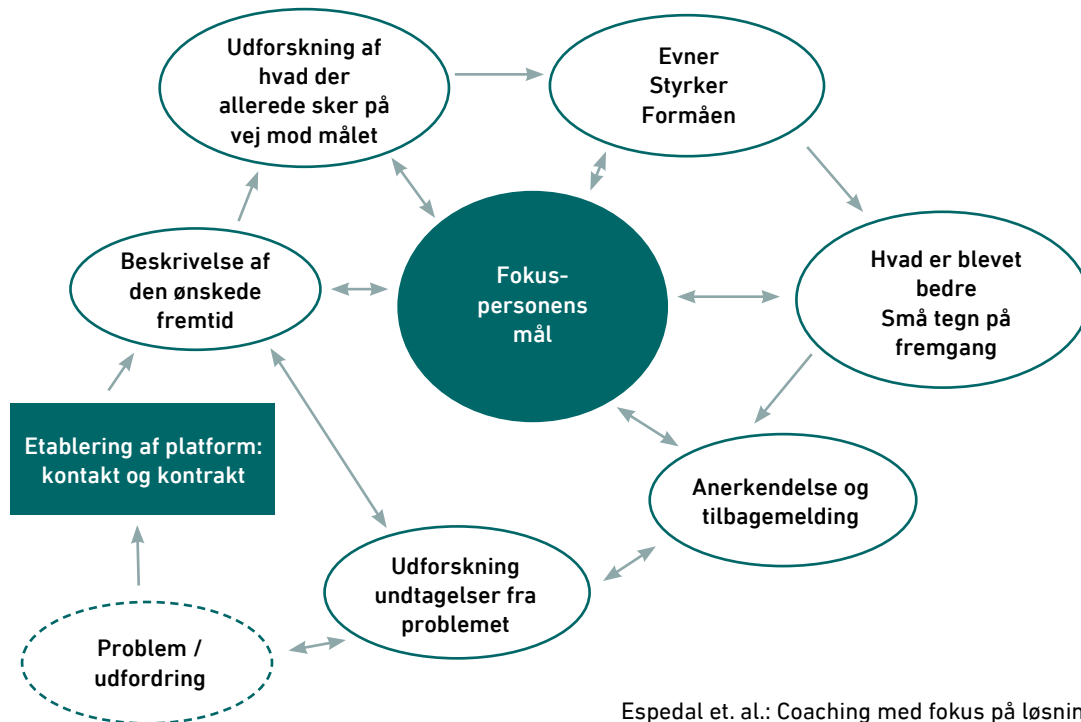
Hvis mentor-koordinatoren / forældrecoach-koordinatoren vurderer, at mentoren / forældrecoachen alligevel har behov for at snakke om bekymringer eller konkrete problemstillinger, kan der spørges til undtagelserne. Det kan være, hvis denne eksempelvis er meget frustreret og oplever, at det er svært at få en borger til at deltage i dialogen og er i tvivl om, hvorvidt forløbet skal fortsætte. Det vil sige, at mentor-koordinatoren / forældrecoach-koordinatoren fører samtalen fra bekymring til undtagelser frem for at søge årsagsforklaringer.

Det er vigtigt at stole på samtalen, som noget, der giver refleksion og dermed nye muligheder og effekter.

Undervejs i samtalen laves løbende en "timeout", hvor der foretages en såkaldt "samtale om samtalen" for at sikre, at samtalen er på rette spor. Her spejles og opsummeres det, som mentor-koordinatoren /forældrecoach-koordinatoren har hørt, og timeouten kan bruges som afsæt til valg af næste trædesten.

Her ses et eksempel på opbygning af samtalen ved hjælp af de løsningsfokuserede trædesten.

Positioner i en coaching samtale

Espedal et. al.: Coaching med fokus på løsninger, 2008

I bilag 8 finder du en række samtalekort, der kan anvendes i den løsningsfokuserede coachende samtale og som kan:

- Åbne for mentor/forældrecoachs blik for selv små fremskridt og nye åbninger og muligheder i arbejdet med mentee/forældrene.
- Styrke mentor/forældrecoachs tiltro til processen og egne evner.
- Fremme fælles refleksion og den udviklingsorienterede læring blandt alle mentorer / forældrecoaches.

Gruppecoaching – fælles refleksion og læring

I grupper kan der eventuelt indledningsvis bruges to minutter på timeout snak med et anerkendende fokus på det, som mentorerne / forældrecoaches er lykkedes med:

- Hvad har I gjort, der har virket? Hvorfor tror I, at det har virket?
- Hvad har fungeret? Hvad skyldes dette?
- Hvad kan lade sig gøre? Hvordan oplever I, at det kan lade sig gøre?

Derudover kan mentor-koordinatoren / forældrecoach-koordinatoren med fordel arbejde med mentorenes / forældrecoaches evne til at arbejde med den så vigtige målproces ved blandt andet at spørge ind til:

- Hvad har I gang i lige nu? Hvad er fokus for jeres samarbejde?
- Hvad skal I nu? Hvordan arbejder I med at opnå det?

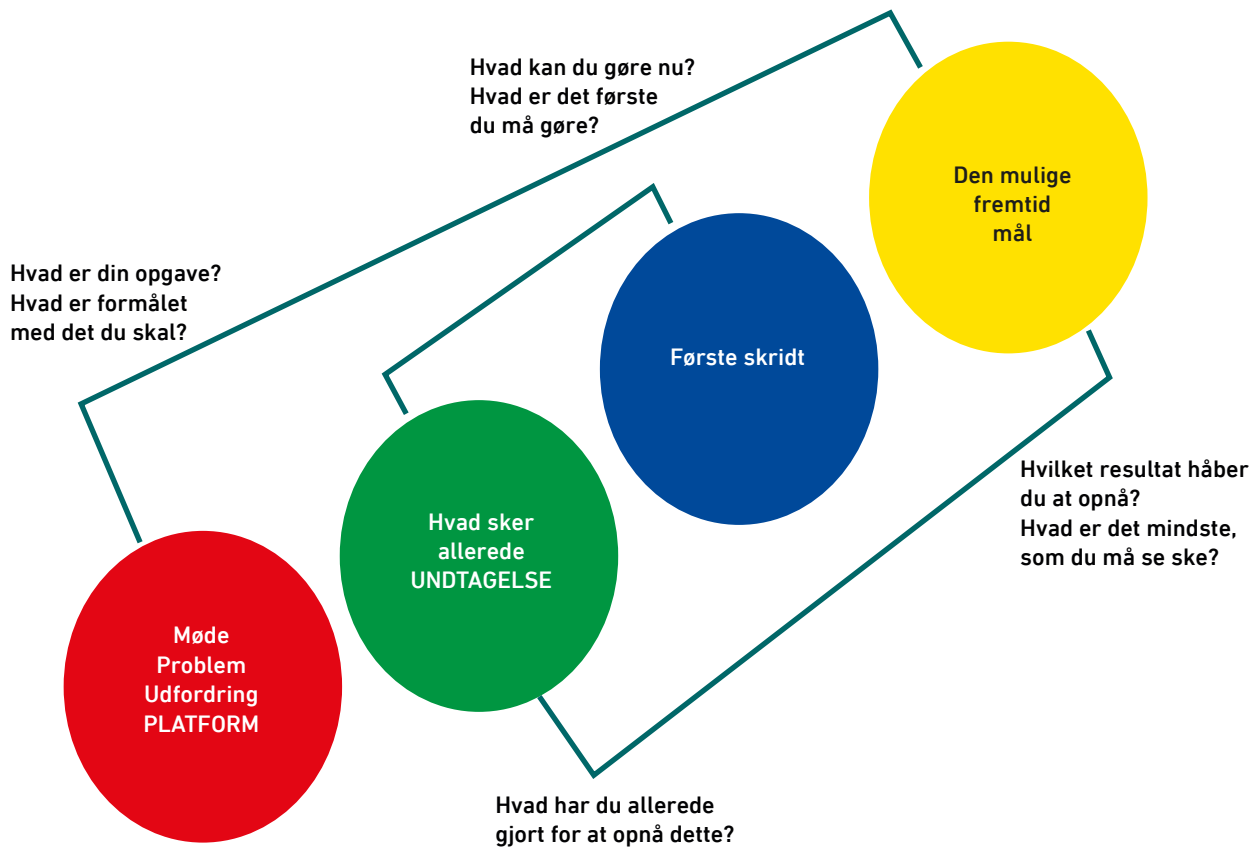
Hvis mentorerne / forældrecoaches oplever, at der er tilbagegang, kan der spørges til undtagelserne:

- Hvad har I gjort, der har virket? Hvorfor tror I, at det har virket?
- Hvad har fungeret? Hvad skyldes dette?
- Hvad kan lade sig gøre? Hvordan oplever I, at det kan lade sig gøre?

***Det er vigtigt at stole på samtalen,
som noget, der giver refleksion og
dermed nye muligheder og effekter***

Tre eller fem minutters coaching

Debriefing og planlagte coachingsamtaler kan ikke altid stå alene. Det er vigtigt, at der er tid til, at mentorerne / forældre-coaches kan få vendt og få sparring på de problemstillinger, der opstår undervejs i deres borgerrettede indsatser, og ikke oplever at stå alene. Her kan små tre eller fem minutters coaching anvendes blandt andet til at afklare problemstillingens karakter, at få fokus på opgaven, formålet, hvad der virker, hvordan problemstillingerne løses, og hvad mentor / forældre-coachen håber at opnå.

"Har du lige 3 minutter" Coaching

- Hvad var det bedste, du gjorde?
- Hvad ville andre sige, var det bedste?
- Hvordan gjorde du?
- Hvad lærte du af det?
- Hvad vil du gøre mere af som resultat af det?

"Har du lige 5 minutter" Coaching

- Hvad er din opgave?
- Hvad er formålet med det, du skal?
- Hvad håber du på at opnå?
- Hvad er det mindste resultat du må se ske?
- Hvad har du gjort hidtil for at opnå dette?
- Hvad kan du gøre nu?
- Hvad er første skridt?

Hvorvidt og hvor meget, der er grund til at være bekymret, afhænger af en samlet og konkret vurdering i det enkelte tilfælde. For at understøtte vurderingen giver det mening at opdele de konkrete observationer i to grupper af bekymringstegn:

- **Alvorlige bekymringstegn.** Det vil sige tegn på, at nogen udøver, ønsker at deltage i eller søger at legitimere vold og andre kriminelle handlinger. Disse tegn vil som hovedregel give anledning til handling fra den professionelles side.
- **Andre tegn.** Det vil sige tegn, der isoleret set i mange tilfælde kan være udtryk for en del af en naturlig identitetsudvikling og / eller en legitim samfundskritik, og som primært giver anledning til bekymring, når de ses i sammenhæng med øvrige bekymringstegn.

Hvis en person viser alvorlige bekymringstegn, eller hvis klynger af adfærdsændringer og bekymrende tegn pludselig optræder på samme tid, kan der være grund til at handle.

Alvorlige bekymringstegn kan for eksempel være:

- Er involveret i voldshandlinger eller voldelige sammenstød.
- Færdes i miljøer, hvor der er let adgang til våben.
- Truer, chikanerer eller udøver socialt pres, som krænker andres personlige frihed og integritet.
- Er involveret i ildspåsættelser eller hærværk, herunder graffiti med hadefulde eller voldslegitimerende budskaber.
- Udbreder voldslegitimerende budskaber, for eksempel på sociale medier eller via stickers, plakater og løbesedler.
- Har social omgang med personer eller grupper, som er kendt for at have ekstreme og voldslegitimerende holdninger.
- Søger at presse andre til ikke at deltage i demokratiske valg.
- Viser interesse for at rejse til udlandet for at deltage i konflikter eller træningsaktiviteter, hvor ekstreme grupper er involveret.
- Argumenterer for "absolutte løsninger", for eksempel at en bestemt (forestillet) gruppe skal dræbes eller fjernes, eller at noget skal bombes.

Andre tegn kan for eksempel være:

- Deltager i møder, demonstrationer, koncerter eller andre begivenheder med ekstremistiske eller voldslegitimerende budskaber.
- Opsøger hjemmesider, litteratur eller film med ekstremistiske eller voldslegitimerende budskaber.
- Dyrker fortællinger om uretfærdighed, trusler, undertrykkelse eller lignende, og at en kamp mod bestemte – undertiden forestillede – grupper er retfærdig. Det kan være "jøder", "muslimer", "danskere", "kapitalister", "indvandrere", "homoseksuelle", "eliten", "de vantro" eller andre.
- Dyrker helteforestillinger, historiske figurer og hændelser knyttet til forestillinger om retfærdiggjort kamp, vold eller selvmord, som er forbundet med disse fortællinger.
- Benytter sig af totalitære symboler, for eksempel ved sin påklædning, tatoveringer og plakater på sit værelse.
- Giver udtryk for intolerance over for andres synspunkter, afviser demokratiske principper eller er moraliserende og prøver at pådutte andre sin overbevisning.
- Har taget afstand fra familien eller hidtidige prosociale venskaber og aktiviteter.

Denne liste er ikke udtømmende og omfatter kun de mest universelle bekymringstegn i forbindelse med ekstremisme. Der kan være andre tegn, som er specifikke for bestemte former for ekstremisme, risiko for udrejse til konfliktzoner m.v.

Vejledning til Balanceret Risikovurdering

Værktøjet Balanceret Risikovurdering omfatter – ud over denne vejledning:

- **Udrednings-, planlægnings- og progressionsskema.** Skemaet fungerer som det overordnede værktøj til at styre og følge op på en borger, herunder vurdere bekymring, ressourcer og fremdrift i forhold til opstillede mål.
- **Samtaleskema.** Samtaleskemaet er et uformelt hjælpeværktøj, som relationsarbejderen kan bruge sammen med borgeren eller på et inddragende netværksmøde. Skemaet kan hjælpe med at strukturere samtalen, holde fokus på de opstillede mål og anvendes som afsæt for den efterfølgende samtale. Selv om indsatsen tager udgangspunkt i borgerens aktuelle behov og udfordringer, er det vigtigt at fastholde en kontinuitet – en "rød tråd" – fra det ene møde til det næste. På den måde bliver det tydeligt for både borgeren og relationsarbejderen, at der er en progression frem mod de langsigtede mål i forløbet.

Både Udrednings-, planlægnings- og progressionsskemaet og Samtaleskemaet er bygget op omkring fire søjler:

- En søjle, hvor man kan skrive, hvad der bekymrer.
- En søjle, hvor man kan skrive, hvad der fungerer.
- En søjle, hvor man kan skrive de mål, borgeren ønsker at nå.
- En søjle, hvor man kan skrive konkrete aftaler og planer for borgerens forandringsproces.

Skemaerne beskæftiger sig overordnet med:

- Borgerens **modstandskraft** (tilstedeværelse af risikofaktorer og beskyttende faktorer)
- Borgerens **adfærd** (handlinger, som konkret kan observeres hos borgeren)

I søjlerne er der i Udrednings-, planlægnings- og progressionsskemaet (ikke i Samtaleskemaet) indsat fire vejledende overskrifter:

- Grundlæggende tilværelseskompetencer.
- Personlighedspsykologiske faktorer.
- Omverdensfaktorer.
- Adfærd.

De tre første overskrifter henviser til de centrale kategorier i Tilværelsespsykologien, og indenfor alle tre kategorier kan der optræde både risikofaktorer og beskyttende faktorer. De tre punkter siger især noget om borgerens almene greb om tilværelsen og modstandskraft overfor negative påvirkninger.

Den fjerde og sidste overskrift, "Adfærd", er reserveret til observationer af konkret adfærd, som ikke måtte være dækket af de tre foregående overskrifter. Det kan for eksempel være konkrete, bekymrende – eller konstruktive – handlinger, som borgeren foretager.

Tre kilder til at udfylde skemaet

Relationsarbejderen kan danne sig et overblik over borgerens situation ud fra tre kilder:

- Dialog med borgeren selv, for eksempel i et kontaktperson-, mentor- eller forældrecoachingforløb, hvor informationer, aftaler m.v. kan noteres i Samtaleskemaet.
- Konkrete observationer, som fagpersoner eller de nære netværk omkring borgeren, har gjort. Dette vil typisk komme frem ved et inddragende netværksmøde for fagpersoner og/eller pårørende og andre i borgerens personlige netværk – eventuelt med brug af Samtaleskemaet.
- Den tilværelsespsykologiske analyse foretaget ved hjælp af Tilværelsespsykologisk Analyseskema og eventuelt et emnebaseret analyseskema (eksempelvis skema vedrørende ekstremisme og radikaliserings). Den tilværelsespsykologiske analyse med brug af det eller de relevante skemaer er obligatorisk.

Den tilværelsespsykologiske analyse kan bruges til at foretage den detaljerede vurdering af både risikofaktorer (bekymrer) og beskyttende faktorer (fungerer) hos en person inden for de tre hovedkategorier: Grundlæggende tilværelseskompetencer, personlighedspsykologiske faktorer og omverdensfaktorer. Bemærk dermed også, at de tilværelsespsykologiske analyseskemaer anvendes i kombination med Balanceret Risikovurdering og de løsningsfokuserede samtaleværktøjer. Den tilværelsespsykologiske analyse giver retning og indhold til hvilke udfordringer, disse værktøjer mere præcist skal anvendes til at løse, og hvilke mål de skal anvendes til at opnå.

En god og målrettet løsningsfokuseret forandring ved hjælp af de løsningsfokuserede værktøjer vil give sig udslag i, at borgeren får et bedre greb om egen og fælles tilværelse.

Progressionsmåling

I metoden Løsningsfokuseret Arbejde med Tilværelseskompetencer, herunder både i Værktøjet Balanceret Risikovurdering og Tilværelsespsykologisk Analyseskema, måles borgerens progression på følgende måde:

0 betegner den situation, hvor borgeren er **mest udfordret** på det aspekt, der måles på. For eksempel:

- At bestemte risikofaktorer er til stede i høj grad.
- At borgeren har en stærkt problematisk eller bekymrende adfærd (på et eller flere områder)

4 betegner den situation, hvor borgeren er **mindst udfordret** på det aspekt, der måles på. For eksempel:

- At bestemte beskyttende faktorer er til stede i høj grad.
- At borgeren har en uproblematisk adfærd og er velfungerende (på et eller flere områder)

I Udrednings-, planlægnings- og progressions-skemaet skal der gives én samlet scoring, som er udtryk for den balancerede risikovurdering for borgeren.

Men der er i Udrednings-, planlægnings- og progressions-skemaet mulighed for at notere scoringer for de enkelte emner og tilværelsesaspekter, som indgår. Endvidere skal der i den bagvedliggende tilværelsespsykologiske analyse foretages en detaljeret scoring indenfor en række emner.

Registreringer og scoringer er baseret på de tre nævnte kilder (dialog med borgeren, andres observationer og tilværelsespsykologisk analyse).

Der foretages registrering i skemaet og de tilværelsespsykologiske hjælpeskemaer:

- Ved forløbets start.
- Hver anden måned under forløbet.
- Ved forløbets afslutning.
- Tre måneder efter forløbets afslutning.
- Seks måneder efter forløbets afslutning.

En 1 – 10 skala kan benyttes i den mundtlige dialog med borgeren

Undervejs i samtalen kan relationsarbejderen med fordel spørge ind til borgerens egen oplevelse af, hvor dennes tilværelseskompetencer, adfærd m.v. er placeret på en skala fra 1-10. Grunden til, at der her kan anvendes en 10 punkts-skala er, at det er vigtigt at få de små detaljer og nuancer frem i dialogen med borgeren og derved gøre det muligt for borgeren at få øje på selv de mindste fremskridt, der kan fremme borgeren forandringsproces.

Det er således vigtigt, at relationsarbejderen spørger ind til borgerens egen skalering og beder om konkrete eksempler. Derved tvinger relationsarbejderen borgeren til at reflektere over skaleringen en ekstra gang, og borgeren udfordres derved på egen oplevelse og vurdering.

Denne teknik hedder skala-spørgsmål. At relationsarbejderen benytter skalaspørgsmål i dialog med borgeren, ændrer ikke ved, at den endelige scoring, som nedskrives på skemaer m.v., sker på en 0 til 4 skala.

Uddybning af de fire søjler

Bekymrer-søjlen

Helt konkret handler arbejdet i Balanceret Risikovurdering om at udpakke det implicitte 'altid', som ofte ligger i vores bekymringer. Når man taler om bekymringer og problemer, beskrives de ofte i vage, ukonkrete og meget generaliserbare vendinger, udsagn og overskrifter: "Kriminalitetstruet", "udadreagerende", "ingen forældrekompetencer" og så videre.

Nedbryd generaliseringer – udfold hverdagsbeskrivelser

Menneskers levede liv foregår imidlertid i detaljer. Det er derfor afgørende, at relationsarbejderen får stillet spørgsmål, der nedbryder overskrifter og generaliseringer til konkret adfærd og handlinger. Særligt fordi bekymrende tegn kan vise sig på mange måder og betyde mange ting for de personer, professionelle som frivillige og pårørende, som er i kontakt med borgeren. Som relationsarbejder er det vigtigt at afdække, om for eksempel borgerens adfærd er et udtryk for et råb om opmærksomhed, et trivselsproblem og/eller en naturlig dannelsesproces, hvor en ung afprøver sin identitet og fascineres af forskellige subkulturer.

Under alle omstændigheder er bekymringstegn alene udtryk for nogle umiddelbare observationer. Hvorvidt borgeren er inde i en bekymrende udvikling, kan i mange tilfælde kun afdækkes gennem en nærmere udredning.

I afdækningen af bekymringer bidrager den løsningsfokuserede spørgeteknik til, at der bliver lagt vægt på hyppighed og kontekst. Det vil sige, hvor ofte det bekymrende sker? Hvor det sker? Og med hvem? Eksempler på spørgsmål under kolonnen Bekymrer:

- Hvor tit gør borgeren det, der bekymrer?
- Sker det hele tiden?
- Sker det lige meget i alle relationer?
- Sker det lige meget i alle aktiviteter?
- Sker det lige meget alle steder i alle situationer?

Når de ovenstående spørgsmål afsøges, skal det ske med afsæt i den tilværelsespsykologiske forståelsesramme og med brug af de tilværelsespsykologiske analyseskemaer.

Bekymringer, risikofaktorer og andre udfordringer beskrives i forhold til:

- Grundlæggende tilværelseskompetencer.
- Personlighedspsykologiske faktorer.
- Omverdensfaktorer.
- Adfærd.

Fungerer-søjlen

Når der er store problemer, er der en tendens til, at både den professionelle og borgeren overser de små fremskridt, de små ting, der går godt – og som borgeren gør godt. De små fremskridt, der fungerer, tager vi så meget for givet, at vi ikke lægger vægt på dem som fremskridt.

Det er imidlertid i undtagelserne, at vi finder ressourcerne, de tilværelseskompetencer, der kan medvirke til at skabe en forandring. Undtagelser er de situationer, hvor problemet kunne have været der, men hvor borgeren eller dennes pårørende overvinder det, eller hvor problemet helt udebliver.

Undtagelser er...

- Situationer, hvor problemet - mod forventning - ikke optrådte.
- Situationer, hvor der var noget der (derfor) virkede.
- Situationer, der er værd at gøre mere af.

Løsningsfilosofi: Jo flere undtagelser, jo mindre problem...

Når man sætter fokus på undtagelser:

- Gøres problemet mindre, hvilket giver håb.
- Belyses det, som er muligt.
- Fremkommer byggesten mod løsningerne. Situationer, hvor borgeren allerede er i stand til at håndtere problemet mere eller mindre, hvilket afdækker de tilværelseskompetencer, der optræder som beskyttende faktorer.
- Belyses borgerens tilværelseskompetencer. Relationsarbejderen får et tydeligt billede af, hvad borgeren allerede kan og hvordan - med og uden hjælp.

Det handler således om at finde undtagelser og udfolde de fundne fremskridt i konkrete episoder, hverdagsbeskrivelser og eksempler samt forstærke disse ved at undersøge, hvad og hvilke tilværelseskompetencer, tanker og beslutninger, der har fået fremskridtet til ske. Og ved interaktivt i relationen med andre at se på, hvad andre borgere ser. Hvad de gør.

Når de ovenstående spørgsmål afsøges, skal det også her ske med afsæt i den tilværelsespsykologiske forståelsesramme og med brug af de tilværelsespsykologiske analyseskemaer. Ressourcer, beskyttende faktorer og andre positive forhold beskrives i forhold til:

- Grundlæggende tilværelseskompetencer.
- Personlighedspsykologiske faktorer.
- Omverdensfaktorer.
- Adfærd.

Mål-søjlen og aftale-søjlen

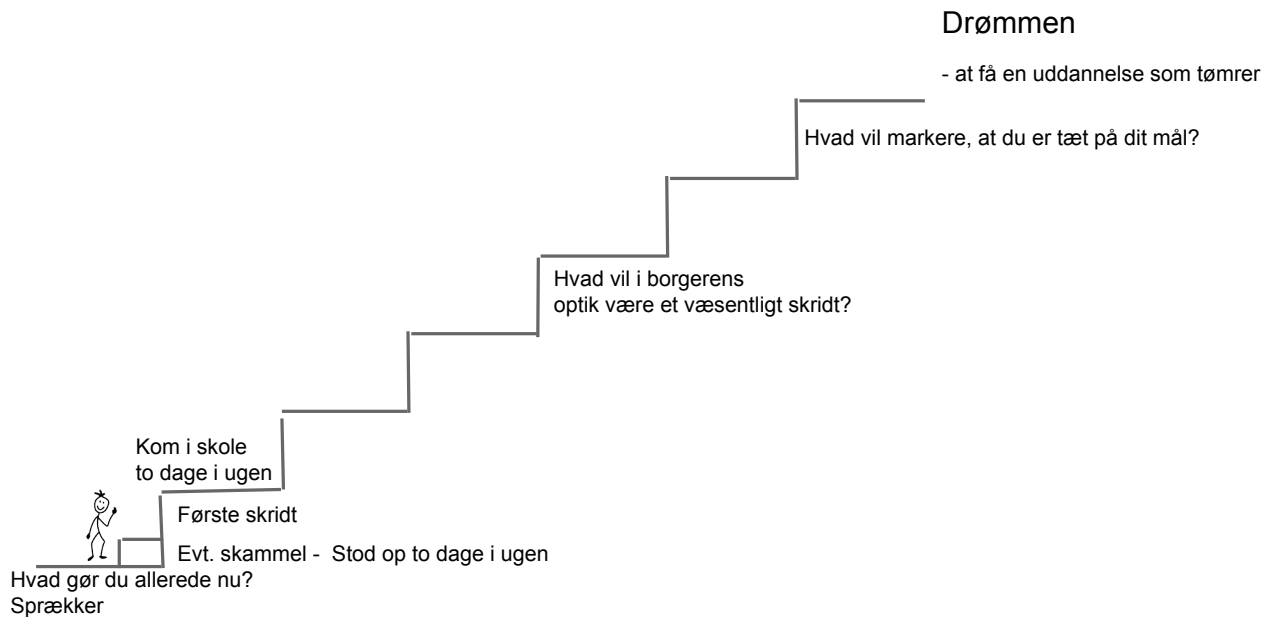
I mål- og aftalesøjlerne opstiller relationsarbejderen konkrete mål for, hvad denne skal se ske, for at der er mindre bekymring for borgeren.

I samtaler med borgeren eller på det inddragende netværksmøde anvender relationsarbejderen spørgeteknikkerne til Bedste mål – ønskede tilværelse. Spørgeteknikken sikrer, at der bliver tale om "positive hen imod mål" frem for "negative væk fra mål". Når målene formuleres som ønsker og drømme for fremtiden rummer de den positive energi, der skal til, for at borgeren også er motiveret for at arbejde for at opnå målene.

Relationsarbejderen indsamler informationer om den ønskede tilværelse ved at bede borgeren komme med hverdagsbeskrivelser af nære og konkrete handlinger, når borgerens frustrationer og bekymringer er overvundet. Derved kan relationsarbejderen hjælpe borgeren med at blive bevidst om egne ønsker for tilværelsen, dennes tilværelsesopgaver og behov. I samarbejde med borgeren noterer relationsarbejderen i målsøjlen de mål, som dukker op undervejs i samtalen. I stedet for at skyde drømmen ned, når den virker urealistisk, så bevares fokus på at bevare drømmen. Relationsarbejderen arbejder med at udfolde drømmen og finde ud af, hvad der ligger bag drømmen, ved at spørge ind til den tilværelse borgeren ønsker, blandt andet via fokus på relationer og betydningen for egen og fælles tilværelse.

Trappemodellen

Trappemodellen er en illustrativ måde at arbejde med en målproces på, hvor delmålene kan konkretiseres i samarbejde med borgeren.

De vigtigste kompetencer, som dialogen med borgeren peger på, der skal arbejdes videre med, identificeres. Borgerens situation vurderes på en skala fra 0 til 4. Der opstilles desuden mål for forbedring, som følges løbende

Herudover opstilles et-to overordnede mål, det kan for eksempel være mål om uddannelse, arbejde med videre.

S.M.A.R.T.-mål

- De mål og aftaler, borgeren fastsætter sammen med relationsarbejderen, bør være "S.M.A.R.T.e"³³:
- **Specifikt** Målet skal være meningsfuldt, begribeligt og håndterbart.³⁴
- **Målbart** Det skal være tydeligt, hvornår målet er nået.
- **Afstemt** Målet skal være tilpas udfordrende, det vil sige afstemt via Basic Five
- **Realistisk** Det skal være realistisk at arbejde med målet her-og-nu.
- **Tidsbundet** Der skal være en afgrænset tidshorisont for målopnåelsen.

³³ S.M.A.R.T. kriterierne blev oprindeligt formuleret i Doran, G. T. (1981): 'There's a S.M.A.R.T. way to write management's goals and objectives'. Management Review 70 (11): 35-36. Her er kriterieformuleringen dog opdateret i overensstemmelse med Manualen og i øvrigt den formulering, de har fået i Kompetencehjulet, jf. www.psy.au.dk/pb.

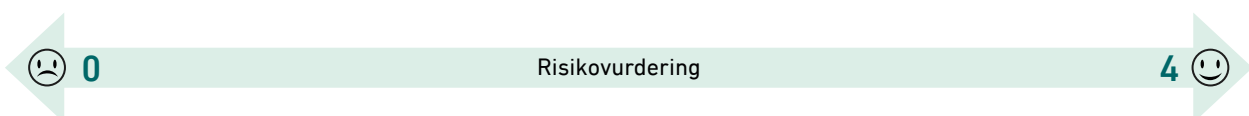
³⁴ Til brug i denne manual defineret med Antonovskys velkendte tredeling. Antonovsky, A. (1987): 'Unraveling The Mystery of Health - How People Manage Stress and Stay Well'. San Francisco: Jossey-Bass Publish

Udrednings-, planlægnings- og progressions-skema

Dette skema anvendes til at foretage en udredning af borgerens udfordringer og ressourcer samt aftale og planlægge en relevant indsats for at bringe borgeren ind i en mere positiv udvikling.

Borgerens situation vurderes på skalaen 0 – 4. Læs nærmere i vejledningen til Balanceret Risikovurdering.

Bekymrer	Fungerer	Mål	Aftaler
Beskriv bekymringer navnlig i forbindelse med:	Beskriv undtagelser, muligheder og ressourcer navnlig i forbindelse med:	Beskriv målene, som borgeren vil søge at opnå:	Beskriv konkrete aftaler og planer.
Grundlæggende tilværelseskompetencer	Grundlæggende tilværelseskompetencer		
Personlighedspsykologiske faktorer	Personlighedspsykologiske faktorer		
Omverdensfaktorer	Omverdensfaktorer		
Adfærd	Adfærd		

Samtaleskema

Dette Samtaleskema anvendes som et uformelt hjælpeværktøj, som relationsarbejdere kan bruge sammen med borgeren eller på det inddragende netværksmøde.

I forbindelse med unge kan Signs of Safetys De tre Huse eventuelt anvendes.

Læs nærmere i vejledningen til Balanceret Risikovurdering.

Bekymrer	Fungerer	Mål	Aftaler

Tilværelsespsykologisk Analysekema

TPA-tk Tilværelsespsykologisk Analysekema © Preben Bertelsen, Psykologisk Institut, Aarhus Universitet

Dette er et basisskema til udredning af borgere med sociale problemer. Skemaet er baseret på tilværelsespsykologien og belyser de tre overordnede tilværelsesopgaver og de 10 grundlæggende tilværelseskompetencer, som er nødvendige for at løse tilværelsesopgaverne. Skemaet fortæller derfor noget om borgerens almene greb om tilværelsen og dermed trivsel, handlevne og modstandskraft over for negative påvirkninger. Hver af de 10 kompetencer vurderes og gives scoring ud fra tilværelsespsykologiens fem grundlæggende spørgsmål (Basic Five):

Tilværelsespsykologiens Basic Five

Hver af de ti kompetencer scores med tilværelsespsykologiens Basic Five

Vil

I hvilket omfang har borgeren et ønske, en motivation, en stræben efter at udøve denne kompetence?

Kan

I hvilket omfang har borgeren viden og information, evner og færdigheder til at udøve denne kompetence?

Ydre mulighedsbetingelser

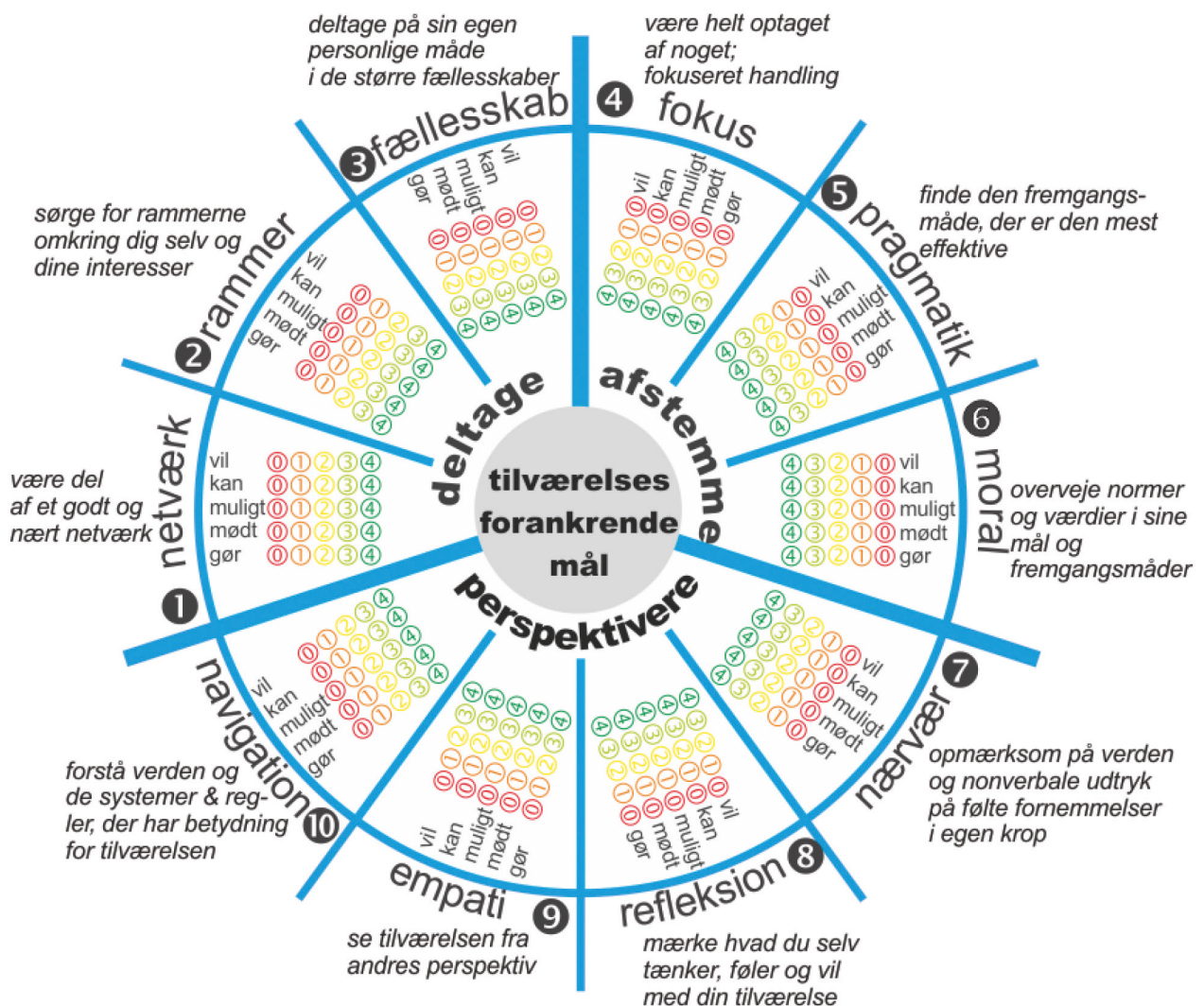
I hvilket omfang har borgeren ressourcer og rammebetingelser - i form af tid, steder, ting, institutioner m.v. til at kunne udøve denne kompetence?

Blive mødt

I hvilket omfang modtager borgeren støtte, hjælp, anerkendelse og imødekommelse fra andre til at kunne udøve denne kompetence?

Gør

I hvilket omfang har borgeren taget egentlige praktiske skridt i retning af realisere denne kompetence?

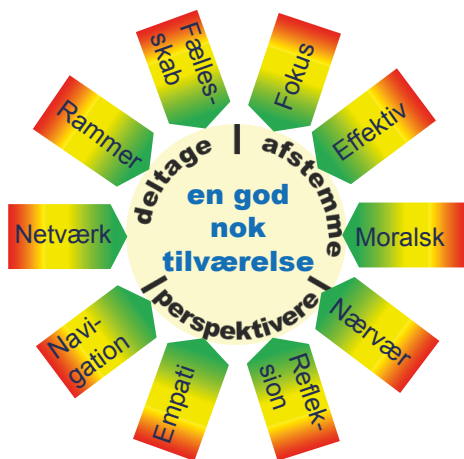
Emnebaseret tilværelsespsykologisk analyseskema - ekstremisme og radikalisering

TPA re Tilværelsespsykologisk Analyseskema © Preben Bertelsen, Psykologisk Institut, Aarhus Universitet

Dette skema er et supplement til det tilværelsespsykologiske analyseskema / basis-skema.

Mens basisskemaet belyser borgeres grundlæggende tilværelseskompetencer (og dermed også borgerens modstandskraft mod negative påvirkninger), belyser nærværende skema en række dybereliggende personlighedsforhold samt ydre strukturelle og relationelle forhold af særlig betydning for radikalisering og tilknytning til ekstremistiske miljøer.

Disse forhold har en betydning for, om tilværelseskompetencerne antager form af risikofaktorer eller beskyttende faktorer.

Kognitiv stil

Flertydighedsintolerant	0 1 2 3 4	Flertydighedstolerant
Jump to conclusion	0 1 2 3 4	Overvejer grundigt
Fundamentalisme	0 1 2 3 4	Åbenhed
Monomani	0 1 2 3 4	Alsiddighed

Dynamisk stil

Forholdsvist højt energiniveau	0 1 2 3 4	Afbalanceret energiniveau
Høj grad af spændingssøgen	0 1 2 3 4	Afbalanceret spændingssøgen
Jump to action	0 1 2 3 4	Gennemtænker konsekvenser

Dybere personlig stil 1) spejling

Selvovurdering og urealistisk spejling	0 1 2 3 4	Afbalanceret og realistisk selvbillede og spejling
Kredser vedblivende om krænkelser	0 1 2 3 4	Kan afslutte hhv. tilgive
Aggression og vold som foretrukket respons	0 1 2 3 4	Ikke voldelig respons

Dybere personlig stil 2) idealisering

Overidealiserende søgen efter tilhør	0 1 2 3 4	Afbalanceret og realistisk billede af andre og idealer
Skyld og skam mht. urealistisk høje standarder	0 1 2 3 4	Afbalancerede og realistiske standarder
Identitetsforenkling	0 1 2 3 4	Identitetskompleksitet
Vold og aggression, som accepteret omkostning	0 1 2 3 4	Ikke voldelig respons

Omverdensfaktorer

Nære netværk		
Forældre: Psykosocialt dysfunktionelle	0 1 2 3 4	Forældre: Psykosocialt velfungerende
Forældre: Socioøkonomisk udsatte	0 1 2 3 4	Forældre: Socioøkonomisk velstillede
Forældre: Negative rollemodeller	0 1 2 3 4	Forældre: Positive rollemodeller
Venner/andre: Negative rollemodeller	0 1 2 3 4	Venner/andre: Positive rollemodeller
Meget forskellige / uforenelige værdier og normer	0 1 2 3 4	Fælles værdier og normer
Nærmiljøet		
Boligområde belastet	0 1 2 3 4	Boligområde velfungerende
Skole belastet	0 1 2 3 4	Skole velfungerende
Fritidsaktiviteter fraværende eller dysfunktionelle	0 1 2 3 4	Fritidsaktiviteter tilstedeværende og velfungerende
Større strukturelle forhold		
Få eller ingen muligheder for arbejde eller fritidsjob	0 1 2 3 4	Gode muligheder for arbejde eller fritidsjob
Få muligheder for kulturel eller samfundsmæssig deltagelse	0 1 2 3 4	Gode muligheder for kulturel og samfundsmæssig deltagelse

Spørgeguide til dialog om forældrekompetence

Med brug af følgende hjælpespørgsmål kan man få:

- Et godt første indtryk af forældreressourcerne med hensyn til udvikling og dannelse af barnets tilværelseskompetencer.
- Et grundlag for at udfylde Tilværelsespsykologisk Analyseskema – og dermed også et grundlag for at træne forældrekompetence systematisk med hensyn til netop den eller de kompetencer, som forældrene har svært ved at hjælpe deres barn med at udvikle og danne.

I: Deltagelse

1. Netværk	<p>Slet ikke Er du med til at skabe et godt familiemiljø, hvor man kan snakke om det, som optager den unge? I høj grad</p> <p>Slet ikke Snakker du med den unge om hans eller hendes venner, og hvad de betyder for ham eller hende? I høj grad</p> <p>Slet ikke Hjælper du den unge med at føle sig tilpas i familien, blandt venner og skole? I høj grad</p> <p><small>© Preben Bertelsen: Opdragelsesstil i Tilværelsespsykologiens optik</small></p>
2. Rammer	<p>Slet ikke Hjælper du den unge med at overskue dagligdagen, og hvad han eller hun skal eller har mulighed for? I høj grad</p> <p>Slet ikke Snakker du med den unge om det, som han eller hun skal gøre og hvad han eller hun har lyst til? I høj grad</p> <p>Slet ikke Hjælper du den unge med at få mulighed for at gøre både det han/hun skal, og det han/hun gerne vil? I høj grad</p> <p><small>© Preben Bertelsen: Opdragelsesstil i Tilværelsespsykologiens optik</small></p>
3. Større fællesskaber	<p>Slet ikke Snakker du med den unge om, hvorfor vi alle er afhængige af fællesskaber? Både de nære og de store fællesskaber I høj grad</p> <p>Slet ikke Snakker du med den unge om, at det er vigtigt, at alle på en eller anden måde tager del i fællesskabet? I høj grad</p> <p>Slet ikke Hjælper du den unge med at finde ud af, hvordan han eller hun selv kan være med til at gøre en forskel? I høj grad</p> <p><small>© Preben Bertelsen: Opdragelsesstil i Tilværelsespsykologiens optik</small></p>

II: Realitets-afstemning

4. Fokus	<p>Slet ikke Snakker du med den unge om, at det er godt at give sig selv lov til at være optaget af noget? I høj grad</p>
	<p>Slet ikke Snakker I om, at det er <u>vigtigt</u>, men <u>svært</u> at gøre noget man er glad for, selv om andre synes det er åndsvagt? I høj grad</p>
	<p>Slet ikke Forklarer du den unge, at hvis man skal blive god til noget som er vigtigt, så skal man bruge tid og energi på det? I høj grad</p> <p><small>© Preben Bertelsen: Opdragelsesstil i Tilværelsespsykologiens optik</small></p>
5. Effektivitet	<p>Slet ikke Snakker du med den unge om, hvad han eller hun skal gøre for at nå nogle bestemte mål? I høj grad</p>
	<p>Slet ikke Snakker I om, hvad der er det smarteste at gøre? Og hvad der ville være dumt at gøre? I høj grad</p>
	<p>Slet ikke Snakker I om, hvad der er det smarteste og bedste at gøre, hvis man støder mod forhindringer? I høj grad</p> <p><small>© Preben Bertelsen: Opdragelsesstil i Tilværelsespsykologiens optik</small></p>
6. Normer og værdier	<p>Slet ikke Snakker du med den unge om det, han/hun gør, og om det er rigtigt og i orden at gøre? I høj grad</p>
	<p>Slet ikke Snakker I om, hvad der er gode værdier, og hvad det vil sige at være et godt menneske? I høj grad</p>
	<p>Slet ikke Snakker I om, hvad den unge skal gøre, hvis han/hun er sammen med nogen, der har helt andre værdier? I høj grad</p> <p><small>© Preben Bertelsen: Opdragelsesstil i Tilværelsespsykologiens optik</small></p>

III: Perspektiv-tagning

7. Nærvær	<p>Slet ikke Snakker du med den unge om, hvad man skal gøre for at fornemme en stemning i et rum? I høj grad</p>
	<p>Slet ikke Snakker I om, hvad kropssprog er for noget, og hvordan det fortæller noget om et andet menneske? I høj grad</p>
	<p>Slet ikke Snakker I om, hvordan følelser mærkes i kroppen? F.eks. når man bliver vred, ked af det, bange? I høj grad</p> <p><small>© Preben Bertelsen: Opdragelsesstil i Tilværelsespsykologiens optik</small></p>
8. Refleksion	<p>Slet ikke Snakker du med den unge om, hvad han/hun tænker om noget? – hjælper du den unge med at sætte ord på? I høj grad</p>
	<p>Slet ikke Snakker du med den unge om, hvad han/hun føler i forskellige situationer? Hjælper du med at sætte ord på? I høj grad</p>
	<p>Slet ikke Snakker I om, hvad han/hun selv gerne vil i forskellige situationer? Hjælper du med at sætte ord på? I høj grad</p> <p><small>© Preben Bertelsen: Opdragelsesstil i Tilværelsespsykologiens optik</small></p>
9. Empati	<p>Slet ikke Snakker I om, at det er vigtigt at sætte sig ind i, hvad andre tænker, føler, vil – og hvordan man gør? I høj grad</p>
	<p>Slet ikke Snakker I om, at det er vigtigt at sætte sig ind i, hvordan andres tanker og følelser påvirker én selv? I høj grad</p>
	<p>Slet ikke Snakker I om, at det er vigtigt at forstå, hvordan ens handlinger og væremåde påvirker andre? I høj grad</p> <p><small>© Preben Bertelsen: Opdragelsesstil i Tilværelsespsykologiens optik</small></p>
10. Systemer, regler, love	<p>Slet ikke Snakker I om, at hvordan regler og systemer fungerer på skolen, arbejdspladsen, hos myndigheder? I høj grad</p>
	<p>Slet ikke Snakker I om, hvad det vil sige at tro på noget og at være religiøs? I høj grad</p>
	<p>Slet ikke Snakker I om, hvordan verden fungerer? I høj grad</p> <p><small>© Preben Bertelsen: Opdragelsesstil i Tilværelsespsykologiens optik</small></p>

Spørgeguide til koordinatorens dialog med mentor og forældrecoach

Følgende samtalekort kan understøtte mentor-koordinatoren / forældrecoach-koordinatoren i den individuelle supervision og coaching af mentor / forældrecoachen samt i forbindelse med facilitering af den fælles refleksion og den udviklingsorienterede læring blandt alle mentorer / forældrecoaches. Samtalekortene kan blandt andet:

- Åbne for mentor/forældrecoachens blik for selv små fremskridt og nye åbninger og muligheder i arbejdet med mentee/forældrene.
- Styrke mentor/forældrecoachens tiltro til processen og egne evner.

<p>Opstart</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hvad skal der komme ud af denne coaching? • Hvad ønsker du at opnå i dag? • Hvad ønsker du at opnå på længere sigt? • Hvordan vil du vide, at vores samtale har været en succes?
<p>Mål</p>	<ul style="list-style-type: none"> • På en skala fra 1-10, hvor 10 står for det du ønsker og 1 står for det værste. • Hvor står du på skalaen? • Hvad fortæller, at du står her og ikke lavere? • Hvordan vil du vide, at du er kommet et skridt op af skalaen?
<p>Vision</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hvad har du gjort hidtil, der har ført mod det mål, du har beskrevet? • Hvad har være hjælpsomt for dig indtil nu? • Hvornår sker det, du ønsker, allerede bare en lille smule? • Hvad gjorde du for at få det til at ske? • Hvordan gjorde du? • Hvad var anderledes ved det, du gjorde? • Hvad ville andre sige, du gjorde?

<p>Hvad sker allerede?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hvad har du gjort hidtil, der har ført mod det mål, du har beskrevet? • Hvad har være hjælpsomt for dig indtil nu? • Hvornår sker det, du ønsker, allerede bare en lille smule? • Hvad gjorde du for at få det til at ske? • Hvordan gjorde du? • Hvad var anderledes ved det, du gjorde? • Hvad ville andre sige, du gjorde?
<p>Undtagelser</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Er der tidspunkter, hvor problemet er mindre? • Når problemet er fraværende, hvad sker der så? • Giv et eksempel. • Hvor ofte er det sket? • Hvordan gjorde du det, du gjorde? • Hvad var anderledes ved det, du gjorde?
<p>Fremskridt</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hvad er blevet bedre? • Hvad har du gjort for at få den forandring til at ske? Hvad mere? Sig noget mere? • Giv et eksempel? Hvor tit er det sket? • Hvordan var du i stand til at få det til at ske? • Hvilken er effekt har det haft? • Hvad vil være det næste skridt?
<p>Tiltro – Vigtighed - Parathed</p>	<ul style="list-style-type: none"> • På en skala fra 1-10, hvor 10 står for at..., og 1 står for det modsatte. Hvor står du på skalaen? • Hvad fortæller, at du står på x og ikke lavere? • Hvordan vil du vide, at du er kommet et skridt op af skalaen? • Hvad vil andre lægge mærke til?

Næste skridt	<ul style="list-style-type: none"> • Hvad er næste lille skridt? • Hvad ville andre sige, er det næste lille skridt? • Hvad agter du at gøre nu?
Anerkend og værdsæt	<ul style="list-style-type: none"> • Det må have været svært. • Anerkend: Hvor er jeg glad for, at du siger det. • Det, der imponerer mig ved det du siger... • Indirekte anerkendelse: Hvordan fik du den tanke? • Wauw...
Metakort - samtale om samtalen	<ul style="list-style-type: none"> • Er vi på sporet? • Taler vi om det, der er vigtigt for dig? • Er det ok, at jeg går videre nu? • Er der noget, jeg ikke har fået spurgt dig om?
Metakort – evaluering	<ul style="list-style-type: none"> • På en skala fra 1-10 hvor 10 er..., og 1 er det modsatte, hvor er du? • Relation: Jeg følte mig hørt og respekteret? • Emne: Vi arbejdede og talte om det, jeg ønskede at tale om? • Metode: Min coachs metode og måde at tale med mig på passer godt til mig. • Overordnet: Generelt var sessionen god for mig.
Metakort - Ekspert	<ul style="list-style-type: none"> • Jeg sidder med en tanke - må jeg dele den med dig? • Det her er et område, jeg har viden om. Må jeg dele den med dig? • Hvad var hjælpsomt, af det jeg sagde?
Metakort – Magt - Ledelsesposition	<ul style="list-style-type: none"> • Jeg sidder med den tanke, at det du taler om nu, er... • Er det ok, at jeg lige tager min ledelseshat på?
Afbrydekort	<ul style="list-style-type: none"> • Hvis du ser med en tanke, overvejelse eller viden. • Bed om lov til at dele din overvejelse. • Spørg derefter om dit råd var hjælpsomt eller brugbart? • Husk hver gang du afbryder eller kommer med dit eget, kan mentor / forældrecoach opleve, at du invaderer den hans/hendes tanker og refleksioner.

Udlændinge-, Integrations-
og Boligministeriet

Styrelsen for International
Rekruttering og Integration

FOREBYGGELSE AF EKSTREMISME